

1991/2

ISSN 0134 3459

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

II Ն.

(5)

5-6

1991

5

ქრონიკა

განმცემის

33-ე

წელი

5-6

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-კოლტიკური შურონალი
საქართველოს მფარალთა კავშირისა და აზარის განყოფილების ორბანო

რა მშვენიერი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
ა მომავალი, ძვირფასი ბედით...
ალაქი — ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
ღმოსავლეთით და დასავლეთით.

გ. ტაბიძე

5

1991

სექტემბერი
ოქტომბერი

გათუქი

შინაარსი

კოეზია, პროზა

ფრიდონ ხალვაში — ლექსები	3
ჯემალ ქათამაძე — ალუბალი (მო- თხრობა)	6
ლალი თოთაძე — ლექსები	19
რამაზ სურმანიძე — ემრულა (კინომოთხრობა. გაგრძელება)	25
ნანა ხალვაში — ძმობის ქება (ლექსი)	39
ელისაბედ ლალაშვილი — მე უნდა მოვძებნო (მოთხრობა)	40

მედუზა

ვახტანგ ახვლედიანი — მკვლელ- ბა ლაქლაქეთში (ირონიული დე- ტექტივი)	48
---	----

გზები და შთაბეჭდილებები

ისმაილ ქარა (შავიშვილი) — სადაც ჭოროხი მთავრდება (გაგრძელე- ბა)	63
---	----

აპაკი წამეთლის დაბადების
150 წლისთავისათვის

რაფიელ შამელაშვილი — აკაკი —
მხატვრული კითხვის ოსტატი

წერილები

მალხაზ ჩოხარაძე — კონსტანტინე
გამსახურდიას ერთი წერილის
გამო

მურმან გორგოშაძე — „...ღმერთმა
გიშველოს, სიკვდილო“...

ტოკონიშების კვალდაკვალ

იური სიხარულიძე — ოლთისი

გამოსათხრობარი

მამია ვარშანიძე — ამ მწვანეთში...
(ლექსი)

გასულ ორ თვეში

სარდაქციო კოლეგია:

აზიზ ახვლედიანი,
გიორგი ბაჩხილაძე,
69 ჯუშაბა გორგილაძე,
მამია ვარშანიძე,
(პასუხისმგებელი მდივანი),
შოთა ჯორიძე,
დავით თეაღორაძე,
78 ალექსანდრე სამსონია,
ჯემალ ქათამაძე,
ალექსანდრე ჩხაიძე,
81 ფრიდონ ხალვაში,
დავით ხახუტაიშვილი,
ჯემალ ჯაქელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი,
მელიქიშვილის ქ. № 21, ტელ.
90 3-33-71.

93

ნომერი გააფორმა ა. ლომაძემ.
ტექნიკური ხელმძღვანელი—შ. დარ-
ჩია.

გადაეცა წარმოებას 18.9.91, ხელმო-
წერა დასაბეჭდად 29.10.91, საგ-
მომცემლო თაბახი 4,8, შეკვეთ-
№ 1321, ქაღალდის ზომა 60×90/16,
ტირაჟი 2800.

საქართველოს რესპუბლიკის ბეჭდვითი
სიტყვის დეპარტამენტის აჭარის პოლ-
გრაფიული საწარმოო გაერთიანებ-
სტამბა, ბათუმი, იბერიის, 91.

Полиграфическое производственное
объединение Аджарии. Батуми, ул.
Иберийская, 91.

ფრიდონ ხალვაში

* * *

არავითარი სხვა რამ არ მინდა, —
ვიყო ძეშვილი მე ამ ადგილთა,
სადაც ყოველ ტოტს, მწიფე, ულავი,
ასხია ჩემი სიყვარულები.

ლოცვა

ჩემო სახლო,
ბოროტ თვალთა ასალაგმად —
იდექ მაგრად!
ვაზო ჩემო,
ავთა გულთა გულს რომ ტკენდე, —
დაიმტევენე!
ჩემო ყანავ, მტრის ჯინაზე,
ამიყვავდი,
დამიხვავდი.
რწმენავ ჩემო,
სიძულვილის მორიელებს
მოერიე.
გზაო ჩემო, სივრცის სულო,
სიარულო უსასრულოვ,
ვიცი, — ცა ხარ, ზღვა და გემი.
თუ სიკეთეს მოისურვებს,
მტერსაც ფეხქვეშ გაეგები.

1991

* * *

ძვირფასო ცაო, წიავებით სავსე მდინარე,
მე შენ მოგდიე, სივრცეები გადავიარე.
სიავბოროტულ წყენა-ლანძღვებს
ქარში გადაყრი
და შენს ზვირთებში სულს გავიბან,
მერე, ამაყი,
გავყვები ამ გზას, დარდნათმენი,
გულგალახული,
რომ ვნახო ისევ დანახულაც, არდანახულიც.

ჩვენებურ მოტივზე

იშდენი გვიბლაცუნია,
გადარეულა დუნია.
სოციალიზმმა ურია,
იქ, სად ცხოვრების გულია...
ახლაც ბევრი რამ კრულია,
მაგრამ, ვით ძველთა თქმულია, —
სიტყვა თუ ზოგჯერ ნულია,
სიჩუმე მთლად ალთუნია.

* * *

სვენებ-სვენებით ამოველ სვანეთს,
ძირს, ხევში მოჩანს ელვა-ქუხილი,
ზაფხულის თოვლით ვისველებ თვალებს
და სიმაღლეთა ღიმილს ვუღიმი.

* * *

წუხელ მე მთვარე, მოწყენილი და
გაცრეცილი,
მეგონა ბავშვი.
და ისე იყო ზეცა შეცვლილი, —

თითქოს მთოვარი, —
გამდნარი ვერცხლი,
წვეთად დიოდა ჩანგურის ლარში
და ჩურჩულებდა თავის წუხილს
ხევი ლექსივით.

1991.

რა თქმა უნდა

შეიძლებაო მუსლიმანი იყოს ქართველი? —
მეკითხებოდა თანაკუთხელი,
ვისაც სამშობლოს მუდამ ართმევდნენ,
ვისაც სამშობლოს ედგა უღელი.
მკითხავს მოსულაც
ბედშავ შავშეთით:
შეიძლებაო მუსლიმანი ვიყო ქართველი?
ხედავთ, სავსებით არ გადავშენდით!
მაშ ამ სიმაართეს რას ემართლებით?
კითხვაში პასუხს
ვინც გრძნობს იმავდროს,
სურს მუსლიმ ძმათა
მადლმაც იმადლოს.
რა ვუყოთ, მიწა თუ შემოგვრჩა
ორ სალოცავად,
ღმერთი ერთი გვყავს, ქართველებო,
ერთად როცა ვართ.

6.6.91.

ა ლ უ ბ ა ლ ი

ჩვენს სოფელში ერთი სანდომიანი მოხუცი ცხოვრობდა, ყველა ბაბუა მიხოს ეძახდა. არავინ იცოდა მისი ნამდვილი სახელი და გვარი, წარსული, საიდან მოვიდა, როდის დასახლდა ამ ბარაქიან მიწაზე, როდის მოაშენა ეს დიდებული კარ-მიდამო... ალბათ უამირზე პირველი ბარი მან დაჰკრა, პირველმა გაკაფა ეკლ-ბარდი, ფაცხა მოღობა, ვინ იცის, როდის დბურგავს ხეჭეჭური, დემირა ვაშლი, ვაზი გაუხარებია, ციტრუსები მოუშენებია. ერთი სიტყვით, ჩვენი სოფლის ბიოგრაფიაც და ისტორიაც ბაბუა მიხოთი იწყებოდა, იგი პირველი გახლდათ, ვინც ამ უდაბურ ტყე-ღრეში კერა გაათბო, ბუხრიდან კვამლი აუშვა და ნადირს ძილი დაუფრთხო.

კარგად მახსოვს ბაბუა მიხო: თოვლივით წვერი ჰქონდა, ოდნავ წელში მოხრილი, დამკნარი დაწვებით, უხეში ხელებით.. ნაღვლიანი თვალები და გამოსხეცა ფაფიქრე. ბინებდა, რომ დიდი წამების გზა გაეგლო და ახლა სიცოცხლის მიწურულს ყველაფერმა ერთად შეუტია. თუმცა უქმად ყოფნა არც ახლა შეეძლო, ჭარასავით ტრიალებდა, კარ-მიდამოს უვლიდა, თხილის წკნელისაგან საუცხოო გოდორსა და კალათებს ქსოვდა. ადრე თურმე წიფლის მორებისაგან ყავარს ხდიდა, ფიცრებს ამზადებდა, სახლებს აშენებდა, აგურს სჭრიდა და გამოსწავდა ხოლმე, ბაბუა მიხოს მიერ მოხატული მშვენიერი აკვნები ყველგან ირწეოდა, მეც ბაბუა მიხოს გაკეთებულ აკვანში გავწრდილვარ და განა მართო მე? ჩემი დებიც, ძმებიც, მთელი სოფლის თაობა.

ბაბუა მიხო დიდებული მოღაპარაკე გახლდათ, მთელი დუნიის ამბები სულ ზეპირად იცოდა, ხოლო ზღაპრებს ისე გემრიელად მოგვითხრობდა, ბავშვები კვალდაკვალ დავსდევდით, მოსვენებას არ ვაძლევდით, ისიც ხეყნისა და მუდარის გარეშე გაბერავდა ტყეში-მართალით გატენილ გუდას.

— საიდან იცი, ბაბუა ამდენი ამბავი? — ვკითხე ერთხელ.

— ვიცი, შვილო, ვიცი. ამ ჩემს თავზე წისქვილის ქვა არ დაბრუნებულა, თორემ რა არ გადამხდენია, გრძელი, ეკლიანი გზები გამომივლია, სამი ომის მომხწრე ვარ. მთელი ქვეყანა ჩემი თვალთ მინახავს, სად არ ვყოფილვარ! ჩემი ტოლების ძვლებიც აღარაა, მე კი...

ჩაოქრდებოდა, თვალები ცრემლით დაუსველდებოდა, მერე გამოღიმებდა, თავზე ხელს გადამისვამდა და მეტყობდა: — შვილო, კაცის ცხოვრება ბრძოლაა; მდინარესაგან მქუხარე, შემტევი, ხიფათებით სავსე, აი, ჩემდენს რომ იცოცხლებ, მაშინ მიხვდები თვალგებს რომ მოჭუტავ, ყველაფერი — მწარეც და ტკბილიც გამოგეცნადება.

თურმე ადრე ხალხში ჭორი დადიოდა, რომ მიხო მოსულიშვილი ხელმწიფე ებრძოდა, ახალგაზრდობაში რუსი მოხელეები დაუხოცია, გუბერნატორი გაულობა და ყაჩაღად გავარდნილაო. მერე ალბათ მოწყინდა ტყეში უქმად ყოფილი და და ამ შუა გულს, უსიერ ტყეში ნადირებთან დაიღო ბინა. ვინ იცის! ხალხი ბაბუა მიხოზე ლეგენდებს თხზავდა, თვითონ წყნარი, მორიდებული, კაცთმოყვარე, მშრომელი, პატიოსანი და მართალი კაცის შთაბეჭდილებას ტოვებდა, ჭიანჭველას ფეხს არ დაადგამდა. მე სწორედ ასეთი მახსოვს ბაბუა მიხო.

როცა ლაპარაკის სასიათზე იყო, მთელ ცხოვრებას გადაგიშლიდა, ამ წნის განმე...

ლომაში, რა არ შეხვედრია წუთისოფლის გზაზე, წუთისოფელი, ვამბოთ, თორემ, ისე ცხოვრების ბოლომდე კვალის მიტანას დიდი ძალა და ნიჭი სჭირდება, ბაბუა მიხოს დაღარულ შუბლზე ეწერა ყველაფერი, მაგრამ მაინც ვერ გაეტეხა წლებს და მისთვის ღრმად მოხუცი ცხოვრებას მაინც ებრძოდა, ერთი დღე არ შეეძლო უქმად დგომა, ზრომა მისთვის ყველაფერი იყო, — ჯანმრთელობაც, დასვენებაც, სიმდიდრეც და სხვ-სე ბედელიც.

— პირველად რომ ჩამოვედი, — დაიწყო ბაბუა მიხო, — უსიერი ტყე და ეკალი იყო. ჩემი გამოჩენა არ მოეწონა ტყის ბინადრებს, პირდაპირ პატარა წკნელის ქოხთან და-თარეშობდნენ მგლები, დათვები, ტურები, მეღიები, მაჩვებმა გაიხარეს, სიმინდის ნედ-ლი ტარობები რომ ნახეს.

— ახლა არ თქვა, მაიმუნებიც დათარეშობდნენო. — სიცოლით ვეტყოდით ბაბუა მიხოს.

— არა, მაიმუნები, მართალი რომ ვთქვა, არ შემხვედრია ამ ტყეში.

— ვეფხვი?

— არც ვეფხვი და არც ლომი, სხვა ნადირი ბევრი მინახავს. ერთხელ ზედ კარავის კარბთან დათვი მოვარდა, საშინელი ღრიალი მორთო, თათებით მიწის თხრა დაიწყო მერე ყალყზე შედგა და ნახტომისათვის მოემზადა. შევშინდი, დამბაჩა გამოვიტანე და ჰაერში გავისროლე, მაშინ კი იკადრა გაქცევა, დუმილით გადაეშვა წყავნარში, გეგო-ნებოდა, ვეებერთელა მორი დაგორდაო. ამის შემდეგ დათვები ჩემს გამოჩენას ერიდე-ბოდნენ, ასევე მგლებმაც მიატოვეს ჩემი სამეფო, რაც შეეხება ტურებს, ისინი ვერ მო-ვიშორე, სულ ჩემი კარავის ახლოს ტრიალებდნენ.

— ეს ყველაფერი ზღაპარს ჰგავს, ბაბუ.

— კი, შვილო, კი, ზღაპარიცაა და სინამდვილეც, შენ როგორც გინდა ისე გაიგე, — იტყოდა, თვლებს მოქუთავდა, ღრმად წარსულის ფიქრებში ჩაიძირებოდა და ჩუმად წავიდოდა სამუშაოდ. ჩვენ მასზე შეჩვეულები და შეყვარებულები უკან დავსდევდით, მოხვენებას არ ვაძლევდით, სამუშაოდ გამოსულს ოქროს წუთებს ვართმევდით, მაგრამ უხაროდა ბავშვებთან სიახლოვე. ბევრჯერ უთქვამს, თქვენთან თავი ბავშვად წარმო-მიდგენიაო, სულ ჩემი ბიჭების ბავშვობას მაგონებთო.

მიხოს ლამაზი ღიმილი ჰქონდა, თბილი გული, ყველას ერთნაირად გვეფერებოდა, არ უყვარდა ბავშვების გარჩევა, სიკეთეს გვასწავლიდა, მისი გმირები ყოველთვის ბო-როტებას ამარცხებდნენ, სიკეთე იმარჯვებდა. ბაბუა მიხოს სიტყვა, მალამოდ გამოდგე-ბოდა, მისგან ნაწყენი კაცისშვილი არავის უნახავს, მტყუანს გაამტყუნებდა, მართალს არვის დააჩაგვრინებდა, მთელი სოფლისათვის ჭკუაც იყო, ამასთან კარგი მოძღვარი და დამრიგებელი.

როცა ხეხილს ამყნიდა, მუხლებდაჩოქილი ნადვლიანი ხმით ერთ სიმღერას თავის-თვის ღიღინებდა:

ბინდისფერია სოფელი,

უფრო და უფრო ბინდდება.

რა არის ჩვენი სიცოცხლე,

ჩიტივით გაგვიფრინდება.

ამ სიმღერას გულს ამოაყოლებდა. ტბილი, სევდიანი, მომაჭადოებელი ხმა ჰქონ-და. ამ სიმღერით იგი მცენარეებს ეფერებოდა, დამყნილ კვირტებს და ტოტებს სულს უბერავდა, თითქმის ჭრილობას უხვევდა, არჩენდა, მალამოს ადებდა... როგორ უხარო-და, როცა დამყნილი კვირტი გაიხარებდა! ვისაც შვილების გაზრდა და მცენარეების

გახარება შეუძლია, ის უკვდავია ამ სოფელში, — იტყოდა ხოლმე და შუბლზე გადმო-
სკდარ ოვლს ხალათის კალთით შეიმშრალებდა.

მეზოზლობაში ბაღალი არ ჰყავდა, თხილის გულს გაგიჟოფდა, სიძუნწე ვერ
იტანდა, ხოლო გაიძვერასა და ოხერ-ტილის ახლოს არ გაიკარებდა. სანთელივით წმინდა
გული ჰქონდა, მაგრამ დაჩაივებული, შეშინებული, გულგატეხილი, უკმაყოფილო ბაბუა
მიხო არავის უნახავს, არც ზედმეტი წუწუნი იცოდა, ტრაბახს, გულზე მუშტების
ბრაზა-ბრუსხს სიცილით ხვდებოდა. საკუთარ ჭირ-ვარამს გულში იკლავდა, სოფელს არ
წეწუხებდა, თუ რამე აკლდა, თავისთავს დააბრალებდა.

იოლო ღრის სიბერემ შეაწუხა. ყოველთვის მზიარული, ენაწულიანი, კეთილი მოხუცი
ტკივილებს უჩიოდა, ღონე დაკლდა, სიარული უჭირდა, თვალები ეცრემლებოდა, მის
ხელში პირველად დვინახე ჯიხი. ისე დადიოდა, გეგონებოდა მონადირე სუროზე შე-
ფრენილ შაშვს ებარებო. გული დამწყვდა.

იშვითად გამოდიოდა გარეთ, ვეღარ ვხედავდი ნაცნობ ძელსკამზე, აღარ ეხვეოდ-
ნენ ბავშვები, მკერდის არემი ჩხვლეტები დაეწყო, ბებერი ღომი გულმა შეაწუხა და
სავარძელს მიაჩაჭვა.

წოლას მიუჩვევლი ბერიკაცი ყოველ დილით ფანჯარას გააღებდა, თვალებს მო-
ჭუტავდა, თავისი ხელით მოშენებულ ბაღს სიამით გადახედავდა. ღია სარკმელში ნიავს
შემოჰქონდა ყვავილების სურნელება, მოხუცი ტბებოდა, უფრო ღრმად ისუნთქავდა
ჰაერს და ბუტბუტებდა: — უჰ, რა ბუნებაა, თფუი, დასწყევლოს ღმერთმა სიბერე, თო-
რემ ახლა მეც იქ ვიქნებოდი იფენებში, ასლა რა ღრის წოლაა. ერთ სიცოცხლედ მიღირს
მწვანე კორღზე წამოგორება. არ მეგონა ასე თუ დავგლახდებოდი. არა, კაცმა რომ
თქვას, კინაღამ საუკუნე გავაკარი ბეჭებზე და საყვედური არ მეთქმის, მაგრამ, სიბერე
მაინც ძნელი ყოფილა. ბოლოს და ბოლოს, წლები მომერიო, წახვდი, მარადიული თურმე
ღმერთი ყოფილა მარტო. მე კი მეგონა, სიკვდილსაც მოვერეოდი, მაგრამ არა უშავს.
ერთი პატარა ხნული გამიტანია, ერთი ძირი ხეჭეჭური დამირგავს, ესეც საქმეა.

ბაბუა მიხო თვალებს მიდლუთავდა, წარსულში ჩაიძირებოდა, ყველაფერი სიზმარი
ეგონა. დაჩაივებული ბერიკაცი სასთუმალზე უფრო მხნედ წამოჯდებოდა, მისი ციტ-
რუსების ბაღიდან სიოს ლიმონის სურნელება შემოჰქონდა ოთახში, ჰაერს ღრმად
ჩაისუნთქავდა, სიამეს და შვებას გრძნობდა.

— იფ, იფ, იფ, რა სასიამოვნოა! — წაიჩურჩულებდა თავისთვის.

მიხო ახლა მოგონებებით ცხოვრობდა. რა არ უნახავს, ვის არ შეხვედრია, ტანჯავც
განუცდია და სიხარულიც.

დღემდე ახსოვს ერთი ქართველი გენერალი, რომელიც ზღვასთან ახლოს პატარა
კონცხზე ცხოვრობდა. თავის დიდებულ აგარაკზე ზაფხულობით ჩამოდიოდა და ცოლ-
შვალთ ისვენებდა, განათლებული, მდიდარი, კეთილი მოხუცი ჩანდა, განსაკუთრებით
გლეხებს სცემდა პატივს.

სწორედ ამ გენერალმა მიიწვია მიხო სამუშაოდ, მწვანე ბაღში გაეშენებია გენე-
რალს მანდარინის ბაღი, მწკრივში დაერგო ლიმონის, ფორთოხლის ხეები. ასევე მუშ-
მულა, ბაღს ირგვლივ ამშვენებდა უცხო ქვეყნებიდან შემოტანილი მცენარეები: პალ-
მა, ჩინარი, კვიპარისი, მიმოზა, მაგნოლია... ვინ დათვლის, კიდევ რა არა, რომლებიც
საოცარ სილამაშეს ანიჭებდა მწვანე კონცხს, ბუნებას, ზღვის სანაპიროს.

მიხო ერთ ხანს მუშაობდა გენერალთან მეზაღედ, მერე გენერალი სადღაც წავიდა
და აღარ დაბრუნებულა, ხოლო მისი აგარაკი, სასახლე, ბაღები მთავრობამ მისი საკუთრ-
მანამდე კი გენერალმა მიხოს ათი ძირი ციტრუსის ნერგი აჩუქა.

— წაიღე, გაახარე, შვილო! — უთხრა. მიხო სიხარულით ცას ეწია, იმ დღესვე თა-

ვის მამულში დარგო, როცა საქმეს მორჩა, მისხს გაეცინა: ნუთუ ეს პაწაწინა ნერგები
განა რამეს მიშველისო?

— გიშველის, — ჩაესმა თითქოს გენერლის ხმა, — მოუარე, გაზარდე, შვილიშვილ
გაუფრთხილდი და აი, ნახავ, რა ნაყოფი მოვა, სულს მოითქვამ, გამდიდრდები, მომაგრ-
დები, სხვებიც მოგბაძავენ და კაი კვალიც დაგრჩება სოფელშიო.

მისო ასეც მოიქცა, ყველაფერი ისე გააკეთა, როგორც იმ მაღლიანმა კაცმა ასწავ-
ლა. დახელოვნებული აგრონომივით დასტრიალებდა თავს ახლადდარგულ ნერგებს,
ზრუნვასა და მონდომებას არ აკლებდა, დამეებს ათენებდა, შრომობდა, ფიქრობდა და
წუხნა კიდეც, გაუპირდა ტყეში ფირალივით მარტო ყოფნა, მაგრამ მალე ხალხიც გამო-
ჩნდა, ტყის პირველი გამგებელი ყველას უხვად, ყოველგვარი ნებართვის გარეშე ური-
გებდა ნაკვეთებს, არც რჩევა-დარიგებას აკლებდა, არც მეზობლობას, ყველას ხელს
უმართავდა.

ერთხელ ტყეში ნადირობის დროს წიფლის ხესთან, სადაც ანკარა წყარო ჩუხჩუ-
ხებდა, ზღვისფერთვალზეა ქალიშვილი შენიშნა, უცხო ფერიას წყაროზე კოკა შეედგა,
თვითონ მაყვალს კრეფდა და ჩუმად დიღინებდა:

გახსენ რკინის კარები,
გულს რად უნდა გალია,
შენ რომ ასე კარგი ხარ,
განა ჩემი ბრალია?

მისო სიმღერას ისმენდა, ქალიშვილი ისე ტკბილად გალობდა, ისე ტკბილი და ხავე-
რდოვანი იყო მისი ხმა, დამუხჯდა, ბუჩქს ამოეფარა. რომ არ დაეფრთხო, დიდხანს იდგა
გარინდებულის, ბოლოს გონს მოეგო. ბუჩქიდან თავი გამოჰყო, ერთხელ კიდეც ექვით
შეათვალიერა ქალიშვილი, როცა დარწმუნდა, მის წინ მოჩვენება კი არა, მშვენიერი
ქმნილება იდგა, შუბლზე მომსკდარი ოფლი ხალათის კალთით ჩამოიწმინდა და ბუჩქს
მომორდა. ქალიშვილს სულაც არ შეშინებია და არც გაკვირვებია უცხო კაცთან შეხ-
ედრა, პირიქით, ელოდა აღბათ ამ შეხვედრას.

— ხანუმ. — თქვა გაბზარული ხმით მისომ, მაგრამ ქალიშვილმა მკაცრად შეხედა.

— ხანუმი არა ვარ, ფერიდე მქვია მე. — და მაყვალის კრეფა განაგრძო, კოკიდან
უხვად იღვრებოდა მთის ანკარა შხეფები.

— რატომ მიჯავრდებით, ქალიშვილო, მაინც საიდან მოფრინდით ამ ულრან ტყეში
ასეთი ანგელოზი?

ქალიშვილმა ყავარით გადახურული სახლისაკენ გაიშვირა თეთრი ხელი, ვაჟს
ნაკვერცხალივით ცხელი თვალეები მიანათა, სახეზე ღიმილის ფერმა გადაჰკრა.

— ახლანის ქალიშვილი ხართ?

— ჰო. — მოკლედ მოჰრა ფერიდემ.

— მერე არ გეშინია ამ უსიერ ტყეში მარტო ხეტიალი?

— ვისი უნდა მეშინოდეს. აქ ზშირად დავდივარ, წყაროა ცივი, და მაყვალაც ბლო-
მადა.

— ნადირის არ გეშინიათ?

— არც ნადირის და არც ადამიანის არ მეშინია. — ისარივით წარბები აზიდა ფე-
რიდემ, მისხს ერთხელ კიდეც მიანათა გავარვარებული თვალეები.

— თქვენ მართლაც უშიშარი ყოფილხართ, ქალიშვილიც ასეთი უნდა.

მისხს გახუმრება უნდოდა, მაგრამ ქალიშვილი ვიწრო ბილიკით გაუჩინარდა, მი-
სხს თბილი ღიმილი და ტკბილი ნაღველი დაუტოვა.

მიხოს ნამდვილად არ მოელოდა ამ ტყეში ასეთ მშვენიერ ქალიშვილთან შეხვედრას. მუხის ძირში შავწვერა კაცი დალანდა... ტანზე იარაღი აესხა. ახალგაზრდა კაცი ჩანდა არწივით აბრიალებდა თვალებს, ალბათ ფერიდეს დასდევდა, ვინმემ არ მომტაცოს...

* * *

ამ შეხვედრიდან თვეც არ გასულა, რომ ის შავწვერა კაცი მიხოს კარავს მოადგა.

— მიხო, ა, მიხო. — გააბა ძახილი.

მიხო კარავში გოდორს ქსოვდა, ძახილი რომ მოესმა, წქნელი კუთხეში გახწია და კარი გამოაღო. მასპინძელმა იცნო მოსული და ქონში მიიბატოთა.

— არა, აქ გამოდი, საქმე მაქვს შენთან.

— ჩემთან? — გაუკვირდა მასპინძელს. ჩაიცვა და ეზოში გავიდა. სტუმარი ცხენიდან ჩამოსტა, ლაფშა ხეზე მიაბა და იარაღი გაისწორა ტანზე.

— გისმენო, ჩემო ბატონო, — ზრდილობიანად თქვა მიხომ და ბამბუკის ხაშტზე მიუთითა. — დაბრძანდითო.

ჩიქურ ფეხზე იდგა და მიხოს ამღვრეულ თვალებს არ აცილებდა, მერე პირდაპირ საქმეზე გადავიდა:

— ფერიდეს იცნობ?

— კი, ერთხელ შეგხვდი წყაროსთან ტყეში, რამე მოხდა?

— არაფერი ისეთი. — მოსულმა ჩაახველა და ხმას ოდნავ აუწია, — ფერიდე მიყვარს.

— მერე?

— შენ მიშლი ხელს.

— მე? — გაუკვირდა მიხოს. — მე რატომ?

— ფერიდეს შენ უყვარხარ. იგი ჩემია და ცოცხალი თავით არ დავთმობ. ეს შენ იცოდღე.

— კი, მარა მე რა შუაში ვარ?

— ხომ გითხარი, შენზედ შეეყვარებულა და მე უარი შემომითვალა.

— მერე მე რა ვქნა, რით დაგეხმაროთ?

— წადი და უთხარი, რომ სხვა გიყვარს. მორჩა და გათავდა.

— ამ ტყეში სხვა ქალი თვალთ არ მინახავს, დამიჯერებს? ტყუილი ვთქვა?

— აგი არ ვიცი მე, ახლავე წახვალ!

— კეთილი.

— რა კეთილი?

— ქალს ვინც უყვარს, იმას გაჰყვება ცოლად, ასეა წესი.

— რა წესი?

— სიყვარულის წესი.

— ხედავ, სად ყოფილა ძაღლის თავი დამარხული..

— სად?

— ამ ქონში.

— მერე მოთხარე და წაიღე.

— ჰაი, შენ მამაძაღლო, რას მიბედავ, აქვე გაგათავებს!

სტუმარმა იარაღზე გაიკრა ხელი, მაგრამ ვინ აცალა. მიხომ ერთხელ კიდე გაიხსენა ფირალობა, სტაცა ხელი თავგასულ მეზობელს და ცემა-ტყეებით გააგდო ეზოდან.

— მე შენ გაჩვენებ სიერს! — იმუქრებოდა იარაღყრილი სტუმარი მეველედ ჩაფიქვ, მაგრამ აბა რას გახდებოდა მიხოსთან. მიხო თავის ქონში დაბრუნდა, ეზოდან ისევ

შემოესმა ძახილი. მიხომ ფანჯრიდან გამოხედა. შავწვერა მეველუდი თავის ცხენთან იდგა.

— და გინდა კიდეც? — ჰკითხა მიხომ.

— იარაღი დამიბრუნე და წავალ.

— კაცმა რომ თქვას, იარაღის ღირსი არა ხარ შენ.

— ხალხი გამცინებს. მომეცი იარაღი!

— კარგი, მოგცემ. — თქვა მიხომ და ფეხებთან დაუყარა.

მეველუდ ჩაფიქვ ცხენზე შეჭდა და ტყეში გაუჩინარდა. ამის შემდეგ იგი აღარ გამოჩენილა.

* * *

მერე ყველაფერი კარგად აეწყო. ფერიდემ მოუხშირა წყაროსთან სიარულს, მიხომ შეპირებულივით დახვდებოდა მუხასთან, დოქი რომ აივსებოდა წყლით, ქალიშვილი არ ჩქარობდა, შორიდან უთვალთვალდებდა. მიხომ უფრო გაუშინაურდა.

— მეველუდ ჩაფიქვ მემუქრება. — უთხრა მიხომ.

— ვიცო. — თქვა ფერიდემ და გაუღიმა.

— თვითონ გითხრათ?

— ჰო, ჯერ მიხოს მოვკლავ, მერე შენც მიგაყოლებო — დამემუქრა.

— თქვენ რა უთხარი?

— მე? არაფერი, გამეცინა. განა მეველუდი ის კაცია მკვლელობა რომ ჩაიფინოს? დამბაჩით იმუქრება, ჯერ ჩიტიც არ მოუკლავს, ვიცი მაგის ხასიათი, მშინშარაა.

— თუ უყვარხარ, მაშინ?

— მაინც ვერ გაბედავს.

— მაინც დავფიქრდით.

— რაზე? რაზე დავფიქრდით?

— მეველუდი შურს იძიებს.

— გეშინია?

— მე არა, თქვენ არ შეგემთხვას რამე. სიყვარული აბრმავებს კაცს.

ფერიდემ გადაიკისკისა, მერე მიხოს ღიმილით შეხედა, ვაუთან ახლოს მივიდა, თვალები მიანათა და უთხრა:

— მეველუდს პირდაპირ ვუთხარი, მიხომ მიყვარს-მეთქი.

— მართლა? რა გაბედული უოფილხარ.

— რომ შემხვდი, მერე მოსვენება აღარ მქონია და ვერ ვხვდებოდი, რა უფმურთ შემიჩნდა სულსა და გულში... მეველუდი გადაირია, მაგრამ აქ არაფერი რომ არ გამოუვიდა, სახ-კარი მიატოვა. ამბობენ, ქალაქში გადასახლდაო.

— კარგი უქნია. — გაუხარდა მიხომ.

— მეც ასე ვფიქრობ.

ქალს გაეღიმა.

— ორს როცა ერთმანეთი უყვარს, მესამე ზედმეტია.

— თქვენ უკვე გადაგიწყვეტიათ ყველაფერი.

— კი. გულმა ასე მიკარნახა, ასე ჯობს.

— მერე მშობლები? მაშას არ ჰკითხეთ? არ გაჩაგრდება?

— მაშაჩემი კეთილი კაცია, შენც პატივს გცემს, მშრომელი და მართალი ბიჭიაო, ზევრჯერ უთქვამს.

— მამუ შემოსვალთ ჩემს ღარიბულ ქონში?

— ჯერ არა. ვინმე დამინახავს, ხომ იცი, ქორმა ქვეყანა წაღეკა. ჩემთვის უცნო. ბი არაა შენი ქონი, ქონებაც და ვაჟაცობაც.

— საიდან? როგორ? — გაუკვირდა ვაჟს.

— ეხ, მისო, მისო, ქალი ეშმაკზე აღრეა დაბადებული. — ფერიდეს გაელიმა, მისო უფრო გადარია ამ ქალიშვილის სითამამემ, რაღაცის თქმა დააპირა, მაგრამ ფერიდემ აღარ იყო.

ქალიშვილი ერთი თვე აღარ გამოჩენილა. ამან მთლად გადარია, მოსვენება დაჰკარგა. ხასან მიქელაძის სახლს ხშირად ჩაუვლიდა. ფერიდემ არსად ჩანდა, ნუთუ გაათხოვეს, ნუთუ ყველაფერი წამიერი მოჩვენება იყო, იქნებ მამამ უარი თქვა, მშობლებს ვერ გაუწია წინააღმდეგობა და შავწვერა მევლედ ჩაფიცეს მიათხოვეს?

მაგრამ სჭეროდა, ქალიშვილს რომ უყვარდა, თვითონ გადაუშალა გულის ნადები, სიყვარული გაუმხილა, მისი ნაწი ღიმილი და ანთებული თვალები არ ტყუოდნენ.

ერთხელ შრომით დაღლილი მისო შინ ბრუნდებოდა, წყაროსთან შეჩერდა, მისომ იცნო ფერიდეს კოკა, სმენა დაძაბა, გაელიმა, მუხას ამოფარებული ქალიშვილის გაბადრული სახე დაინახა. — ფერიდემ შენ? — პირველად მიმართა შენობით.

— მე ვარ, მე, მისო.

ქალიშვილი მუხის დიდ ტანს მოშორდა და ვაჟს მიუახლოვდა.

— სადა ხარ, გოგო, ამდენ ხანს?! დავიწვი კაცი, განა ასე შეიძლება? რა შავი აზრი არ მომივიდა თავში.

— მამაჩემს კაცები გაუგზავნე!

— ყაბულსაა?

— დედას გავუმხილე, დედამ მამაჩემს ჩაუყაჭა ყველაფერი, მამაჩემი არ გაბრა. ზებულა, მოკლედ უთქვამს: — მომწონს მაგ ბიჭი, არ იქნება ურიგო აგი საქმეო.

— ღმერთო, რა ბედნიერი ვარ! — სიხარულით შესძახა მისომ.

— მეც. — თქვა ფერიდემ და ვაჟის წინ მორჩილად თავი დახარა.

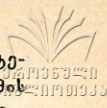
* * *

მალე ქორწილი გადაიხადეს, ყველა ულოცავდა ფერიდეს და მისოს ამ ბედნიერ დღეს, მართლაც ღირსეული წყვილი იყო, ყველას ახარებდა მათი დაწყვილება, მისო სიხარულით ფრთებს შლიდა.

ერთი წელი გავიდა იმ დღიდან, შუა ტყეში მაჭახელა გავარდა, მისოს პატარა ფატი ხაში ვაჟი დაიბადა, მალე მისომ ძველი კარავი დაანგრია და წაბლის ოდა წამოჭიმა, კიდეც ორი ვაჟი შეეძინა, ამაზე მეტი სიხარული რა იქნებოდა. ფერიდემ ქალიშვილს ნატრულობდა, მაგრამ ამ წაბლის ოდას ვაჟიანობა დაუბედა ღმერთმა.

მისო დღე და ღამეს ასწორებდა, ფერიდემ შესანიშნავი მეუღლე და მშრომელი ქალი გამოდგა, არაფერს თაკილობდა, მისოს გვერდით ვაჟაკურად ეწეოდა ცხოვრების მძიმე უღელს, შინ და გარეთ ჯარასავით ტრიალებდა, შვილებს სითბოთი და სიყვარულით ზრდიდა, შრომას, სწავლას, სამშობლოს აყვარებდა, უჭირდა, მაგრამ არ იმჩენებოდა შრომობდა და იმედით შეჰყურებდა მომავალს.

სოფელი კი მხრებს შლიდა. მთის რაიონებიდან დაიძრა ხალხი, ვინ სად დასახლდა და ვინ სად. გაიჩეხა დაბურული ტყეები, გამოჩნდა ქვითკირის სახლები, გაიყვანეს გზები, ახმაურდა მიდამო, მისომაც წამოჭიმა აგურის ორსართულიანი სასახლე, ამით ახალბედა მეზობლებს აგრძნობინა, რითა ვარ თქვენზე ნაკლებიო. გავიდა ცოტა დრო და სოფელში ფეხი მოიკიდა კოლექტივმა. ვინც უარს იტყოდა კოლექტივში შესვლაზე, სასტიკად დევნიდნენ, ვისაც ორი ან სამი ძროხა და სახეღარი ჰყავდა, კულაკად აცხადებდნენ.

ბდენ, საკუთრებას მიჩვეული გლეხობა ოფლით მორწყულ მიწის ნაკვეთს ვერ იმეტებდა. დაიწეს დაპატიმრებები, მავანს და მავანს შავ სიაში წერდნენ, სოციალისტების მტრებად აცხადებდნენ, ციმბირში გადასახლებით ემუქრებოდნენ. ძველი ნაყარადარი მიხო საშიშროების მოახლოებას გრძნობდა, ამიტომ ჩუმად იყო, მორჩილებით აკეთებდა, რასაც უბრძანებდნენ, მაგრამ დასმენის ეშინოდა, მეველად ჩაფიქ მუქარას უთვლიდა ქალაქიდან, სამარის კარამდე არ გაგზავრებო.

სახელმწიფო უშიშროების აგენტები ყურებდაცქვეტილი დადიოდნენ ხალხში და საჭირო „მასალებს“ კრეფდნენ. მოკლე დროში ბევრი მიწის მუშა გადასახლეს პატარა სოფლიდან, მოაშორეს ოჯახს, ცოლ-შვილს, მიწას და ციმბირის გზას გაუყენეს. დანაშაულის არავინ იძიებდა, ბავშვებსაც რომ დაესმინა, დაგიჭრდნენ, მიხო თითქმის აღარ ათვდა ღამეს სახლში. მეველად ჩაფიქ ახისინებდა გველივით ენას. ჩემი დრო აღდგაო, შურისძიებას აუოლილი კაცი ჰაერს წამლავდა, რამდენი წელი გავიდა და გულიდან ბოლმა ვერ ამოირეცხა. იმასაც ამბობდნენ, ჩეკაში ჩაეწერაო.

* * *

მიხოს ეზოში სამი ტყავის ქურთუკიანი უცნობი მამაკაცი შევიდა. ყველაფერს ავირდებოდნენ — ეზო-კარს, სახლს, ბავშვებს, მერე ოჯახის დედა იხმეს, ფერიდე ოთახში ხელსაქმობდა.

— სად არის მიხო?!

— არ ვიცი. მგონი გურიაში წავიდა. — თქვა დაბნეულმა ქალმა და სამეულის ცივად შეწედა.

— ვისთან?

— ავადმყოფი ნათესავი მინდა მოვინახულოო, თქვა.

— სოფელი არ უთქვამს?

— არა.

— იტყოდა, მაგრამ...

— არ უთქვამს, ბატონო, და რა ვქნა.

— კარგი, რომ ჩამოვიდეს, სოფლის საბჭოში გამოცხადდეს, სამსახური უნდა შევთავაზოთ.

— კი, ბატონო.

რა თქმა უნდა, ფერიდე მიხვდა, ვინც იყვნენ ისინი და რა სამსახურაც სთავაზობდნენ. ციხეში უნდა გამოეკეტათ.

შინ დაბრუნებულ მიხოს თუთის ხესთან შეხვდა შეშფოთებული ფერიდე.

— თავს უშველე, გეძებენ.

— ვინ მეძებს?

— ისინი იყვნენ.

— მაინც გაჰყიდა მეველდამ, — თქვა მიხომ და ფერიდეს შეხედა. — არაკაცი ყოფილა, ხედავ, როგორ გადამიხადა სამაგიერო, ფუი მაგის კაცობას.

— წადი, დაიმალე! ასე აჯობებს.

— სად დაემალები ამ ონერს, აბა, სად?

— სადღაც უნდა წახვიდე.

— მერე შენ, ბავშვები? ყველას ჩაგურიან ციხეში. რა ვქნა ახლა მე? — ნადვლიანად თქვა მიხომ და ეზო-კარს გადახედა, ბავშვები თამაშობდნენ, ფერიდეს მკვდრის ფერი ედო სახეზე.

— მეტი გზა არაა, წადი, მიხო, ერთხელ კიდევ გაიხსენე ძველი საქმე.

— შენ დაგაბატობრებენ.

— მე რა შუაში ვარ. ისინი შენ გეძებენ.

— ცოლი ხარ ჩემი, შენ კი მავნებელი ქმრის მეუღლე.

მიხოს ერთი აზრი მოუვიდა თავში, მისი ნამდვილი გვარი მშვიდობაჲ იყო. მიხოს შგალობები ასე იცნობდნენ, ხოლო მოსულიშვილი მერე შეარქვეს. ეს უშველიდა ახლა. გადაწყვიტა, ჭიათურაში წასულიყო მეგობრებთან და სადმე სამსახური ემოვნა.

იმ საღამოს გაიპარა სოფლიდან... მალაროში დაიწყო მუშაობა, კარგი სახელით სარგებლობდა, სამი წელი იმუშავა, იშვიათად გამოჩნდებოდა სოფელში, ფულიც იშვავა, ჯილდოც დაიმსახურა, ვინც მიხოს დაპატიმრებას ცდილობდა, თვითონ ისინი დაპატიმრებს, ბევრი სხვაც მიაყოლეს, იმ აურზაურში არავის გახსენებია მიხო. ამასობაში კოლექტივი მომძლავრდა. მთელი მოსახლეობა ძალით თუ ნებით არტელში შერეკეს, მიხოს ისევ ოჯახში დაბრუნდა.

ამასობაში მიხოს ვაჟები წამოიზარდნენ. კარგად სწავლობდნენ, საშუალო რომ დაამთავრეს, რიგ-რიგობით უმაღლესში მოეწევენ. ირაკლიმ უნივერსიტეტში ჩააბარა გამოცდა, შუათანა ვაჟი ინჟინრის პროფესიამ გაიტაცა, ხოლო უმცროსი არჩილი სამედიცინო ინსტიტუტის სტუდენტი გახდა.

ფერიდეს და მიხო მამულობდნენ შვილებით, გახარებული მშობლები დღე და ღამე ჰუშაობდნენ, ადვილი არ იყო სამი სტუდენტის შენახვა დედაქალაქში. მიხო ყოველი შვიკის ბოლოს სავსე ზურჯინით ჩადიოდა ბიჭებთან, მოინახულებდა, ფულს დაუტოვებდა, ჭკუას დაარიგებდა, ბიჭები გრძნობდნენ მშობლების მამაც და ბეჭითი სწავლით პასუხობდნენ, მაგრამ ეს მყუდრო ცხოვრება დიდხანს არ გაგრძელდებულა. ომი დაიწყო და სამივე ბიჭი ფრონტზე წავიდა. ერთ დღეს დაიმსხვრა ამდენი ხნის თავნაკლავი, სიხარული მწუხარებამ შეცვალა, ღიმილი — ტკივილმა, მიხოს ოჯახში ჩამოწვა ღუმელი, სედე... ფერიდეს თვალები აღარ გაშრობია, სულ ტირილა, წუხდა, შფოთავდა, გაქაღარავდა, ძილი და მოსვენება დაკარგა, შვილები აბოლებდა, ბურანში ირაკლი, ვაჟა და არჩილი ხან სისხლით შეღებილი ეჩვენებოდა, ხან სადღაც უცხო ტყის პირას დაცემული და ჩამარხული, ძილში წამოიყვირებდა და მიხოს დამშვიდებდა.

— ცული სიზმარი ვნახე, — იტყოდა ფერიდეს.

— მერე სიზმრის გჯერა? — ბიჭები ფრონტზე არიან და იმიტომ მოგეძალა სიზმრებიც, კარგი, გეყოფა, დიძინე, ღმერთი არ გაგვწირავს, ან რატომ უნდა გაგვწიროს, სიკეთის მეტი არაფერი გვიკეთებია ამ სოფლად.

ასე გრძელდებოდა ყოველ ღამეს. ფერიდეს კოშმარული სიზმრები მოსვენებას არ აძლევდნენ.

მიხოს მოტეხა ომმა, ძალა დააკლდა, ტკივილი დაჩემდა, შრომაც ისე აღარ ახალისებდა, ღმერთს თხოვდა, ნუ დამტოვებ მარტო, არ მომიძულო გამჩენილოო; ასე მოთქვამდა, მაგრამ მშობლების მწარე გოდებას ღმერთი არ ისმენდა.

შეწყდა წერილები, ამან მთლად ააფორიაჟა ფერიდეს გული, აგერ სამი თვეა ფრონტიდან არაფერი ისმოდა. მალე მოვიდა შავი ქაღალდი. ირაკლი ქერჩთან დაეცა, ხოლო ვაჟა სტალინგრადის მიწას მიაბარეს. არჩილი როსტოვთან დაიჭრა და სარატოვს ჰოსპიტალში იშუშებდა იარებს. ეს ამბავი დედას დაუმალო.

სოფელში ყოველდღე მოდიოდა შავი ქაღალდი, შეშქონდა ყველა ოჯახში კივილი, ცრემლი, გოდება და ტკივილი. მოსუცი გარეგნულად თითქმის არაფერს იმჩენდა. პირქით, ფერიდეს ამხნევებდა, თავგამოდებით შრომობდა, უქმად ყოფნა არ შეეძლო.

ფერიდეს სწირად კითხულობდა:

- მიხო, რატომ შეწყდა წერილები?
— ომია, ფრონტიდან წერილები იგვიანებს ხოლმე.
— ბიჭები ტყვედ არ ჩავარდნენ, თორემ ამ სიბერეში ერთხელ კიდეც აგვიკლებენ.
— არა, არა, ამის გაგონებაც არ მინდა.
— სეფერთელაძის ბიჭი თავის ნებით გადასულა მტრის მხარეზე. — თქვა ფერიდემ.
— რომელი? ისმიალი?

— არ ვიცი, სამი ძმაა ფრონტზე, რომელი წავიდა იქით არ ვიცი.

— მამამისს დახვრეტენ ალბათ.

— მამა რა შუაშია?

— არაფერ შუაშია, მაგრამ ასეთი წესია.

ოჯახის დედას ავადმყოფობა დასჩემდა, გულმა შეაწუხა, ამდენმა უძილობამ, ღამის
თეთრად თენებამ და ფიქრებმა ქალი წელში გატება, გრძნობდა რაღაცას უმაღლავდნენ.

— მიხო, — უთხრა ერთხელ ფერიდემ. — გახსოვს ჩვენი პირველი შეხვედრა?

— აბა, არა? მახსოვს თითქოს გუშინ იყო.

— იმ შეხვედრას და სიყვარულს გაფიცებ, მითხარი რამე თუ იცი ჩვენი შვილების
ამბავი?

— რა უნდა ვიცოდე? — მხრები აიწურა მიხომ.

— დაგვეღუპა ხომ სამივე?

— ვინ გითხრა მაგი შენ?

— არავინ, გუმანით ვხვდები.

— არაა მაი მართალი.

— აბა, სახეს რატომ მარიდებ? შენ რაღაცა იცი და მე მიმაღავ.

— წერილები რომ შეწყდა, ეს მაწუხებს.

— ქაღალდი ხომ მიიღე?

— რა ქაღალდი.

— შავი ქაღალდი.

— აი...

— კი, მიხო, კი, სიმართლეს ვერ გაექცევი. და მაგ ამბავს დარღად ნუ გამატან
საფლავში.

მიხოს ცრემლი მოადგა თვალებზე, მაინც გაუძლო ცოლის შემოტევას და მის გამ-
ზიარულებას შეეცადა.

— ადექი, წავიდეთ იმ წყაროზე!

— სად? — გაუკვირდა ფერიდეს.

— სადაც შეგხვდით ერთმანეთს პირველად.

— გაგიუდი? იქ რა გვინდა?

— ერთხელ კიდეც გავისხენოთ ის დრო... არა, მართლა ნუ წავალთ, თვალები დაგ-
ხუჭოთ და გავისხენოთ.

— მერე მევლუდა? მევლუდა, რომ აღარაა ცოცხალი? — კინაღამ გაეცინა ფერი-
დეს.

ფერიდემ მართლაც დახუჭა თვალები, მაგრამ ომში წასული შვილები გამოეცხად-
ნენ და ისევ აემღვრა გონება.

მალე ეჭიმი მოვიდა, გახინჯა, წამლები გამოუწერა, მიხოს ცივად შეხედა. ხანუგე-
შოდ! არაფერი უთქვამს. გახუნებული შლაპა დაიხურა და უსიტყვოდ წავიდა. ჭიშკარ-
თან ოღნავ შეჩერდა, უკან მოიხედა, ხელი ჩაიქნია და გაუჩინარდა.

ფერიდემ იმ საღამოს უფრო შეწუხდა. ხოლო განთიადის მოახლოებისას გარდაიც-
ვალა, სასიუამლოდან მიხოს თავი ჩაერგო ხელებში და გოღებდა.

ფერიდო რომ მიაბარეს მიწას, მიხომ ჯიბიდან ორი შავი ქაღალდი უკრაში შეინახა.

როსტოვთან დაჭრილი არჩილი სარატოვის ჰოსპიტალში განიკურნა და ომის დამთავრებამდე ერთი წლით ადრე სახლში დაბრუნდა. ისევ განაგრძო სწავლა სამედიცინო ინსტიტუტში, წარჩინებით დაამთავრა, თბილისელი თანაკურსელი ქალიშვილი შეირთო ცოლად და ორივე ექიმების დიპლომებით სოფელში დაბრუნდნენ. ქეთო მალე შეეჩვია სოფელს, ჯერ სოფელში მუშაობდა ექიმად, მერე რაიონში გადავიდა, არჩილიც იქ მუშაობდა და ცოლ-ქმარს ხალხში კარგი სახელი გაუვარდა.

ახე მიდიოდა დრო, წლები... მიხოს სანამ შეეძლო, ხელიდან თოხი და ბარი არ გაუვდია, ბაღში ტრიალებდა, ბარდს და ეკალს არ ახარებდა, მაგრამ წლებმა თავისი გაიტანა, მიხოც ლოგინად ჩავარდა, დიდხანს წვალობდა, მაგრამ საწვალელები თურმე მაინც წინ ჰქონდა.

ბერიკაცი მოსავლელი და საპატრონო რომ გახდა, ქეთომ უცებ შეიცვალა ხასიათი, არჩილიც აჰყვა ცოლის კაპრიზებს. ამას გრძნობდა მიხო, ჩუმად იწვა. ბნელი ოთახის კუთხეში და ხმას არ იღებდა, რძალი ყველაფერს აყვედრიდა. მიხო სახეს არიდებდა, ცდილობდა სიკეთით გადაეხადა, მაგრამ არ შეეძლო, ფეხები დაუსივდა, სიარული უჭირდა, გული აწუხებდა, ხშირად ცივდებოდა, ახველებდა, მაგრამ რა ექნა, სიკვდილი აგვიანებდა.

რამდენჯერმე შევედრებია ღმერთს: თუ ჩემთვის სიკეთე გინდა, გამათავ, რისი მაქნისი ვარ, ყველას შეეძოლდი, გავტანჯე დიდიც და პატარაც, საკუთარ შვილსაც აღარ ვუნდივარ, ამართვი ეს გატანჯული სული, მომასვენე მასთან, ვინც ახე მწამდა და მიყვარდა, ჩემი სიკვდილით ჭირს მოვაშორებ ოჯახსო, მაგრამ ღმერთი არ ისმენდა მიწოხს ვედრებას.

— კარგი, გეყოფა. რაა და შავი ჭირი.

მოყვებოდა ქეთო-ექიმი, ოჯახის რძალი, წუწუნს: დავიტანჯე, ვის შევწირე ყმაწვილქალობა, რა მინდოდა ამ ტალახში, მშობლები ნიავს არ მაკარებდნენ, ახლა ამ ბერიკაცის შემხედვარე მთლად ჩამოვდნი, რა წამლები არ ვუშოვნე, არაფერი ეშველა, სიბერე განა განიკურნება?

— არ მინდა შვილი წამალი. — ჩუმად იტყოდა მიხო.

— აბა, რა გინდა, შე უბედურო.

— ტყბილი სიტყვა. იგი უფრო მომარჩნს.

მოხუცი ყურადღებას არ აქცევდა რძლის გაუთავებელ საყვედურებს, სახეს მოარიდებდა, კედლისკენ გადაბრუნდებოდა, ხანდახან სასთუმალზე წამოჯდებოდა, ჰირჯვარს გადაიწერდა, ცისკენ ხელებს აღმართავდა, გამჩენელს ევედრებოდა: — კი დიდი უფალო, კი, დავბერდი, რაღა დროს სიცოცხლეზეა ლაპარაკი, მომკალი, მომასვენე მეც და სხვებიც. ვერ წარმოიდგენ რა შვებით ამოისუნთქავენ, გაიხარებენ, ერთს ხალხის მოსაჩვენებლად წაიტირებენ და ამით მოთავდება ყველაფერი, აბა შენ იცი ღმერთო, ისმინე ჩემი ვედრება, მაღირსე სამარე და მოსვენებაო...

რძალი კი ისევ საყვედურებით იკლებდა ბერიკაცს.

— მეტი აღარ შემიძლია ასე ცხოვრება, შვილების გაზრდა, ოჯახის პატრონობა, შენ მოვლა.

— ჩემს თავს თვითონ მოვუვლი. ნუ გეშინია, მალე წავალ. აღამიანი მარადიული როდია, შვილებს დედა სჭირდება, კერძას ნუ გააცივებ, განათლებული ქალი ხარ, ციქრას ნიშნავს ოჯახი, ქმარი, შვილი. შენ ეს არ გეკადრება. მეტი არ თქვა. მე წავალ, მალე წავალ. მაპატიე თუ რამე ცუდი გაკადრე, მოვხსუციდი, გამოგჩერჩიტდი, იქნებ სათქმელი

ვერ მოვზომე, ბოდის გიხდი. ოჯახი არ დაანგრიათ. შვილები გაზარდეთ, აი, ჩემი ანდობი.

მიხოს ბავშვით ჩვილი გული ჰქონდა, ბოდის შენახვა არ იცოდა, გაბრაზება არ შეეძლო, ყველაფერს ითმენდა, არჩილი და შვილიშვილები უყვარდა, მის ამდენი ხნის თავნაკალავს, ჯიშს და გვარს არ ეწერა გადაშენება.

საერთოდ, ბაბუა მიხოს ჩუმი, ამტანი კაცი იყო, ცხოვრებაში იმდენი რამე ენახა და განეცადა, ვერაფრით გააკვირვებდი, ჭირში და ღვინაში გაუტყნელ მოხუცს წუთისოფელში არაფერი დაჰკლებია — ცუდიც და კარგიც. მხოლოდ სიბერეს ვერ მოერიო, ამაყი მიხოს დაგლახებას ვერ იტანდა, მაგრამ რა ექნა, რა შეეძლო?

* * *

ერთი ზაფხულის მზიან დღეს ბაბუა მიხომ ფანჯარა გააღო, ოთახში ცხელოდა, გრილმა ნიავმა შეება აგრძნობინა, მერე თვალები მოჭუტა, კარ-მიდამოს მოავლო თვალი, გაუხარდა.

ბაღში, პატარა წყაროსთან, ალუბალი შრიალეზდა, მიხომ უფრო მოჭუტა თვალები, წარსულის მოგონებებში გადაეშვა. ბოდის ხე რომ დაამყნო, მოწიფული კაცი იყო, ბნელ ფაცხაში ცხოვრობდა, ჩიტვით ღალი და თავისუფალი დაქროდა უსიერ ტყეებში, ხან ნადირობდა, ხან რგავდა, ხან ამყნიდა.

ალუბალმა პირველად რომ ნაყოფი მოიხსა, ფერიდგე ფეხშიმედ იყო და ზლით დახუნძლული ტოტი მიუტანა.

— შეხედე, რამდენი მოუხსამს?

— რატომ მოტყნე, ცოდვა არაა?

— კი, კი ცოდვაა, მაგრამ შენთვის მიწოდდა მომეტანა ასე ცოცხლად.

ახლა ამ ალუბალს ჩიტები ეხვევიან, ისმის ჭიკჭიკი, სტვენა, გალობა... მიხომ საწოლიდან წამოიწია, ფანჯარაში თავი გაყო, ალუბლის ტოტებზე ფრინველების ჟივილ-ხივილი არ წუდებოდა, თითქოს მთელი სოფლის ჩიტები აქ ირეოდნენ, გემრიელ ნაყოფს შეეჭკოდნენ, მაინც დალოცვილს იმდენი გამოესხა, ტოტები ატუდებოდა. მიხოს გული სიამით აევსო. სადღაც გაუგონია, თუ ერთი შვილი და ერთი ხე გამოზარდე, უკვდავებაც ეს არისო, ბაბუა მიხოს მთლად ჩაიძირა წარსულში, რაღაცას მისთვის ჩურჩულებდა, სწორედ ამ დროს შემოვიდა ქეთო. მოხუცი უცებ გონს მოვიდა.

— ქეთო, მოდი ერთი წუთით თუ შეიძლება?

— რა გინდა?! — ცივად ჰკითხა რძალმა.

— იმ ალუბალს ხედავ?

— ვხედავ. მერე რა?

— ბევრი გამოუხსამს?

— წელს საერთოდ უხვადაა ხეხილი.

— ჩიტებს ხედავ ალუბალზე?

— ვხედავ.

— რას შერბიან?

— ალუბალს მიირთმევენ. ჩიტებს უყვართ ბოდის ნაყოფი.

— მარტო ჩიტებს?

— მეც მიყვარს.

— ახლა ყური დაიმიდგე შვილო. მეც რომ იმ ხესავით ნაყოფი მესხა, ყველა მეხვეოდა, შენც, არჩილიც, სხვებიც, მივილიდით, მიფრთხილდებოდით. რატომ? კიდობანი

საცხე გქონდათ, ჩაცმულ-დახურვა, ფული, პური, ხვავი, ბარაქა, სტუმარი, მოყვარული გვაკლდა. ღამეს შრომაში ვათენებდი, რომ არაფერი დაგვკლებოდა... დღეს ალუბლის ხე ტეხი ეხვევიან, ხვალ როცა ნაყოფი გამოილევა, ერთიც აღარ მოფრინდება, ახლოს არ გაეკარებიან, აღარც კი გაიხსენებენ, სხვაგან გაფრინდებიან, ხოლო როცა მთლად ფულ-რო გაუჩნდება, დაბერდება, დაჩაჩანაკდება, ნაჯახს დაჰკრავენ, მოჭრიან და იქაურობას გაასუფთავენ, რომ სხვა მცენარეებს არ მოუჩრდილოს... მეც, ალბათ, ასეთი დღე მომეღოს.

მოხუცმა ეს თქვა და მკერდში სიცარიელე იგრძნო, უცებ ალუბლის ხე შექანდა, ფრინველები სადღაც გაფრინდნენ, აღარ ისმოდა ჩიტების ჟივილ-ხივილი, მხიარული ჭიჭიკი და გალობა, ღია ფანჯარაში ბანჯგვლიანი, გასისხლიანებული თვლებით ურჩხული შემოდიოდა, მიხოს გაბრძოლება აღარ შეეძლო, შავი ურჩხული ძლივს შემოეტია ფანჯარაში, ბერეკაცს სული ეხუთებოდა, თვლები ველარ გაახილა, რაღაცას ბუტბუტებდა, ბოლოს უკანასკნელი ძალა მოიკრიფა და ჰკითხა: — ვინა ხარ შენ?

— მე სიკვდილი ვარ. — უბასუხა ურჩხულმა.

— ღმერთს მადლობა, რამდენ ხანს ველოდი ამ სანეტარო წამს!

ქეთო გაქვავებული და გაფითრებული იდგა ბაბუა მიხოს სასთუმალთან. მერე ავად-მყოფის მაჯას ეცა, გული შეუქანდა, თვლებზე ხელები აიფარა და აქვითინდა.

— მაპატიე მამა, ყველაფერი მაპატიე, ნუთუ?!

— კი შეილო, კი. ძლივს მეშველა. ღმერთს მადლობა, მგონი ვკვდები, მივდივარ, მეც მოვისვენებ ჯა თქვენც... — იცი რა უთხარი არჩილს? — ალუბლის ხე დამირგას საფლავზე. მეტი არაფერი, ალუბალი-მეთქი, გახსოვდეთ.

მიხომ კიდევ ერთხელ შემართა დამკვნარი ხელი და მერე ყველაფერი გათავდა. სახეზე მაინც ღიმილი შერჩენოდა....

აღსდგა სიცივე,
ბედი ელირსა,
დაჰქედა მიწა ყინულის ნალით,
ტახტდკარგული მზე დეკემბრისა
გადივლის ცაზე მცირე ამალით.
აღებს იმედი დაბზარულ კარებს,
არყოფნისაგან ველებს რომ

იცავს,

გაძარცვილ ვარდის ბუჩქს
თავს ვერ ვაფარებ,
დამსკდარ ყელიდან
სული მომჩანს.
მაწამებს ნისლი,
არყოფნის ფერი
და ცრემლი,
ქარში რომ იწყებს
ლივლივს,
უკვე სახელიც მშორდება ჩემი,
წითელ ჩიტყვით შორიდან
მივლის.

გუყურებ მიმდორს —
ქარში მძინარეს,
სიზმარს —
დაჩეხილს მღვრიე დიდებად
და ჩემი ტანი,
როგორც მდინარე,
წლების მინდორზე მიედინება.

* * *

არ მზიბლავს შუქი
მზისა და მთვარის,
მეღარ მამშვიდებს.

ლოდინით დაღლილს
და უყვავილო მინდორში მდგარი,
სიტყვებს ვით უწინ
სხვის სულში არ ვღვრი.
ალარც ბგერები მწვავენ იმედით,
ერთი მათგანიც არ იწყებს
კრიალს,
ტანჯვის და წარღვნის
მომლოდინენი

ცახცახებენ და
ყელზე მეკვრიან.
არაფერს ვუცდი,
ჩემი ჭროის მზეც
დალდასმულია მომავლის
ჩრდილით

და დიდ გვალვაში
არ ჩანს ერთი დღეც,
ვარდის ყვავილის გულივით
გრილი.

შენ კი რა გიშავს,
ძველებორ გზნებით
კვლავ ელოდები არშობილ მზის
ცალს,

ცას ეკვრის ჩიტი,
შორეულ ფრთებით,
თითქოს გათბობს და
წვიმისგან გიცავს.
გახარებს ჰავა,
მშრალი და გრილი,
გართობს ლოდინი
და შორი დილა,
და როცა მოვა შენთან სიკვდილი
ველის არწივის ფრთით
მოგიჩრდილავს.

შუქის სათიბებს ბინდი რომ
თიბავს

და შორს ქარვისფერს
როცა ჰბანს სერებს,
მღვთებიდან გამოდის ვილაც,
დაბალზამებულ მზეს
მოასვენებს.

და მოჩანს ჟამი,
მოჰყვება გზაწვრილს.
გვიახლოვდება ნაცნობ ფერივით,
ოდესღაც წუთით
მისანთა თვალწინ
ხარის სისხლიდან ამოფრენილი.
შედის წარსული მომავლის
ნისლში

დაღვრილი სისხლით.

მბუტბავი ალით,
როგორც ტაძარში მზის

კოცონისთვის
შვილშემწირველი წარმართი
ქალი.

და წინაპრები არყევენ ველებს,
იხდიან მიწის ჟანგიან თორებს,
სამარხებიდან გვიქნევენ ხელებს
და ძვლების ხორცილ შემოსვას
გვთხოვენ.

მე რა შევიძლო,
ვაყუჩებ სულში
სევდის ქარვისფერ,
ბობოქარ ზვავებს
და ფერშეცვლილი მთოვარის
შუქზე
ქვითინით ვრეკავ კენკემას
ზარებს.

ხეობა, ბინდში მფლობელი
მნათის

ბოლო სხივის
და ადგილის მცირის,
ჩვენს წინ დაფრინდა
როგორც რომ შაშვი,
ყვითელნისკარტა,
კუდმოკვეცილი.
კლდესთან ჩქამია,
სიბნელე ბარდნის,
გვიმალავს ლოდებს
მზისგან დაცლილებს,
მოუძღვის ბინდი, როგორც
ასმათი

შუქს და შორეულ გზაზე
აცილებს.

მეზვრე მაინც ჰყავთ ზეცის
ვენახებს.

ვილაც კვლავ უსმენს
ზეცის საყვირებს,
ვერაც სველ ცაზე ნამი შეარხვეს
უარსკვლავებს,
დიდრონთ და ნამდაყრილებს.
ციმციმებს ზეცა და ბედნიერი
შუქით, ვით ღვინით,
კვლავ ვილაც თვრება,
მთვარე კი — ძველი იბერიელი
მტკვარში ვარდება
და ინათლება.
და დედამიწა მარადი თმენით,
პირქუში ღამე კვლავ დარდს
რომ აშლის.
გახლართულია ღამაში ფრთებში
ხშირ ვარსკვლავებში,
ვით მაყვლოვანში.

დადგა ზაფხული,
გამობრძანდა დროის კარვიდან,
დამსკდარ მიწიდან
ხეს მთუჩანს მწყურვალე ფესვი,
დარდობს გუგული,
გადმომხტარი თავისთავიდან,
გუგუს, ვით გულის ცხელ
ნაფლეთებს,

ნისკარტით მესვრის.
ოღნავ შემპყნარა ძოწის ვარდი,
თუმც ისევ ბორგავს.
დედოფლობს მაინც
კმაყოფილი თავის იღბლითა,
ის ვარდიც მიყვარს,
შეკავებულ ცრემლებს რომ
მოჰგავს

და არასოდეს გამომხედავს
მწვანე სიღრმიდან.
მას ვერ შეაქრთობს წვიმისა
და ქარის თარეში,
მას არ ექნება მოლოდინი
თოვლის და ყინვის
და ჩემი სისხლიც,
ჩამწყვდეული ჩემს ცხელ
ძარღვებში,

როგორც მამალი.
თავწაჭრილი,
ბორგავს და ყივის,
სასწაულები მაფხიზლებენ
უკვდავ ზმებითა,
გადაუფრენენ გაყუჩებულ
ნაცნობ მაყვლიანს
და მოხატული,
მშვენიერი ზარდახშებიდან
ძველ გრძნობებს,
როგორც თვალ-მარგალიტს,
თავზე მაყრიან.

სასწაულები
რომ ხარობდნენ აქამდე ჩემში,
მიაქვთ ქარებს
და ყვავილობის წვენში ავლებენ,
მკვდარ სიტყვებს ვხედავ,
დამკდარ ყელზე უკუნ ღამეში
ზინათებივით რომ წკრიალებენ.
იქ ვილაც ბნელში,
პირველი მზის ფერფლი რომ
ცვივა,

ჩერდება ცრემლთან
— იმედების პირველ ნიშანთან,
ერთიმეორეს ცავი ძვლები როცა
კოცნიან,
ძველი სურვილი მკერდს
მიბუგავს

და ყელს მიშანთავს.
ბევრია ბნელში
მოთმინება — ბუდე მერცხლების
რომ დაუნგრის
ტანჯვითა და სიმწრით ნაგები,
ვით გაზაფხულზე
მკვდარი ჩიტის ტანში კვერცხები,
გაყინულ ყელში ჩარჩენიათ
თბილი ჰანგები.

მე კი არ ვჩქარობ,
როცა ზეცა ფიანდახს გაშლის,
როცა შელეწავს მზის ელვარე
კარებს სურვილი,
ჩემი მცხუნვარე ქვეყნებიდან
შემომამქვს ცხადში
ლამაზი ლექსი,
ხატატური აბრეშუმით.

გადიფრენს ქორი,
სიცხით შემკრთალ მთა-ბარს
მოივლის,

დაჯდება ტოტზე,
ერთადერთზე,
გამხმარ ხეს რომ აქვს.
მთებს ღამით მტკვარი,
როგორც უცხო,
გრილი ქსოვილი,
ჯავახეთის გზით, ვით აქლემებს,
ქართლში შემოაქვთ.
ამ ძველ ქარავნებს,
რომ არ უჩანთ თავი და ბოლო
შემოაქვთ მტკვარი,
ვისი ბედიც მუდამ გზაშია.
კეკლუც მინდორ-ველს რომ
აჩვენონ

და მოაწონონ.
განთიადისას გამოჰფენენ,
გზებზე გაშლიან,
სადაც ადგილის მკაცრი დედა
უთქმელი სევდით.
ჩამქრალ თვალების კრიალოსანს
ჰკოცნის და მარცვლავს,
მზე ქარგავს უხვად
ცხელ სხივებით, ვით
ოქრომკედით,
რომ ქართლს მხურვალე ტანზე
ჩააცვას.

მიჰქრიან წლები.
გულის გზებით შემკრთალი
გარბის

ბედი,
ქართული მთვარიტა
და ზეციით ვნებული.
სამშობლო ჩემი —

თავმომწონე მტკვრის გრილი
ასკალის ვარდის ნაზ ლეჩაქში
გაცინებული.

როცა საუბრობ

იღუმალებით გაყდენთილი
ძველი ფერები,
ნიბლიებივით წაუღიათ სიზმრის
ალალებს,

როცა საუბრობ,
ფოთლებსა ჰგავს შენი ბგერები,
რომ ცახცახებენ
და ნაფერებ ვარდს რომ მალავენ.
შენი ქართული,
გამოვლილი სულ პირველ მზეში,
პირველ თვალებს
და პირველ ბგერებს
უთუოდ ხედავს.
სიტყვათა შორის თავისუფალ
გრძელ პაუზებში
იღუმალ სახით
ცურტაველის გმირები სხედან.
კვლავ ცოცხლდებიან ბობოქარი.
ჩავლილი წლები,
გაისმის ხმები
სულ პირველი წვიმის, თოვლისა,
მე შენს საუბარს წარსულისკენ
ისე მიყვები,
როგორც მდინარეს ორაგული
ქვირითობისას.
ასწლეულთა წინ აღმომხდარი
კვნესა და ოხვრა,
სიზმარი, ცრემლში დამალული,
ძველი და შორი,
შენი ქართულის იღუმალი,
ნელი მიმოხვრა,

გარდის კაშკაში წამიერად
ზგერათა შორის.

ჩანს მტკვართან შუქი
ოქროს კვერთხივით
და უფლისციხე, გასაოცარი,
შენს დიდრონ ძელებში.
გამოკვეთილი.

ჩანს მტკვართან

იბერიელო, დამდგარო მზეში,
მტრის ჯავრს რომ პირქუშ ბედს
არ აჭმევდი,

შენ არ იყავი, ღვანოს ქვევრებში
და დევის ტანში სისხლს

ამაჭრებდი?!

მზეს ახსოვს შენი ლამაზი გზები,
სული,

სად ზეცა დღესაც ლერწამს
ტევს,

ქართლის ქალები,
თამამი ხმლებით

ბოლო წუთში რომ სიკვდილს
კენწლავდნენ.

რეჟრაჟზე ხელში მალავდი ცივ
ხომლს.

მზე გიღებავდა ცრემლს და
სულს წითლად,

საქართველოში ის სიტყვა იყო,
პირველად

შენს ყელს რომ დაუძწიფდა.

ახლაც შენს მკლავზე ისევ
ქართლი წევს,

გავედრებს თავას მინდვრებს
თუ ფერებს,

შენ ფარნავაზის სისხლის ბოლო
წევთ,

როგორც ნაღვერდალს,

სული უბერე,

ბრწყინავს ბალახზე დაღვრილი
ცვარი,

ეს ნაკადული,
რომ აღხენს არეს,
პატარაა და წყლის სარკე არის,
ვით სიყმაწვილის ცრემლები
თვალებს,

ამუქებს კენჭებს და აკრიალებს.
ზოგჯერ ზედაპირს შვებით
შეამსხვრევს

ელვარე მზის სხივს
— ოქროსფერ ხანჯალს,

ჯერ ყველა სურვილს,
წვეთს და ყველა შხეფს
თავის ჭკუაზე აფრქვევს
და ხარჯავს.

შუადღის ხვატში,

როს ზეცა ძველი

იმედებს ეძებს

და ძერწავს ფრთებად,

ოვგორც წითელი ფური ირემი,
მზე მოდის ხოლმე და ეწაფება.

ჩიბლავს ნაკადულს ყვავილთ
ცრემლები,

ზეცა,

რომელიც ილტვის არსაით
და ფრიალებენ მისი შხეფები,
მთიელი ქალის ჩიქილასავით.

* * *

წარსულის ციდან
 მზე დასცქერს მშვიდად
 მიწას, ცის მნატვრელს
 და დაღლილს შუაღამით.
 განათებული მთის მწვერვალიდან
 ბილიკი ხტება, ვით ლაღი შუნი.
 მოსჩანს მონღოლი.
 მისი ყიყინა
 ძველ სასახლეებს არყევს
 და ჭერს ღდის.
 ცხენს მიაგელვებს
 ზეცისკენ მზიოალს
 და ვარსკვლავების ნალით
 დაჰყვითლოს,
 მონღოლი უცნობ თავგამოდებით
 ბედს რომ გვჩუქნიდა
 ავს და რისხვიანს.
 ბაგრატოვანთა ძველი დროშები
 გაჩორკნილ ძვლებზე
 ვინც დაიმსხვრია.
 ვინც გადასცურა ჟამი
 მკლავურით,

დიდხანს გვიხმოდა შორს
 წყეული ხმით
 და ოქროსფერი, დიდი მამული
 ვახლია მწიფე ბროწეულივით.
 ძველ იბერიელს მგლის ადევს
 ფერი,
 ხელათროლებულს ცრემლი
 სძულს თვალზე
 და არშობილი სიმშვიდე ჩემი
 ვამობმული აქვს ცხენის ძუაზე.
 გაოგნებული თვალებით უცქერს
 მოწყენილ ლოდებს,
 მოსია თუ ჭრელ მოლს,
 და ვით ნიამორს,
 მკლავებზე უწვენს
 ზეცა ნაზ ღრუბელს,
 ფაფუკს. უცრემლოს.
 მაინც იმედი უხმობს ბლავილით,
 ახლოა ზეცაც
 — მკაცრი სარანგი
 და შამქორმოცილი პაპის
 ხმალივით
 შემორტყმული აქვს წელზე
 არავი.

ე მ რ უ ლ ა

შავშეთის მმართველის კავშირი მემამოხეთა რაზმთან ბოლო დღეებში კიდევ უფრო ნათელი გახდა, ამიტომ ხელისუფლებამ ბრძოლის ახალ ხერხს მიმართა. პირველ რიგში საჭირო იყო ნური-ბეგის ალაგმვა, რათა ემრულას შავშეთ-იმერხეში აქტიური მოქმედების საფუძველი გამოსცლოდა. ეს არც ისე ადვილი იყო. კულტურულ, ტრადიციულად გონიერთა ოჯახში აღზრდილი ქართველი თავადი ძალზე ადვილად გრძნობდა ადგილობრივი ადმინისტრაციის მიერ დაგებულ მახეს და თავადაც ისე ცვლიდა ტაქტიკას, რომ ვერაფერს უხერხებდნენ. სამსახურიდან დათხოვნილი ნური-ბეგი შინაურებთანაც იშვიათად გამოხატავდა თავის წყენას და დამოკიდებულებას რუსეთის ხელისუფლებასთან, თუმცა თქმის საბაბი ჰქონდა.

ბათუმის გენერალ-გუბერნატორმა კომაროვმა სედრაქ არუთინოვლი ისე გადააყენა, მისგან განმარტებაც არ მოუთხოვია; ანდა რაღა საჭირო იყო. ქართულმა გაზეთმა ნილაბი ჩამოხადა რუსეთის ახლადგამოცხვარ მოხელეს. მაინც რა დროს გამოქვეყნდა ეს წერილი. ახმედ-ალა ნადირაძემ დრო იხელთა. არუთინოვლი გაზეთში გამოაჭენა, თავად მუჰაჯირად გადაიკარგა. ემრულას წამალივით სჭირდებოდა ასეთი სამხილი და მოლაპარაკების დროს გამოიყენა კიდევ. ვერც ოსმალეთის, ვერც რუსეთის მთავრობამ ვერაფერი უყო. პარლამენტიორები კუდამოძებულის გამობრუნდნენ. ყველაფერი სედრაქ არუთინოვლის კისერზეა. მისმა სიხარბემ კარგად დაწყებული საქმე ჩაშალა. როგორი გაუმაძღარი აღმოჩნდა ეს გამუსლიმანებული სომეხი. ნაქურდალი სახლში წაიღო და ძარცვაში არათუ მალაყმადის ხალხს, საერთოდ, ველარავის დასდო ბრალი. მის დეგილას ათამალიბეკოვის დანიშვნაც ამის მომასწავებელი იყო. ფოცხოველი ათაბაგების შთამომავალი, რომელმაც გვარს მამის სახელი ჩაამატა და მას რუსული ყდერადობაც მისცა, არუთინოვლისაგან განსხვავდებოდა ეშმაკობით, ვერაგობით, საჭიროების შემთხვევაში, პირმოთნეობითა და ორპირობით. ათამალიბეკოვმა კარგად იცოდა, რომ ვერც ძალით და ვერც გონებაშევილობით ხიმშიაშვილ-მალაყმადის კავშირს ვერ დაარღვევდა. აქ სულ სხვა ხრიკები იყო საჭირო.

ოლთისელი გენერალ-ფაშის ქვრივის, აიშე-ხანუმის გაძარცვას
ემრულა მალაყმაძის დადანაშაულების ერთი საკმაოდ სერიოზული
სია სეიფულამ კარგად იცოდა, მაგრამ მაშინ სიტყვა არ დაძრა. ახლა რა
ენაღვლებოდა, არუთინოლლის გათავისუფლებას რახანია ელოდა, იცოდა,
ბოქაულად მის გარდა სხვას არავის დანიშნავდნენ. მართალია, ემრულაზე
დანაშაულის დამტკიცება ცოტა ხნით გადაიდებოდა, მაგრამ ამ მოუხელ-
თებელი აბრაგის საქმეს ათამალიბეკოვი თუ დაუსვამდა წერტილს... მას
მთავრობის ჯილდო და სამსახურებრივი დაწინაურება ნამდვილად არ
ასცდებოდა. ვერსია იმითაც იყო ძლიერი, რომ ემრულასთან ერთად
ნური-ბეგის დადანაშაულებაც შეიძლებოდა. ეს საიდუმლო შესაძლოა
სხვამაც იცოდა, მაგრამ ამჯერად იგი სეიფულა ათამალიბეკოვს სჭირდე-
ბოდა. პირველი შემთხვევისთანავე იგი ამას დაუპირისპირებდა არუთი-
ნოლლისაც, რომელიც სამუშაოდან დათხოვნის გამო ცხვირგაშვერილი
დადიოდა; ხემწალი ვარ და ამიტომ გამათავისუფლესო, აცხადებდა იგი.
ერთი სიტყვით, ახალ ბოქაულს, მისი ჩანაფიქრით, შავშეთ-იმერხევეში
მდგომარეობა სულ უნდა შეეცვალა, ორი კი არა, რამდენიმე კურდღელი
უნდა დაეჭირა, მოვლენების ჩარხი სხვაგვარად უნდა დაეტრიალებინა.

რუსეთ-თურქეთის ომის დამთავრებისას, როცა ნური-ბეგ ხიმშიაშვი-
ლი, ვითომც „სამხედრო ტყვე“, რუსეთის არმიამ წაიყვანა, შავშეთის
ერთი ნაწილი რამდენიმე დღით ქართულმა ლეგიონმა დაიკავა. წასვლი-
სას პოლკოვნიკმა გრიგოლ გურიელმა, რომელმაც კარგად უწყოდა ნური-
ბეგის „დატყვევების“ ამბავი, სოფლის მუხტარი თავისთან მოიხმო
და სამი ცალი საყვირი დაუტოვა. ეს ნური-ბეგს ვაჩუქეთ და როცა დაბ-
რუნდება, გადაეცით.

მალე საომარი მოქმედება მიწყნარდა, ხიმშიაშვილი დაბრუნდა, მაგ-
რამ მუხტარი საყვირს დახარბდა, ერთი დაიტოვა, ბეგს ორი ცალი მიარ-
თვა, თავის მხრივ ნური-ბეგმა ერთი საყვირი ემრულა მალაყმაძეს აჩუქა.

აიშე-ხანუმის გაძარცვისას თავდამსხმელებმა სოფლის მეორე მხარე
რგვს მთელი ძალით საყვირი ამოქმედეს, რითაც მოსახლეობის ყურად-
ღება მიიქცეის და გააღვილეს მიზნის მიღწევა. ეს მომენტი საქმის გა-
მოძიებისას რატომღაც გამოჩნათ. მუხტარი, რომელსაც მადლიერმა გუ-
რიელმა საჩუქარი დაუტოვა, სედრაქ არუთინოლლი იყო. სეიფულასთან
საუბარში ერთ დროს მას რაღაცნაირად წამოსცდა, რომ ერთი საყვირი
მასაც ჰქონდა. ათამალიბეკოვის ფიქრით, ეს ამბავი მხოლოდ ამ ორმა
იცოდა.

ამგვარად, თუ გამოძიება კვლავ დაუბრუნდებოდა აიშე-ხანუმის გა-
ძარცვის საქმეს, ამ ვერსიის თანახმად, მძარცველები უნდა ეძიათ იმათში,
ვინც საყვირს ფლობდა: ნური-ბეგი გაილანდებოდა, მაგრამ ძარცვაში

მისი, მონაწილეობა გამორიცხული იყო, რჩებოდა მხოლოდ ემრულა მა-
ლაყმაძე. ასეთი ზრახვებით სულდგმულობდა ბოლო დღეებში სერიფი
ათამალიბეკოვი, მაგრამ სხვა საფიქრალიც ჰქონდა: როგორი ხერხებით
შეეპყრო მოუხელთებელი აბრაგა.

ბოქაულმა მოიპატიჟა თავისი წინამორბედი არუთინოლი, რომე-
ლიც ყველანაირად ცდილობდა ხანუმის გაძარცვის განმაუტრებული საქმი-
საგან სირცხვილი ჩამოერეცხა.

* * *

ჩორთათ მიმავალი მოლა ინუსა შუა საუკუნეების ერთ-ერთ დიდ
ქართულ მონასტერს, იშხანად წოდებულს, გასცდა და ქვითკირით აშენე-
ბული ხვარამზეს ხიდი გადაირბინა. ცხენოსანი სოფელ ქვაყრილის მისა-
ვალზე ერთსართულიან სახლთან შეჩერდა. ამ დროს ვიწრო სარკმლის
რუსა ფარდა გადაიწია და იქედან სედრაქ არუთინოლის ფესიანი თავი
გამოჩნდა. მან მხედარი ყურადღებით შეათვალიერა, შემდეგ სარკმელს
მოშორდა, გარეთ გამოვიდა, სტუმარს მიესალმა და რატომღაც ვინაობა
გამოკითხა.

— ვერ მიცანი? — გაიკვირვა მოსულმა, — ოლთისელი მოლა ინუსაი-
ვარ. თქვენს დაბარებაზე ჩამოვედი, სედრაქ-ბეგ.

— ოჰო-ჰოო, ახლა გიცანი, როგორ არა, ინუს ეფენდი, ბოლო დროს
თვალის ჩინი მძალატობს, სათვალე არ მიკეთია და სხვა მეგონე. ჩამო-
ბრძანდით.

არუთინოლიმ პატარა ჭიშკარი გააღო და ჩამოქვეითებულ სტუ-
მარს შეუძღვა. იმან ცხენი ეზოში შეიყვანა, აღვირი მესერზე ჩამოკიდა და
სახლში შევიდა.

ნახევრადბნელ ოთახში ტახტზე ჩამოსხდნენ სტუმარ-მასპინძელი.
ერთმანეთის მოკითხვის შემდეგ ყოფილი ბოქაული პირდაპირ საქმეზე
გადავიდა:

— ათე-ხანუმისა და ემრულა ქიბაროლის მიწერ-მოწერის ამბავი
გემახსოვრება, ინუს ეფენდი.

— რავარ არა, ბეგო. — თქვა მოლამ და ულვაშებში ჩაიცინა. —
მაგრათ გადავკიდეთ ისინი. ახლოს რომ ყოფილიყვნენ, ერთმანეთს დაჭამ-
დნენ.

— ახლა ხანუმისაგან ნამდვილი წერილი რომ მიიღოს, ნეტაი რას
იზამს ემრულაი?

— საგინებელი? — იკითხა ინუსამ.

— არა. პირიქით, მართლა რომ დაპატიყოს.

მოლა ინუსამ იცის ასეთი საუბრის შემდეგ სარგებელი ელის, ამიტომ პასუხი ოდნავ შეაგვიანა.

— დაბატიყებას გააჩნია, ბეგო. წერილი ჭკვიანად უნდა დაიწეროს.

— როგორ ფიქრობ, რომ დაჭირდეს, აიშე-ხანუმი მართლა მიიწვევს?

— დაინტერესდა არუთინოლლი.

— თუ იმ ჭკუაზეა, რაზეც მაშინ იყო, აბა, არა?

— რაო, რა მინდაო, რა თქვა მაშინ.

— სიკვდილს დავიჯერებდი, მარა იმას ვერ ვიფიქრებდი, თუ ხანუმი შეხვედრასზე დათანხმდებოდა.

— რამ შეშალა ეს ქალი? — გაიკვირვა სედრაქმაც.

— ქალი ქალია, ბეგო, იფიქრა ემრულაი ცოლად წამიყვანსო.

— აბა რაში იყო საქმე, იმ ავაზაკს ხასად უნდოდა?

— არა, სედრაქ-ბეგ, ემრულას აიშე-ხანუმის მოახლე გოგო უნდოდა და გაიტაცა კიდეც. მაშინ ეს ხანუმმა არ იცოდა და თავის თავს თავაზობდა.

— ეს მართლაც დაუჯერებელია, — თქვა მასპინძელმა, — ემრულაი კი გათავებდდა მარა ეს ქალი რამ გადარია, ტყის ყაჩაღს რომ მიყვებოდა.

— კაცი უნდა, სედრაქ-ბეგ, — მოკლედ მოუჭრა მოლა ინუსმა, — ხანუმს ლაპარაკზე ეტყობა, ქიბაროლლი თვალში რომ უზის.

— კაი დრო გავიდა მას შემდეგ. ნეტაი ახლა რა ჭკუაზე იქნებიან? — შეაპარა მთავარი სათქმელი არუთინოლლი.

— ხანუმი ამას წინათ ვნახე, მე ოჯახის ახლობლად მთვლის და არ მერიდება. ისე იყო გაყინული, ახალგასათხოვარს გავდა.

ყოფილ ბოქაულს სახეზე კმაყოფილების აღმურმა აუარ-დაუარა.

— ინუს ეფენდი, როგორ ფიქრობ, ხანუმს შერჩა ემრულას სიყვარული, თუ იმ წერილებმა ყველაფერი შეაძულა და გული გაუტოვა?

მოლა ინუსამ იგრძნო, მთავარ სათქმელს რომ მიუანლოვდნენ და კვლავ იყუჩა.

— იმის მერე ბევრმა წყალმა ჩაიარა, ბეგო, ხანუმი იმაშიც დარწმუნდა, მისი ჭონება მალაყმადეს რომ არ წაურთმევია.

მასპინძელი შეტოკდა.

— ვის აბრალებს ნეტაი? — ანგარიშმიუცემლად იკითხა.

— რა ვიცი. — გული აღარ გახსნა სტუმარმა. — ის კი ვიცი, ემრულას რომ არ აბრალებს. ამას მთელი შავშეთი ასე ამბობს. — თქვა და მასპინძლის დაყინებულ მხერგას სახე აარიდა, ახმედ გოგონოლლი-ნადირაძის აღიარება გაზეთში მასაც ჰქონდა წაკითხული.

— ხანუმმა რომ დაბატიყოს, ემრულაი თუ მოვა? — მისთვის არაა

სიამოვნო საუბარს თავი აარიდა და კვლავ მთავარ საქმეზე გადავიდა მასპინძელი.

— ვერ გეტყვი. — მოლა ინუსა მთავარ პასუხს კვლავ აჭიანურებდა. არუთინოლი წამოდგა და მეორე ოთახში გავიდა. მალე დაბრუნდა. ფულის დასტა შემოიტანა და ტახტზე დადო.

მოლა ინუსამ ცალი თვალი ხარბად გააპარა.

— აჰა, ინუს-ეფენდი, ეს აილე, ერთ ამდენს კიდო მოგცემ, ოღონდ ხანუმის სახელით ქიბაროლის იმფერი წერილი მიუტანე, აუცილებლად რომ მოვიდეს.

მოლამ ფული უბეში ჩაიდო.

— მივწერ, ბეგო, ჰელბეთ მივწერ, მარა ადგილს შერჩევა უნდა, ემრულაი ყველგან არ მივა.

მასპინძელი ჩაფიქრდა.

— ეს მართლაც ძნელი ასარჩევია. — თქვა მან და მხერა კვლავ სტუმარს მიაპყრო.

— მე მოვიფიქრე. — თქვა მან. — ქვრივი ხანუმის სახლი კოლაში ახლაც ცარიელია, მაშინ იქ პატიუებდა ქიბაროლის, როცა ოჯახიც იქ იყო. ახლა მარტო იქნებიან და ემრულაიც ადვილად დათანხმდება.

არუთინოლი გაიბადრა, მოლა ინუსას მიგნება ისე მოეწონა, რომ თავი ვერ შეიმაგრა და გადაეხვია.

სტუმარი წამოდგა.

— აბა, ჩემო ინუს-ეფენდი, ეს საქმე არ უნდა ჩაგვეშალოს.

— ინშალლაჰ, ინშალლაჰ, — თქვა მოლამ და კარებისაკენ გასწია.

ათი დღის შემდეგ სედრაქ არუთინოლიმ ისეთი წერილი მიიღო, კი-ხალამ ჰკუიდან შექანდა.

მოლა ინუსა სწერდა: შენი დიდი პატივისცემა ჩემ სიცოცხლეში არ დამავიწყდება, სედრაქ-ბეგ, მარა ამჯერად შენი თხოვნა ვერ აგისრუ-ლე. სად არ ვიყავი, ვის არ შევხვდი, ერთი ცხენი ამ სიარულში გავცვი-თე და ბოლოს იმფერი ამბავი გავიგე, ყველაფერი წყალში ჩაგვეყარა. მე მაშინაც გითხარი და შენ შეიძლება გულში ფიქრობდი, ეს მოლა რას ებადუნებაო. ხანუმი მართლაც ისე ყოფილა აზინზრიქებული, რომ ემ-რულაი ჩვენს გარეშე უნახავს, შერიგებულან და ღმერთმა იცის, რას აპირებენ. ახლა ისინი ჩემი ძველი წერილების ამბავსაც გაარკვევენ და მერე ჩემ ძვლებსაც ველარ ნახავ, ემრულაი მიწიდან ამოიღებს და ძაღ-ლებს დაახრევენებს. ჰოდა, ძვირფასო სედრაქ-ბეგ, არ გეწყინოს, სული მწარეა, მივდივარ ოსმალეთში და ნულარ მომძებნი. ის, კიდო მოგცემო, რომ მითხარი, საჭირო აღარ არის, ღმერთმა შეგარგოს.

არუთინოლი ხანშიშესული კაცი იყო, მაგრამ აქამდე საკმაოდ

მხნედ გამოიყურებოდა. ახლა იგი მიხრწნილ მოხუცს დაემსგავსა. ხუმრობა არ იყო. ერთადერთი იმედი აიშე-ხანუმის გაქურდვაში მისი თანამონაწილეობისა, ემრულას დაჭერა და დადანაშაულება იყო, ეს საქმე კი ჩაიშალა.

„შენც დიდი გაუმაძლარი და მუცელდამპალი ყოფილხარ, მოლა-ინუსავ, პატიოსანი კაცი ცოცხალ-მკვდარი მაინც მოვიდოდა, ბოდიშს მოიხდიდა, ფულსაც დააბრუნებდა და ისე გაიბარებოდა. თუ სადმე წა-გასწარი, შენ ძვლებს კი არა, ხორცს ცოფიან ძაღლებს დაეაგლეჩინებ“ — გაიფიქრა სედრაქამ.

მოლა ინუსას შავშეთის ახლო-მახლო მართლაც არ გაეჩერებოდა, მაგრამ ხარბ გულს ვერაფერი უყო. ფიქრობდა, ხანუმის და ემრულას შერიგების ამბავი მართლაც კარგად მოვიგონე. ჭერჭერობით ისინი მტრე-ბი არიან, მერე, ვინ იცის, იქნებ მართლა შემობრუნდნენო. ჰოდა, ახლა ემრულასთან შეხვედრა მოინდომა გაიძვერა ინუსამ. იფიქრა, მაინც გავ-რბივარ და სანამ გვიანი არ არის, აბრაგასაც ვეტყვი, რასაც უპირებენ. ემრულაი ხელგაშლილი კაცია და არც ის დამტოვებს უსაჩუქროდო.

არ შემცდარა მოლა. მართალია, პირადად მალაყმაძე მან ვერ ინ-ახულა, — შინ არ იყო, მაგრამ აბრავთა სადგომის მახლობლად, სულო მე-ხეშხმეს გადაეყარა და არუთინოლლის ზრახვები გააცნო. თანაც თავი ისე წარუდგინა, თითქოს დღენიადავ ემრულას უშიშროებაზე ფიქრობდა, სუ-ლოს არ მოეწონა თვალემოჭუტუთელი, წვერებცანცარა მოლა ინუსა, მაგ-რამ მისი მონაყოლი სერიოზულ ამბად მიიჩნია, ორი თუმნიანი აჩუქა და თავის გზაზე გაუშვა.

მეხეშიძის მონაყოლი ემრულას ენიშნა. მართალია, აქამდე სამსა-ხურიდან გაგდებული არუთინოლლიზე შურისძიება არც კი უფიქრია, მაგრამ რაკი ბოქაულყოფილი თავად არ ცხრებოდა, მისი გაუვნებლობა აუცილებელი იყო.

— შეიძლება, სედრაქაი ცოცხალი დაგვჭირდეს, ბიჭებო. — აფრთხ-ლებდა იგი რაზმელებს. — არავინ გაბედოთ მისი მოკვლა. შეპყრობა კი აუცილებელია.

* * *

სედრაქ არუთინოლლის სიბრიყვეში კიდევ ერთჯერ დარწმუნდა ზე-ლისუფლება. მისმა უნიათობამ, რაც მოლა ინუსასთან ურთიერთობაშიც გამოვლინდა, პირველ რიგში სეიფულა ათამალიბეკოვი აღაშფოთა. ბო-ქაული სულ ცეცხლს აფრქვევდა პირიდან, ხალხიც გაგზავნა სედრაქას მო-საყვანად, მაგრამ სახლში არ დახვდათ: ერთი კვირაა სადღაც გადაიკარგა

და ჩვენც არ ვიცით სად არისო, უთხრეს თავად აღელვებულმა ოჯახის წევრებმა.

აღბათ მე მემალეზაო, იფიქრა ბოჭაშულმა და აღარც უცდია მისი ძებნა.

შავშეთში ახალი ამბავი მოვიდა: უგზოუკვლოდ გადაკარგული ქართველი ოფიცრები გამოჩნდნენ და პირდაპირ გენერალ-გუბერნატორს ეახლნენო. გაუჩინარების მიზეზი მათ ასე აუხსნიათ: ერთ-ერთ სოფელში სტუმრად ყოფნის დროს ისონ აბაშიძეს კიბის საფეხური ჩაუტყდა, ქვემოთ ჩავარდა და მაგრად დაიყუწა. მისი ადგილიდან დაძვრა არ შეიძლებოდა, სახლში მკურნალობდა იქაური ექიმმაში. მიხეილ ერისთავი და რეზიტ-ალაყ იძულებული გახდნენ მასთან დარჩენილიყვნენ. ამასობაში ამინდებიც გაუარესდა, გზები გაფუჭდა და შეუძლებელი გახდა მაცნეს გამოგზავნა.

მართალია, ემრულა მალაყმაძის ხალხიც შორიახლოდან გვითვალთვლებდა, მაგრამ ჩვენზე რაიმე ძალადობა არ გამოუყენებიათო.

ქართველი ოფიცრების გამოჩენამ გაახარა გენერალ-გუბერნატორი, მაგრამ ამას საბაჟოს მოხელეების მძევლად აყვანა მოჰყვა. ადმინისტრაცია შეშფოთებული იყო, მაგრამ ძალის გამოყენებას ვერა და ვერ ბედავდა. არადა, ვინ იცის, გათავხედებული მალაყმაძე ხვალ ვის დაატყვევებდა. ერთი რამ აკვირებდა კომაროვს: სისხლისღვრას და ტერორს თავად აბრაგთა მეთაურიც ერიდებოდა. „ეტყობა, არც ისეთი მხეცია ეს კაცი. — ფიქრობდა გუბერნატორი. — მის მოქმედებაში რაღაც კეთილშობილება მუდამ გამოკრთოდა. ჰოდა, ჩვენც ისევ შერიგება უნდა ვცადოთ მასთან“.

ამის გაკეთება მხოლოდ სეიფულა ათამალიბეკოვს შეეძლო. მხოლოდ ის იცნობდა მთელი ჭოროხის ხეობის ხალხს, მათ ადათ-წესებს, ისტორიულ ტრადიციებს. კომაროვი არ ცდებოდა, სეიფულა ათამალიბეკოვს შეეძლო გაეგო აბრაგთა მეთაურის სუსტი მხარეები, შინაგანი წინააღმდეგობანი.

ორ დიდ ქვეყანასთან მეზობლო ერთ მუჭა რაზმს, მოსახლეობის დიდი მხარდაჭერის მიუხედავად, ბოლო ხანებში მართლაც დაეტყო დაღლა. საქმისათვის თავდადებული ბიჭები ემრულას ხელიდან ეცლებოდნენ. მართალია, იმათ ადგილს ახლები იკავებდნენ, მაგრამ ამ ხშირ ცვლაში ძნელი იყო ყველა მათგანის სულის მოძრაობის გაგება. ყოველ წუთს მოსალოდნელი იყო ლაღატი. იყო სხვა სიძნელებიც. ყოველივე ამის ფიქრი არ ასვენებდა მალაყმაძეს. ეს კარგად იცოდა ახლადმოვლენილმა ბოჭაშულმა.

გაქნილმა მოხელემ ემრულასთან მოსალაპარაკებლად ის ხალხი გა-

მოიყენა, ვისაც მალაყმაძემ დიდი დახმარება გაუწია, სიცოცხლე შეუნარჩუნა და ოჯახი აუღოროძინა. ემრულას ასავალ-დასავალი კარგად უწყობდა მტრადქცეულმა სელმან ცვარიძემაც. ათამალიბეკოვმა არც ეს შესაძლებლობა დატოვა უყუარდღებოდ. „სახალხო შურისმაძიებელ“ ჯგუფთან, და პირადად ცვარიძესთან კავშირის დამყარება არ გასჭირვებია. ათამალიბეკოვის ძირითადი პირობა ის იყო, რომ მალაყმაძის რაზმი და ოფიციალური ხელისუფლება ერთობლივად იბრძოდნენ მთელს სამუსლიმანო საქართველოში წესრიგის და სიმშვიდის დასამყარებლად; ეს მართლაც მიგნებული სატყუარა იყო, რამეთუ მალაყმაძის მთავარ მიზანსაც ემთხვეოდა. ოფიციალურ ხელისუფლებასთან ურთიერთობა აბრაგთა მეთაურმა ბოლო ომის დროს გამოსცადა და იგი მართლაც კარგი შედეგით დამთავრდა, ამიტომ ბოქაულის ასეთი წინადადებაც საკმაოდ საქმიანი ჩანდა.

დიდი მერყეობის და აწონ-დაწონის შემდეგ შეთანხმდნენ: სეიფულა ათამალიბეკოვთან მოლაპარაკება პირადად ემრულას გაემართა. ამის მომხრე იყო რაზმის ოცდაათივე წევრი. შეხვედრისათვის ორივე მხარე საგულდაგულოდ ემზადებოდა. ბოქაულის მხრიდან განსაკუთრებით აქტიურობდა სელმან ცვარიძე, თუმცა მისი გამცემლური მოქმედება საიდუმლოებით იყო მოცული. რა იცოდა მაშინ საკუთარი სისხლის და ხორცის გამყიდველმა, რომ საუკუნის შემდეგ მისივე ჯაში და ჯილაგი, პატიოსანი და მართალი შვილიშვილი ღურსუნ ცვარიძე ფარდას ახდიდა უღირსი პაპის ავკაცობას:

„ნაჩელაი იყო სეიფულაი. ემრულას დედემ უშიქიათა (დაასმინა). ნაჩელიკმა შეუთვალა ემრულ-ალას:

— მე ბათომშინა ჩევდე, შენ თავი შეინახე, შენთვის კარგ ხებერ (ამბავს) გეცტანო. გერჩექ (მართლა) კი არ უთხრა ასე. ბათუმიდამ ხებერი გამოუგზავნა, ბარევანია ართვინის თავზე, ბარევანში ემრულამ შამე მეგებოსო. ოზდაათი ყირათლი (თეთრი) ცხენით გევდა თავასი კაცებით. წამოვდენ ბარევანიდამ, მოვდნენ სათლელში. ხალხი მოყრილა დავლ ზურნით. ისამეს, იპენგემეს (იხუმრეს). დაღამდა. ნაჩელიკმა უთხრა ხალხსა, რომ ემრულ-ალას კაცები სოფლებშია წეიყვანოთ, სოფლებშია მუჟაროთ ცხენოსნებს. ჩვენო აქ ვიქეიფოთნაო. გათენდა. დილაში ემრულ-ალა თამ შეტყეპილი (შეიარაღებული) მივა ნაჩელიკთან. სალდათმა უთხრა:

— ჩვენ თავრობაში იასალია (აკრძალულია) სილაღით (იარაღით) შესლა, ვერ შიგიშვებო. თოფი ჩამაართვეს, რიველი დოუტეის.

ემრულ-ალა რომ შევდა დაირეშო, თავრობაში (მთავრობის სახლში) გენერალს ამას:

— ვინ გაქუცა კოლაში გენერლის ხანუმიო. თავრობა ეზებს ქი, ვინ გაქუცა.

ნაჩელიკმა უთხრა:

— ამ მეგლექეთში ერთი ბორი (საყვირი) შენ გაქ, ერთი ნური-ბეგ ხიშიაშვილს აქ. ამათ ქენით ორ კაციდამ ერთმაო. ქვთხოვენ მოვზებნოთ და ვნახოთო. ემრულაი არ ამელავნებს.

— ერთი, ემრულ-ალა, ეს აქოშკა გააღევი და ზირ გადახედე, რა აბავია. — უთხრა სეიფულა ნაჩელიკმა.

ადგება გედეხედავს ქი, სალთათი შემოხვევია თოფებით. ჰამან მოტრიალდება და რიველსა წაახტება. შიგან დაირეხი ნაჩელიკს ორი სალთათი ყავს ფეჰლევანი. ისინი ჰამან მეილლიავენბენ. დუჟკავენ კლავები. ვერ ამეილო, მახანშიც მეეშველნენ გარედაჲ. გაბორკვეს, წეიყვანეს ბათოში...

ჩვენი ზველი გვარია ცვარიძე. დიდ დედეს თანთოი ერქვა და ახლა თანთოლლებ გვეტყვიან... დედეს სელმანაი ერქვა...“*

ხელისუფლებისაგან ათასჯერ მოტყუებული, გამოცდილ-გამომბრძმე-დილი აბრაგი მოსალაპარაკებლად ნუთუ მართლაც მარტოდ-მარტო მი-ღლა?

ანდა, „თამ შეტყუებულმა“ მაღაყმაძემ ნუთუ იარალი მართლაც უსი-ტყვოდ, წინააღმდეგობის გარეშე აიყარა?

შენობის ახლომახლო ემრულა და კუხმა შეიღმა რაზმელმა მოაცი-ლა. როცა ისინი დარწმუნდნენ, რომ შენობასთან ორიოდუ მცველის გა-რდა არავინ იყო, ბუჩქებთან დაბანაკდნენ და მოხერხებული პოზიცია დაიკავეს.

საღდათის მოთხოვნაზე, შენობაში შესვლისას იარალი აეყარათ, აბ-რავებმა აინუნშიც არ ჩაადგეს, თითქოს არ გაუგონიათო, ისე შევიდნენ ათამალიბეგოვთან.

შეცდომა მაინც მოუვიდათ. წინდახედულ სეიფულას სამი ათეული შენობის პირველ სართულზე შეუყრია. როგორც კი მაღაყმაძემ და ალი-ოშკინმა კიბეები აირბინეს, ოთახში შევიდნენ და კარი მიხურეს, მცველ-თა ნიშანზე ჯარისკაცები გარეთ გამოცვივდნენ და შენობას ალყა შე-თარტყეს.

*„დურსუნ ცვარიძე — თანთოლი, ოთხმოცდა სამი წლის, სოჯა, გადასახლებულია ბურსაში იმერზევის სოფელ ბაქგარეთიდან. მასალა ჩაიწერა შუშანა ფუტყარაძემ 1989 წლის 10 აპრილს.

ოთახში აბრაგების გამოჩენისთანავე ბოქაული სკამიდან წამოიჭრა
— არ გითხრეს, აქ იარაღით შემოსვლა რომ აკრძალულია?
იყვია იმან.

— ჩვენ აქ ოჯახში კი არა, მთავრობის შენობაში ვართ, მოსალაპარაკებლად მოვედით და ერთნაირი უფლებით ვსარგებლობთ. — მშვიდად უთხრა ემრულამ. — თუ მე იარაღს ავიყრი, მაშინ თქვენც ასევე უნდა მოიქცეთ.

ემრულა ზურგს უკან გრძნობდა, ოთახში ოთხი-ხუთი კაცი რომ შემოვიდა. ორი მათგანი კუზმას ამოუდგა.

— ჩვენი მოლაპარაკება სხვანაირია, ემრულავ. — ჩაიქირქილა ათამალიბეკოვმა. როცა დარწმუნდა, რომ აბრაგს ორი ზორბა კანაკი დარაჯობდა.

— მე აქ მოვედი არა რუსეთის მოხელესთან, არამედ ათაბაგთა ღირსეული გვარის შვილთან. — ემრულა შეეცადა მოებრუნებინა ვერაგე ბოქაული.

— აქ მე ხელმწიფის მსახური ვარ! — ურცხვად მიახალა სეიფულამ, — და ეასრულებ მის დავალებას.

— სწორი ბრძანდები, მუდრიო, შენ წინაპრების წვეთი სისხლი აღარ შეგრჩენია, არც კი იცი, რომელი ხალხის შვილი ხარ, ამიტომ არ მიკვირს, გადამთიელთა ბრძანებას რომ ასრულებდე და მათი ყურმოჭრილი ყმა იყო.

— ჩვენ სხვა საქმეზე გვექნება საუბარი, ემრულავ. — ათამალიბეკოვმა თავი სრულ სამშვიდობოზე იგრძნო და სავარძელში ჩაჯდა. — გადაუხედე ფანჯარაში, იქ ჩვენი მეგობრები გვიციდნან.

მაღაყმაძე ფანჯარას მიუახლოვდა და ძირს გადახედა, შენობა ქართული მილიციელებით იყო გარშემორტყმული. თითქოს ამას ელოდნენო, რაზემღებმა ისეთი ზალბი დასცეს, ცა ჩამოინგრაო, გვეგონებოდა. ემრულა ფანჯარას მოშორდა, ჯარისკაცები შენობასთან ჩაწვნენ.

ცხადი იყო ათაბაგთა ნაშეირი მოძმეთა სისხლის დაღვრას არ უფრთხობდა.

მაღაყმაძემ ბოქაულს შეუტია.

— ძმა ძმას უნდა შეაკლა? თავდაც დაიხოცებიან, მაგრამ ორჯერ მეტ ჯარისკაცს გაანადგურებენ და მათი ცოდვა შენს კისერზე იქნება. — მიახალა უკვე ხელბორკილიანმა ემრულამ.

აქამდე გამარჯვებულის ცინიზმით სახემღვრეულმა ბოქაულმა, ახლა იკადრა, იგი ადგილიდან წამოიჭრა, ფანჯარას მიუახლოვდა და ცალი თვალით გაიხედა. სროლა არ წყდებოდა, ტყვიებმა ფანჯარაშიც შემოაღწია. მოპირდაპირე კედელზე სამი ნატყვიარი გამწკრივდა. — მე თავი ვანწირული მაქვს, სეიფულავ, შენ კი იცოდე, ქართველი ხალხის რისხვას ვერ ასცდები.

ბოქაული შეცბუნდა.

— უბრძანე, შეწყვიტონ სროლა და გაგვეცალონ. — დაპატიმრებულ აბრავს მიმართა ბოქაულმა.

ემრულა ფანჯარასთან მივიდა და მთელი ტანით აიწია, რათა თანამებრძოლებს იგი კარგად დაენახათ.

სროლა იმწამსვე შეწყდა.

— შემისხნან ხელები! — შესძახა ემრულამ.

— ეგ არ იქნება! — ბრძანა ბოქაულმა.

— აბა, ისე აქედან ხმას ვერ მივაწვდენ, ხელით უნდა ვანიშნო.

სეიფულა შეეცადა, მაგრამ უბრძანა ხელბორკილი შეეხსნათ და ახლოს მდგარიყვნენ, მერე ხელებშეკრული კუზმა კუთხეში მიაყენა, თავდაც იარაღი იშოშვლა და აბრავს ზურგსუკან დაუდგა.

ემრულამ ორივე ხელით რაღაც მოძრაობა გააკეთა.

ტყისპირიდან ხუთი კაცი წამოიშალა. აბრავმა ახლა სხვა რაღაც ანიშნა, როგორც ჩანს, უკან გაბრუნდითო.

მაგრამ რა ხდება? ხუთივე თანამებრძოლი იარაღმომართული შენობისაკენ წამოვიდა.

მალაყამძემ კვლავ გაიმეორა მეორე ნიშანი, მაგრამ იმათი შეჩერება აღარ მოხერხდა. ამჯერად წინ მომავალმა ხიშტზე თეთრი ცხვირსახოცი ჩამოაცვა და მტკიცე ნაბიჯით დანარჩენებს წამოუძღვა.

ემრულას კვლავ დაადეს ბორკილები.

მეთაურის დატყვევების შემდეგ ხელისუფლებას ჩაბარდნენ სულო ძეგშიძე, ნიაზ ვანლიში, ენვერ მახაჰაძე, თანთო ლერწამიძე და ვეზირ საღრიძე. შვიდთავან ორი, მიქაილ სუბუქიძე და მემედ დემირი ცხენებს მოახტნენ და სათლელისაკენ გაფრინდნენ. ათამალიბეკოვმა არ დააყოვნა: პატიმრები იმავე წუთს, პლასტუნთა ბადრაგის თანხლებით, ართვინში ჩააყვანა და პოლიციას გადასცა.

* * *

ემრულა აქ საპატიმროში ინახულეს ბათუმის სამხედრო გუბერნატორმა კონსტანტინე კომაროვმა და მისმა ამაღამ, რომლებიც ართვინის ოლქის უფროსის მიხეილ მეფისაშვილის ქორწილში იყვნენ მიპატიჟებულნი. ამაღის წევრი, ოდესელი სამხედრო კორესპონდენტი პეტრე იურჩენკო ჟურნალისტური კეთილსინდისიერებით მოგვითხრობს ნახულსა და გაგონილს:

„ემრულას დაპატიმრება შავშეთ-იმერხევის მცხოვრებთათვის იმდენად თავზარდამცემი იყო, რომ ართვინის ოლქის უფროსი იძულებული გახდა ემრულა და მისი ხუთი თანამებრძოლი ციხეში ჩაესვა. მეთაურს ხელფეხზე ბორკილები დაადვეს. გუბერნატორთან ერთად აბრავთა

მეთაური ციხეში ვნახე. ჩვენ შეგვიყვანეს ფართო, სუსტად განთავსებული
შენობაში, რომელიც ხის ტიხრებით ორად იყო გაყოფილი. ტიხრებს ში-
რის გასასვლელი იყო დატოვებული. მარცხნივ ემრულა მოათავსეს, მარ-
ჯენივ მისი ხუთი თანამებრძოლი.

ამ საკანში ვნახეთ ემრულა იმერხველი, მეტად ლამაზი და მიმზიდ-
ველი კაცი, ასე ოცდათხუთმეტი წლისა, თავზე ქობულეთური მოყვითა-
ლო-წითელი ყაბალახი ჰქონდა შემოხვეული. მოხდენილი მიხრა-მოხრით
და მოკრძალებული გამოხედვით უფრო რომანტიულ გმირს გაგონებდა,
დიდრე ტრაგიკულს და მნახველის გულსა და სულს იპყრობდა, ყალიონი,
ყურთბალიში, დოქით წყალი, ნაჭერი პური. — აი ის, რაც ჩვენ მასთან
იატაკზე ვნახეთ. მან გუბერნატორის პატივისცემის ნიშნად გულზე ხელე-
ბი მიიყრდნო. იგი უარყოფდა უმწეო ქალის გაძარცვაში მონაწილეო-
ბას. ვადაწყვეტილი იყო, ემრულა მის ამხანაგებთან ერთად, ზათუმში
გადაეგზავნათ პლასტუნთა გაძლიერებული ბაღრაგის ქვეშ (ასეთ უკი-
დურესად მძიმე შემთხვევაში ქართველ მილიციელებს არ ენდობიან).

გაგზავნამდე ემრულამ ისარგებლა მიხეილ მეფისაშვილის ძმისშვი-
ლის ყურადღებით და გუბერნატორს თხოვნა ლექსად მიართვა: „ერთი
კოვზი წყალი რომ ამოიღო, ზღვას არაფერი დააკლდება. უთვალავ ხალხ-
ში მეც ესა ვარ. თქვენ კი, ბატონო მიხეილ მეფისაშვილო, სულაც არ
შემიბრალეთ. თქვენ, ვინც სახელმწიფოში სარგებლობთ სახელითა და
დიდებით, ვისი ერთი სიტყვაც საკმარისია ჩემს გასათავისუფლებლად.
ეს არ გაიმეტეთ. მე ამ საქმეში არავითარი ბრალი არ მიმიძღვის, ტყუილ-
უბრალოდ მადანაშაულებენ. მე თქვენთან მოვედი, ჩემივე სურვილით,
თქვენ კი ძალა გამოიყენეთ, ხელ-ფეხი შემიკართ და მცველები შემომი-
იციეთ. ზემოდან მტვერს მაყრიან, ჯარისკაცები დამცინიან, როგორც შეშ-
ლილს. მე ამისთანებს არა ვარ მიჩვეული. მე მგელივით ვფრთხილობდი,
ბუნების შვილი ვარ და ბუნებაშივე ვეძებდი მშვენიერ ადგილებს. ცივ
წყაროსთან ჩამოვჯდებოდი და ბატკნის ხორცს შევექცეოდი. რომელ
სამოსაფეროშიც არ შევსულიყავი, ყველგან ძვირფას ხალიჩებს მიგებდ-
ნენ. ჩემს ბედზე სწუხან ჩემი მშობლები და ცოლ-შვილი, ტირიან
დები და ჩემი მეგობრები, ჩემგან დაობლდნენ ისინი...
თქვენი სიტყვები ყალბი ყოფილა. ასე რატომ ირცხვენთ თავს. სასამარ-
თლოში მე დამცველი არ მეყოლება, მე მებრძვის გავლენიანი ხალხი. პა-
ტიოსან ადამიანებს მე არას ვერჩოდი, არაფერს ვიტაცებდი. ის,
რაც ჩაიდინეს საყვირის ხმაზე, ამის მონაწილე მე არა ვარ. ბატონო
მიხეილ, მე თქვენ გლოცავთ, ცხრა თვის შემდეგ ღმერთმა მოგცეთ ანგე-
ლოზი — ვაჟი... დანარჩენი თქვენს სინდისზე იყოს... რას ვიზამ, ჩემთვის

სატუსაღოს შესასვლელი სულ უფრო ფართოვდებოდა, გამოსასვლელი კი დაეწროვდა“.

ეს არის სახალხო გმირის პირით ნათქვამი უიშვიათესი სიტყვა, რომელიც ისტორიამ შემოგვინახა. ეს არის აბრავის თავის მართლებაც, თხოვნაც, ზელისუფლებას უკანონობის მხილებაც და პროტესტიც.

* * *

კომაროვმა ართვინიდან ნავით ისურვა წამობრძანება. ჭოროხზე ნავით მომავალ მგზავრს თანმიმდევრობით თვალწინ გადაეშლება ვრცელი მიდამო: აგერ, მარჯვნივ, სოფელი დედობანი, შემდეგ ჭალის ხეობა, უფრო ზემოთ — სოფელი ბელღევანი, მარცხნივ — სოფელი კატაფხე. ეს ის სოფელია, საიდანაც არც ერთი მოსახლე არ წასულა. მუჰაჯირად. პირობა დადევს სოფლელებმა, რაც არ უნდა მომხდარიყო, ადგილიდან არ დაძრულიყვნენ. აქ სიმიინდის გარდა, კანაფსაც აშენებენ. ბაწრის დამზადება კატაფხეში კარგ ხელობად ითვლება. გზები სულ ქვის ყორეებით და მესერ-ლობეებითაა შემოზღუდული. სოფლისათვის თავდადებულ მცხოვრებლებს სახლებიც კოხტად აქვთ მოწყობილი, ყველა სახლი კრამიტითაა დახურული.

კატაფხეს მოპირდაპირე მხარეს სოფელი ხება ძევს. აქედან იწყება ხეობის ხეობა. ჭოროხის პირას ყავახანაა მოწყობილი — ეს მენავეების საყვარელი ადგილია. აქ ყავასაც მიირთმევენ და გაფუჭებულ ნავებსაც შეაკეთებენ. აქაურობა კიდევ ერთი სიმდიდრით იქცევს ყურადღებას. მთელი ხეობა, ღელე-ღურდანი უზარმაზარი ნიგვზის ხეებითაა დაფარული.

გენერალ-გუბერნატორი და მისი ამაღალა ქვემო მარადიდში, პირდაპირ უზნის უფროსის კანცელარიასთან გადმოვიდნენ ნავიდან. აქ, მდინარის ნაპირას, მათ დახვდა რამდენიმე ადგილობრივი მცხოვრები და გვარდიელის საპარადო ტანსაცმელში გამოწყობილი ბოქაული. იგი გუბერნატორის წინ გაიჭიმა და წესისამებრ მოახსენა გონიოს უბანში სოფლების, კომლებისა და მცხოვრებთა რაოდენობა.

კომაროვმა აგრძნობინა, რომ აქ საუბრის ადგილი არ იყო და გაემართა მუჰაჯირად წასული ადგილობრივი იმამის სახლში, სადაც ახლა კანცელარია იყო მოთავსებული.

- ყაჩაღები თუ არიან თქვენს უბანში? — იკითხა გუბერნატორმა.
- არიან, თქვენო ბრწყინვალეზავ, მაგრამ მას შემდეგ, რაც მთავარი ფაზაკი ემრულა დაიჭირეს, ალბათ ძნელი აღარ იქნება მათთან ბრძოლა.
- ჰო, მართლა, თუ ჩაიყვანეს რაზბოინიკები ბათუმში? — გენერალი თავის ადიუტანტებს მიუბრუნდა.

— ახლა ჩასული იქნებიან. — თქვა ორაზროვნად ადიუტანტმა.

— არა, თქვენო აღმატებულებავ. — იმათ ჯერ მარადიდშიც არ იყვნენ მოუვლიათ, — ჩაერთო ბოქაული.

— რაო, რას ამბობთ? — გაიკვირვა კომაროვმა.

— დიახ, თქვენო აღმატებულებავ. ფურგონებით მომავალ ბადრაგს სოფელ კატაფხეში თავს დაესხა ემრულას რაზმელები, რომელთაც მხარი აუბეს სოფლის მცხოვრებლებმა და მენავეებმა. საშინელი სროლა ატყდა და ალბათ ბევრი სისხლიც დაიღვრებოდა, მაგრამ თავად აბრაგთა მეთაურმა ჩააცხრო შეტაკება. იგი ფურგონიდან წამოიმართა და თავ-დამსხმელებს მოუწოდა: ძალები უთანაბრო, ტყუილუბრალოდ შეაყლავთ თავს და უკან გაბრუნდითო. სროლა შეწყდა, მაგრამ იძულებული გავხდით ბადრაგი წუხელ შეგვეჩერებინა, დღეს იგი ოცი ვლადიკავაზელი ოსით გავაძლიერეთ.

— მსხვერპლი? — იკითხა გუბერნატორმა.

— ჩვენთან ორი პლასტუნია მოკლული. იმათგან დაიჭრა ყველაზე უფრო აქტიური თავდამსხმელი თურქი ბიჭი, მემედ დემირი.

— თურქი? — გაიკვირვა გენერალმა.

— დიახ, თქვენო აღმატებულებავ, ემრულას რაზმში თურქებიც არიან და დიდის გულმოდგინებით ემსახურებიან თავიანთ მეთაურს.

ამ საუბრის დროს გარეთ რაღაც ჩოჩქოლის ხმა გაისმა.

— მოჰყავთ, მოჰყავთ! — ყვიროდა ვილაც.

კომაროვმა და მთელმა ამაღამ კარ-ფანჯრებს მიაშურეს. ჭოროხის გაღმა მხარეს ცხენოსნებისა და ფურგონების დიდი ჯგუფი მოდიოდა. მაყურებელთა თვალწინ კარგა ხანს ჩანდა პლასტუნებისა და ვლადიკავაზელები ბადრაგი, რომელიც ემრულას და მის ხუთ თანამებრძოლს ბათუმისაკენ მიაცილებდა.

(დასასრული იქნება)

ძმობის ჭეშა

მეწამულად მოიქუფრა
 მაღალი ცის კაბადონი,
 ზანზარებენ, მქუხარებენ
 მარუხასთავს დიდნი გორნი.
 კოლხურ ველზე შეიყარნენ,
 ფიცი დასდეს მტყიცე ძმობის,
 თან გამოჰყვათ ლოცვა-კურთხვა
 ჰეფესტოს და ჰელიოსის.
 ოთხივ კუთხით შემოერთყა
 საქართველოს ქაჯთა ჯოგი,
 იწყეს რბევა ბარბაროსთა
 დააყენეს სისხლის ტბორი.
 ლიხის ქედთან მეხად იდგა
 ამირანი — ლომთა სწორი,
 უკუჰყარა სპანი მტერთა,
 გარდამოვლო ქართლის გორნი,
 გამარჯვება იზეიმეს,
 დაასრულეს დიდი ომი,
 ბებერ კოლხეთს შეუერთეს
 ძველთაძველი ტრაპიზონი
 და დღეს, ხე რომ ნაყოფს ისხამს
 მათი ძველი მეგობრობის,
 ღმერთმა ნუ ჰქნას, იგი დაჰკნეს,
 არ წყალობდეს ღვთის მირონი,
 ავდგეთ, იმ ხეს თაყვანი ვსცეთ,
 ფრთა შევასხათ ჩვენი ძმობის.

მე უნდა მოვძებნო

სამსახურიდან დაბრუნებულს შინ ჩემი ახლობელი მეგობრის წერილი დამხვდა: — „ლალი ძალიან ავად არის, მე და მკა გამოვივლით, ბათუმის მატარებელი 9 საათზე გადის და მზად დაგვხვდი, ბილეთები აღებულია“—ო...

გაოგნებული დავრჩი, ნეტა რა დემართა ლალის, ამ სიცოცხლით სავსე გოგოს, როგორ მოვასწრო?... არა, ფიქრის დრო აღარ არის, გოგოები მიდიან, მე რაღა გამაჩქარებს, მითუმეტეს, ორი დღე დასვენებაა.

საჩქაროდ მოვემზადე, დედას ტელეფონით ავუხსენი მდგომარეობა, და ვთხოვე ყოველ შემთხვევაში, თუ ორშაბათს დამავიანდებოდა ჩამოსვლა, ჩემთან, სამსახურში დაერეკა ამის თაობაზე.

ვაკონში სამნი ვართ და საუბარს თავს ვერ ვაბამთ, ყველას ფიქრი ლალის გარშემო ტრიალებს, — ნეტა როგორ დაგვხვდება, რა დემართა ასეთი, რა შეიძლება მომხდარიყო...

სიჩუმეს მაკას ხმა არღვევს...

— არა, ლალი ეხლა არ არის ავად, ლალიმ ბევრი გადაიტანა და შეიძლება დეპრესიაა სულელიერი, მე სხვა არაფერი მომდის თავში...

— კარგი ერთი, მკა, რა სათქმელია, ხალხი მართლა ისეთ ტრაგედიას უძლებს, გაგიკვირდება, ლალის რა სჭირს საამისო, ანგელოზივით გოგოა. დიდი ამბავი, ახლავინ იკლავს თავს სიყვარულისათვის, სისულელეა და მეტი არაფერი თუ ეს ასეა, — დაასკვნა ნანამ...

მე დიდი ხანია არ შევხვედრივარ ლალის, მაგრამ მისი მონაყოლითა და ჩვენი ხშირი შეხვედრებითაც ვიცოდი მისი და არჩილის სიყვარულის ამბავი. ვიცოდი, რომ არჩილი დიდ პატივს სცემდა ლალის. თუ სადმე ერთად მოვხვდებოდით წვეულებაზე, დღეობაზე, მის გარდა არავინ ახსოვდა, თავს დასტრიალებდა, ორივენი კარგად უკრავდნენ, მშვენივრად მღეროდნენ. ლალი პოეტიც იყო და არაჩვეულებრივად კითხულობდა თავისივე ლექსებს და მარტო არჩილი კი არა, ვინც კი ერთხელ გაეცნობოდა ან შეხვდებოდა ლალის, არ შეიძლება არ მოხიბლულიყო მისით... თავისთავად, არჩილი შესაშური თვისებების ბიჭი იყო, არაჩვეულებრივი ფუჟაკური გარეგნობით და უაღრესად დახვეწილი მანერებით, ჩემი გავებით, ზუსტად ღირსი იყო ლალის სიყვარულისა...

საოცარი ერთი რამ იყო, ყველას, რომ გვეგონა, არჩილი დღეს თუ ხვალ ცოლად ითხოვდა ლალის, ის ხან თვეობით ისე გადაიკარგებოდა, რომ ტელეფონითაც არ შეეხმიანებოდა, თითქმის აღარც ახსოვდა, რომ ადრე თან დაჟეგებოდა, თავს ევლებოდა, მის გვერდით როგორ შეიძლებოდა ვინმე დამჯდარიყო და, საერთოდ, ყველას თვალში მომავალ საქმროს შთაბეჭდილებას სტოვებდა...

ასე მიდიოდა თვეები, გავიდა ერთი წელი, ორი, მაგრამ მათ ცხოვრებაში არავითარი ცვლილება არ მომხდარა. ისევ ისე გრძელდებოდა ჩვენი თავშეყრისას და ისევ ისე იკარგებოდა არჩილი...

მასსოვს, ერთ დღეს თინიკო გახარებული მოვიდა სამსახურში. მისი უფროსი ძმა შორეულ ციხიბრში ხელშეკრულებით სამუშაოდ იყო გაგზავნილი, როგორც ინჟინერ...

გეოლოგი და ხვალ შვებულებით ჩამოდიოდა მატარებლით. ჩვენ ყველას გვთხოვა წავ-
ყოლოდით სადგურში დასახვედრად და შემდეგ კი მის ჩამოსვლასთან დაკავშირებულ
საზეიმო სადილსაც დავსწრებოდით... უარს როგორ ვეტყოდით ასეთ თხოვნაზე და
სამივე მეგობარი — მე, ლალი და მაკა ერთად წავედით სადგურში... მე და მაკა ვიცნო-
ბდით თინიკოს ძმას, მაგრამ ლალი შედარებით ახალი თანამშრომელი იყო და მის ძმას,
ოსიკოს, არ იცნობდა.

სადილზე არჩილიც მოვიდა (როგორც გამოირკვა, ოსიკოს უახლოესი მეგობარი,
თანაკურსელი ყოფილა) და რაღა თქმა უნდა, ისევ ლალის მიუჭდა გვერდით, ისევ ისე-
თი ადურსით და სიყვარულით შესციცინებდა და ისევ ისე გვეგონა, რომ ახლა კი
შეიძლება გაბედოს და ან მოეშვას ამ გოგოს, ან ითხოვოს და დაამთავროს ეს უსასრუ-
ლო თამაშიო...

თინიკოს ძმის, ოსიკოს, შვებულებით ჩამოსვლის უმთავრესი მიზეზი კი ის ყო-
ფილა, რომ უნდოდა ცოლად ეთხოვა ქართველი ქალი და რადგან ხელშეკრულება კი-
დეც სამი წლით გაუგრძელეს, თან უნდოდა ცოლის წაყვანაც.

იმ დღესაც, როგორც ყოველთვის, ყველა მოხიბლა ლალისა და არჩილის ღუეტმა,
ლალის ლექსებმა, ცეკვამ. მეორე დღეს სამსახურში მოსულმა თინიკომ მოულოდნელად
ხმამაღლა გამოაცხადა, რომ ჩემ ძმას ძალიან მოეწონა ლალი და განაცხადა, მის გარდა
არავის ვითხოვო...

— მერე არჩილი? ანდა ლალის აღარ ეკითხება ის შენი ძმა-მეთქი?..

— როგორ არა, მე მკითხა, თუ რამეა საერთო მაგათ შორისო. ვუთხარი, — შენ არ
იცი არჩილის ამბავი, შეიკლა ეგ გოგო ხელში, ასე ჰყავს აკიდებული, არც თხოულობს,
არც რაიმეს ეუბნება, ლალი გოგოა, ეგ ხომ არ ეტყვის, მიყვარხარო, და არიან ასე
გაურკვეველ მჯგომარეობაში-მეთქი...

ვიცი, ვიცი არჩილის თავმოუხედილობის ამბავი, მაგას მე დავადგენ და.. ერთი სიტ-
ყვით, ლალის მეტი არავინ მიხსენოთო...

— დედა, რაღა ექნათ გოგო, ეგ შენ ლალის მაინც არ უთხრა, ხომ იცი, არ უყვარს
ზედმეტი არაფერი...

— არ უთხრა კი არა, ჩემმა ძმამ ლალის ისიც უთხრა, რომ ჩვენ ყველამ ერთად
გადავწყვიტეთ ჩვენო ლალი, შენზე უკეთესი ვერავინ შემოვა ჩვენს ოჯახშიო...

— მერე, ლალიმ, რაო?

— ლალის ერთი გადაუცისიხია და უთქვამს, — აქ მაინც ვერ მამჩნევენ და ციმბი-
რში კარგად მომაგნებნო! — (ეს არჩილის მისამართით თქვა რა თქმა უნდა).

ერთ დღეს ოსიკოს თინიკოსათვის უთხოვია, ლალისთან მიმიყვანე სახლში და მე
თვითონ ავუხსნი ყველაფერსო...

ლალის ჩვეულებრივად მიუღია, როგორც სტუმარი და მეგობრის ძმა. იმ საღამოს
ოსიკოს უთქვამს: — მე მივდივარ მინერალურ წყლებზე სამკურნალოდ, შენს სახელზე
გამოვაგზავნი წერილებს, მაგრამ მანამდე მინდა იცოდე, ძალიან მომწონხარ და ცოლად
თუ არ გამომყვები, ძალით წაგიყვანო...

მე ეს ნასვამი კაცის ლაპარაკად ჩავთვალე და ამისათვის აღარ მიმიქცევია ყურად-
ღებო, — ამიხსნა ლალიმ.

დასასვენებლად წასვლამდე ერთხელ კიდევ ნასვამი მარტო მისულა ლამით ოსიკო
ლალისთან (იმ ხანებში ლალი მარტო ცხოვრობდა ნაქირავებ ოთახში). ვერაფრით ვერ
მოვიშორე თავიდან და ვეღარც ქუჩაში გავუშვი ნასვამი კაციო, მე იძულებული ვიყავი
ღიასახლისთან გავსულიყავი, ის კი ჩემს ოთახში დამეტოვებინა. მთელი ღამე თვალი
ვერ მოვზუჭე, არ მინდოდა, ვინმეს ენახა უცხო მამაკაცი, ისიც ნასვამი, ჩემს ოთახში,
მაგრამ რას ვიზამდიო...

ოსიკო ისე წავიდა დასასვენებლად, აღარ მინახავს, წერილები მე მისგან არ მიმდიოდა რა თქმა უნდა, მაგრამ ყველაზე მეტად გულის ის მიკლავდა, რომ არჩილი იმ ღამეს მძიმედ მთლად გადაიკარგა და თინიკოც რაღაცნაირად თვალს მარიდებდა და გამირბოდა, რა ხდებოდა, ვერაფერი გამეგო...

გავიდა ერთი კვირა, ორი და, როგორც გავიგე, ამ ხანებში ოსიკოს ხან ერთი ქალიშვილის თხოვა დაუპირებია, ხან მეორესი. ჭერი როცა მესამეზე მიდგა, აღმოჩნდა, რომ ის გავლენიანი ჩეისტის შვილი იყო, რომელმაც იარაღის მუქარით აიძულა ეთხოვა. დაინიშნა ქორწილის დღე, სადაც რაღა თქმა უნდა, ჩვენც ვიყავით მიწვეულები...

რაც შეეხება ლალის, არ უნდოდა სიძე-ბატონი უხერხულ მდგომარეობაში ჩაეყენებინა და უარი თქვა წამოსვლაზე. მაშინ აღარც ჩვენც გვინდოდა წასვლა, მაგრამ ლალი შეგვეხვეწა:

— არ შეიძლება, გოგოებო, მართლა ეგონებთ, რომ მე ძალიან დამწყდა გული მისი დაკარგვის გამო და ყველა განუდევით. აი, ჩემი წამოსვლა კი მას ჩააყენებს უხერხულ მდგომარეობაში, თორემ მე სულაც არ მეღარდებაო...

რალას ვიზამდით, წავედით...

დიდ სადარბაზო ოთახში გაშლილი იყო საქორწილო სუფრა. სუფრის თავში ფერ-უმარილით აკეკლუცებული პატარძალი იჯდა ნეფის გვერდით ჩასუქებულ სიდედრ-სიმამრთან და ნათესავებთან ერთად...

ჩვენ რაღაც უხერხულად მივუჭექით სუფრას. ძალიან მოსაწყენად და ერთფეროვნად მიდიოდა ქორწილი, ქართულ სუფრას რომ არ სჩვევია ისე, ძალიან გვაკლდა ლალი და ვნანობდით აქ მოსვლას... არ გასულა ორი საათი, რომ ვიღაცამ დაიძახა, არჩილს გაუმარჯოს, ლალის გაუმარჯოს... ჩვენ კინაღამ გადავირიეთ სიხარულით, მაგრამ აი, ჩვენი „რანინი“ სიძე კი ისე დაიბნა, სად დამალულიყო, არ იცოდა...

შემოვიდნენ დე რაღაც გაურკვეველი სიტუაცია დამყარდა, ყველაფერი ჩაკვდა თითქოს. ბოლოს სიძემ ვერ მოითმინა, — „დღეს ჩემი ქორწილია, თუ პანაშვიდი, რატომ სდუმან ჩემი დის ამხანაგები!“...

— ბიჭოს, შენი ქორწილია და შენი პატარძლის მაყრიონმა მოგიღიხნოს, რა შუაშია შენი დის ამხანაგები, — უპასუხა არჩილმა.

— მე ვთხოვ ლალის იმდეროს ჩემი საყვარელი სიმღერა, — ბრძანა სიძემ...

ლალის გიტარა მოუტანეს — რა უნდა ექნა, იმდერა, მაგრამ მე ასეთი გრძნობით ნამღერი მისგან არასოდეს მსმენია. „ჩავაქრე სანთელი“, და როდესაც სიმღერა თავისი სიტყვებით ასე დაასრულა:

ჩავაქრე სანთელი, ოთახში ბნელოდა,
არ მოხველ და გული შენ მაინც გელოდა,
გარეთ კი ისევ წვიმდა და ბნელოდა,
და გული დაგული გელოდა, გელოდა...

რატომღაც შინაურებს ცრემლი მოადგათ. საოცარი დუმილი ჩამოვარდა. ლალი იგრძნო რაღაც უხერხულობა, ადგა, წასასვლელად მოემზადა, არჩილი ფეხდაფეხ გაჰყვა. ლალი ეხვეწებოდა, დაბრუნდი, უხერხულია, მე მარტო წავალო, არ გაუშვა, სიძემ ველარ მოითმინა, ფანჯრიდან კინაღამ გადახტა, ყვირილი ატეხა, ლალის რას გაუბედავდა, მაგრამ არჩილს, „დეურტირ მაიორს“ ეძახდა, (იმ ხანებში სამხედრო კომისარიატში მუშაობდა), დაბრუნდი, ვთხოვ, დაბრუნდიო!..

არჩილმა უხმოდ მიაცილა ლალი სახლში. განვლო დრომ, ისინი აღარ შეხვედ-

რიან ერთმანეთს. მაღე გაირკვა — ტროლიბუსში შემთხვევით გაცნობილი ქალიშვი-
ლი სამ დღეში ცოლაღ! მოეყვანა...

მას შემდეგ დიდმა დრომ განვლო, ლალი დედასთან გადავიდა ბათუმში საცხოვრე-
ბლად...

— ახლა რა სჭირს ლალის, ნეტა? — ამ ფიქრებით დამძიმებული ვუახლოვდე-
ბით ბათუმს...

* * *

ლალის ბინა... სულმოუთქმელად ავირბინეთ კიბე. ლალის დედა კარებში დაგვ-
ხედა დანადვლიანებული...

— როგორაა ლალი, დეიდა ნატო? — თითქმის ერთხმად ვკითხეთ სამივემ.

— ახლა რაღა გვიჭირს, შვილო, გადავრჩით...

საწოლი ოთახიდან ლალის ხმა მოგვესმა, — დედა, ვინ მოვიდა ჩემთან, ნუთუ
ჩემი გოგოებიო?!

ჩვენ ერთად შევვარდით თითქმის... საწოლზე წამოშდარი დაგვხედა ლალი ცოტა
გაფერმკრთალებული, მაგრამ ისევ ისეთი მიმზიდველი და სათნო...

ძალიან გაიხარა ჩვენი ნახვით. სიტყვები აღარ ჰყოფნიდა მაღლობის სათქმელად.
— ასე ერთად თუ მოიყრიდით თავს მაინც არ მეგონაო, ჩემო კარგო გოგოებო, მე
ახლა აღარ მოგვადებო... და ასე შემდეგ... გვიანობამდე აღარ გვეშვებოდა, ისე გა-
მხიარულდა, ავადმყოფობაც გადავიწყდა თითქოს, მაგრამ ჩვენ მივხვდით, რომ საკ-
მაოდ დავლაღეთ, ცოტა ხნით ქალაქში გასვლა მოვიმიზეზეთ და ქუჩაში გამოვედით...

შემდეგ დეიდა ნატომ დაწვრილებით მოგვიყვა, რაც მოხდა:

იმ საბედისწერო დღეს ლალის არჩილისაგან ჯერ ვრცელი წერილი მიუღია, სადაც
საყვედურებთან ერთად სთხოვდა საბოლოო შეხვედრას. ლალის ჩემთვის თავის დრო-
ზე რომ ვთქვა ეს ამბავი, შეიძლება ეს არ მომხდარიყო, მაგრამ მას ჩემთვის არაფერი
უთქვამს... მთელი დღე რაღაცნაირად გაღიზიანებული იყო, რამოდენიმეჯერ ტელე-
ფონზეც დარეკა, ლალიმ საჩქაროდ ჩაიცვა და ასე გავიდა ქუჩაში, ნახევარი საათიც არ
ყო გასული, მანქანა დასჯახებია და გონდაკარგული მიუყვანიათ საავადმყოფოში...

დიდხანს იავადმყოფა, ძლიერი შერყევა და მოტეხილობა ჰქონდა, მაღლობა
ღმერთს, გადავრჩით... ცოტა რომ მოიკეთა, მიიხრა:

— დედა, ნეტავ ერთი, ჩემი გოგოები მანახა და მერე თუგინდა მომკლაო..

შევიბირდი, ჩამოგიყვან სამივეს შვილო-მეთქი და ამიტომ შეგაწუხეთ!

— რა გადაგიტანიათ, დეიდა ნატო, ნეტა ადრეც შეგეტყობინებინათ. მოგესმარე-
ბოდით, რიგრიგობით მაინც...

— გაიხარეთ შვილებო, ჩემ ლალის ბედი თქვენს სიყვარულში მაინც ჰქონია.

ლალისთან ორი დღე დავრჩით, ბევრი გავიხსენეთ, ბევრი ვაცინეთ, ფეხზე წამოვა-
ყენეთ, ცოტა ხნით ოთახში გავატარეთ, თუმცა ცოტა უჭირდა სიარული, მაგრამ საბო-
ლოოდ ფეხი მორჩინილი ჰქონდა, ეგ იყო, მარცხენა ხელს ჯერ კარგად ვერ ხმარო-
ბდა და საიდუმლოდ მთხოვა, არავისთვის არაფერი მეთქვა, ჩუმაღ! გადმოცა მისი დაწე-
რილი დღიური, მარტო შენ წაიკითხე და შთაბეჭდილება მითხარიო, ისიც მთხოვა არხად
დამეწერა, მაგრამ, შემდეგ წაკითხულმა ისე ამაღლევა, რომ დღიურის ავტორსაც და
მის შეყვარებულსაც მხოლოდ სახელები შევუცვალე და ასე გამოაქვს მკითხველის
სამსჯავროზე...

აი ისიც:

...ვერაფრით მოვაბი თავი დღეურების წერას, მაგრამ მასთან ჩემი გაურკვეველი დამოკიდებულება იმდენად ამოუხსნელია, რომ ვერცერთ მეგობარს ვერ გავანდობ მას პირადად ვერაფერი ვუთხარი და ისევ ქაღალდს ვანდობ საფიქრალს.

როგორ ზღბა, რომ ორი ადამიანი ერთმანეთის გვერდით ბედნიერად გრძნობს თავს, ორივე ერთნაირი ხასიათისა და გაგების არიან, თითქმის უერთმანეთოდ სიცოცხლე არ შეუძლიათ და მაინც რაღაცა დგას მათ შუა, მაინც რაღაცა უშლის ზღლს, რაღაცა ძალა...

როცა ჩემს გვერდით არის, ჩემზე ბედნიერი არა მგონია ადამიანი, ის ისეთი ძლიერია, ამაღლებული, ვაჟკაცური, რომ მე ვიცი, მის გვერდით არაფერი შემაკრთობს და ყოველთვის დამიცავს. მე მის გვერდით პატარა ბავშვი ვარ და ღრმად მწამს ჩვენ ორივე ძალიან ბედნიერნი ვიქნებით ერთად... ჩვენ გვეუბლება ბევრი შვილი და ჩვენ ვიქნებით მომავალი ძლიერი საქართველოს ერთი ბედნიერი ოჯახი.

1980, 20/V. ბათუმი.

გუშინ კიდევ მქონდა ბედნიერება მასთან შეხვედრისა, ეს ისევ თინიკოს დღეობაზე. როგორი გაბრწყინებული შემოსვლა იცის, როგორ უზღბა სამხედრო მუნდირი, როგორ ცეკვავს თვითონ და ლამაზად დამაქროლებს მეც, განსაკუთრებით „ვალსის“ ცეკვისას. ან ამდენ თბილ და ტკბილ სიტყვებს საიდან ჩამჩურჩულებს, რატომ მათრობს მისი სიახლოვე, ნუთუ თვითონ ვერ გრძნობს, რომ მე თვალდახუჭული, ასე მიმნდობი უსიტყვოდ გავუყვები მას ცხოვრებაში ყველგან, რომ მე უიმისოდ ძალიან მიჭირს და მის გარეშე არ შემძლია, ნუთუ ვერ გრძნობს?... და თუ გრძნობს, რატომ მეკარგება მერე თვალიდან, რატომ არასოდეს მომაკითხავს, რა ჰქვია ამას, ვინ მეტყვის ვინ?..

1980, 12/VI. თბილისი.

მენატრება, უზომოდ მენატრება, მაგრამ რაღაცა ძალა მაჩერებს, ვერც მე ვგზნობ, ტელეფონითაც არ შემძლია დავურეკო, რაღაც შიში მაქვს ჩამდგარი, არ მინდა თავს მოვახვიო ჩემი გრძნობები, ეგებ ვცდები და მერყენება ის ღრობითი უურადლება, იქნებ ასე სჩვევიათ მამაკაცებს? თორემ, თუ კი შეხვედრისას ჩემს მეტს ვერავის ზედავს, რა ემართება შემდეგ, რატომ აღარ ვახსოვარ?..

1980, 10/VII. თბილისი.

ნეტა ისეთ ადგილზე მაინც არ ცხოვრობდეს, რომ მე შემეძლოს მათ სახლს ავუარო გვერდი და ისე მივიდე სამსახურში... არა, ეს რაღაა, რომ მისი დედა ისე მზვდება, როგორც შვილს? მერე რა ტკბილი დედა ჰყავს, ისიც კი მითხრა ერთხელ, „ნეტავე იმას, შვილო, ვის ოჯახშიც შეხვალ“. თითქო მე მელოდება, სამსახურში წასვლისას კარებში დამხვდება დედა ანო აქაღა, ეს ღვეზელი შენთვის გამოვაცხვე, ცხელია. გენაცვალოს დედა ანო, სამსახურში მოგშვიდება, მიირთვითო...

რაღა ვიფიქრო მეტი, რა უდგას წინ, რა ელობება ჩვენს ურთიერთობას, არ ვიცი, არ მესმის...

1980, 15/VII. თბილისი.

უკვე ერთი წელია, არ მინახავს. ამასობაში შევებულება მომიწია და მივიღივარ ბათუმში დედასთან. ამ დღეს შემთხვევით შემხვდა და ისევ დაიწყო ქათინაურები: „აი, ეხლა შენ წახვალ ზღვაზე, ვინ იცის, როგორი ბიჭი შეგხვდება და ვილას ვეხსოვები მე“.

გული ძალიან მომივიდა და ვეღარ მოვითმინე, — განა შენთვის სულერთი არ არის ვინ შემხვდება, ისე გავა წელიწადი, არც კი გახსოვარ და შემთხვევით შეხვედრისას აქეთ მდებ ბრალს-მეთქი... ეს კი ვუთხარი და რომ ცრემლები არ დაენახა, სულ-მოუთქმელად გავიქეცი...

ცოტახანს კი მომსდია: დამიცადე, შენ ვერ გამიგე, რა გითხარიო, მაგრამ მე აღარ შემეძლო ამის ატანა და გავრბოდი, რაც შემეძლო, აღარ მინდოდა მეტ-მინა, ეს გაუთავებელი უაზრო საყვედურები, როგორც იცოდა ყოველთვის, მე რაღაცაში მადანაშაულებდა და ამით იცავდა თავს, რაც ყველაზე უფრო მძულდა მასში.

გავიდა საკმაო დრო, ამასობაში თინიკოს ძმა ჩამოვიდა შორეული ციმბირიდან და სულ ბოლოს მათ ოჯახში შევხვდი ოსიკოს ჩამოსვლასთან დაკავშირებულ სა-ლილვე.

ისევ ჩემს გვერდით უფნა, ყურადღება, ალერსი, იმდენად, რომ ოსიკოც კი დაქვავდა თურმე და თინიკოს ჰკითხა, როგორი დამოკიდებულება აქვთ ერთმანეთშიო?..

თინიკოს აუხსნია ყველაფერი და ოსიკოს უთქვამს, მე ლალის მეტს არავის ვითხოვო, არჩილს კი მე თვითონ მოველაპარაკებო... როცა ეს ამბავი გავიგე, კინაღამ გადავირიე, როგორ, მე აღარაფერს მკითხავს ის შენი „გაციმბირებული“ ძმა-მეთქი?

თინიკომ მითხრა: „შენ ჩემ ძმას არ იცნობ, თუ რამე ამოიჭრა გულში, წინ ვერაფერი დაუდგებაო“.

— ოჰო, ძალიან გათამამებული უოფილა შენი ოსიკო!

1981. 20/III. თბილისი.

თინიკომ და გოგოებმა იციან, დღეს ჩემი დაბადების დღეა, საღამოს ყველა ერთად მოვიდა. ცოტა ხანში კი არჩილი და ოსიკოც შემოგვიერთდნენ, მე მარტო ვარ სახლში და ღვრიბივარ სამზარეულოსა და ოთახში. სუფრა ძალიან ლამაზად გავაწყვე და ყველა ერთად შემოგვუსხედით მაგიდას. ოსიკო რაღაც აგრესიულად იქცევა, ჭერ შამპანური ვერ გახსნა და შემდეგ სულ გადაასხა ქათქათა სუფრას... საერთოდ ამაზრზენია ჩემთვის მისი ყალბი და გაუთავებელი „ბაგინნია მაია“ და „ედინსტვენნია მაია“ — ძახილი, ბეზობა გაზეპირებული აქვს რუსის გოგოებისთვის...

ეს საღამო ნიხი წყალობით ვერ გამოვიდა ჩვეულებრივად თბილი...

1981. 22/III. თბილისი.

რა მოხდა იმ ღამეს?

ოსიკოს დასასვენებლად წასვლამდე უნახავს არჩილი, გამოუკითხავს, თუ რა და-დამოკიდებულება აქვს მას ჩემთან. არჩილს, — როგორც მისი ბოლო წერილიდან შევი-ბევე, სულ გაუქარწყლებია მისთვის იქვები და უთქვამს, რომ მართალია, დიდ პატივს მცემ ლალის, მაგრამ ეს არ არის ისეთი გოგო, ცუდად რომ შებედოს ვინმემო (ეს ლაბათ მის გასაგონად იყო ნათქვამი, რადგანაც მასზე უკეთ არავინ იცოდა იმ „დონ-ჟუანის“ ამბავი).

ოსიკოს დაუქადნია, აი, ეხლა, ამაღამ, ლალი ჩემი გახდებაო. თურმე ბევრი ემუ-ღარა თუ უსაყვედურა არჩილმა, მაგრამ მან ეს არ შეიხსენია და ის იყო, როგორც

წინაც ვწერდი, ნახვამი ამოვიდა ჩემთან და ვერაფრით გამოვავდე სახლიდან, მე დია-
სახლისთან გავათენე ის ღამე...

არჩილმა კი, როგორც მისი ბოლო წერილიდან შევიტყვე, მთელი ღამე გაათია ქუ-
ჩაში მის მოლოდინში... „მაგრამ, როდესაც ოსიკოს გამოხვალას არ დაადგა საშველი,
მივხვდი იმ ღამეს დაგვარგე ჩემო ლალიო! — მწერდა იმ დაწყევლილ წერილში, — ეს
იყო მიზეზი ჩემი გადაკარგვის და ასე ნაჩქარევად ცოლის შერთვისა, ვითომდა ამით
გადავიხადე სამაგიერო“.

აი, მისი წერილიც:

„ჩემო ლალი, ჩემო კარგო ლალი! მინდა დავეხსო შენს მუხლებთან, დაგიოცნო
ხელგები და პატიება გთხოვო, რათა ბოლომდე სულგრძელად შომისმინო და გამიგო..
სიყვარულს აღარ გთხოვ, მე არა ვარ ამის ღირსი, მე თვითონ დავამსხვრეე ის ღამაში
და განუშეორებელი, მაგრამ თუ არ გითხარი ბოლომდე, ის რამაც ასე გაანადგურა
ჩემი და შენი მომავალი, ვერ მოვისვენებ აღზათ ვერასოდეს...“

ეს იყო ის საბედისწერო ღამე, როდესაც საკმაოდ ნახვამმა ოსიკომ გამომიარა
და მოთხრა — წამოდი, ლალისთან ავიდეთო, მე რა თქმა უნდა, არ მესიამოვნა მისი
სითამამე, როგორ? მე ამდენი ხანია ვიცნობ ლალის და მასთან ასეთ დროს არასოდეს
ავსულვარ, რა დროს სტუმრობაა ამ ღამეს, წამოდი სახლში, მოისვენე და ხვალ ვნა-
ხოთ-მეთქი... არა და არ მომეშვა, მაშინ მე მივატოვე და წავედი საწინააღმდეგო მიმარ-
თულებით, ვფიქრობდი, გამომყვებოდა ისიც... ოსიკო ამოვიდა შენთან და აღარ დაბრუ-
ნებულა უკან. მე კი დამათენდა ქუჩაში... მივხვდი, იმ ღამეს დაგვარგე, ეს ჩემთვის
იმდენად გაუსაძლისი შეიქმნა, რომ გადავწყვიტე, ჭერ მას გავსწორებოდი ფიზიკურად.
შემდეგ კი შენზე მეყარა ჭავრი... ასე აღრენილი დავხეტებოდი დიდხანს ქუჩაში, მაგ-
რამ ვერსად ვიპოვე, თურმე დასასვენებლად წასულიყო.

მეც არ ვიცი, როგორ მივიღე უეცარი გადაწყვეტილება, საჩქაროდ გავნთავისუფ-
ლდი სამსახურიდან და მეც უკრაინაში გადავწყვიტე სამუშაოდ წასვლა და ცოლიც სამ
დღეში ვითხოვე.

შემდეგ, მხოლოდ შემდეგ გაირკვა, ჩემო ლალი, რომ შენ ტყუილად დავდე ბრა-
ლი, რომ ჩემი სულმოკლეობით შენც მოგაყენე ჩრდილი და ჩემი ცხოვრებაც ავრიო...

ჩემი აჩქარებული ქორწინება კი, როგორც მოსალოდნელიც იყო, არ გამოდგა ბე-
დნიერი... სხვა ჯიშის, სხვა მოღვმის, სხვა სულის ქალს ვერ შევეთვისე და გავცილდი.
შვილი არ გვეოლია...

ლალი, თუ ოდნავ მაინც დარჩა ჩემდამი პატივისცემა შენში, ამ, წერილის მიღებ-
ის დაგვარევა და შეგატყობინებ მატარებლის ნომერსა და ვაგონს, გთხოვ, გემუდარე-
ბი, გამოდი სადგურში. მინდა, ერთხელ კიდევ შეგავლო თვალი, რათა დავრწმუნდე
მაპატიე თუ არა ეს უდიდესი დანაშაული...

თუ არ გამოხვალ, მივხვდები, რომ სამუდამოდ დაგვარგე და მეც სადმე ვად-
ვიკარგები...

შენი არჩილი...

არჩილის წერილმა სულით ხორცამდე შემძრა. მძიმედ გადის დრო, თავს ვებრძო-
რა ექნა, არ ვიცი... მაგრამ, ის მოატყუეს, მეც ასეთ დღეში ჩამავდეს, რატომ არ უნდა
ვნასო, მე ხომ ის მიყვარს!.. არა, გადაწყდა, მაგრამ დამირეკავს თუ არა? — ახლა ეს
მიტრიალებს თავში...

დილის 10 საათია, რაღაც აფორიაქებული დავდივარ წინ და უკან, ადგილს ვერ ვპოულობ... ტელეფონის გაბმული ზარი... არჩილ, ჩემო არჩილ, და ცრემლები მაღრ ჩობს, მეც არ ვიცი, რას ვპასუხობ, ის კი მახსოვს, რომ უნდა შევხვდე. უნდა გავიცე, მივრბივარ, ვერაფერს ვამჩნევ... უცებ მანქანის ხრჭიალი... და გონი დავკარგე, აღარა-ფერი მახსოვს... ასე მოვხვდი საავადმყოფოში...

არჩილისაგან აღარაფერი ვიცი, მან რა თქმა უნდა, ჩათვალა, რომ მე გადავიფიქრე მასთან შეხვედრა და როგორც მწერდა, სადღაც გადაიკარგა, მაგრამ სად?!

ლალის დღიურის წაკითხვამ სულითხორცამდე შემძრა... როგორ შეიძლება ასე უაზროდ დასრულდეს ამ ორი ადამიანის სიყვარული? გადაწყდა! მე უნდა მოვძებნო არჩილი, მან უნდა ბოლომდე იცოდეს ყველაფერი. ეს ჩვენი, ახლო მეგობრების ვალია, მაგრამ სად, სად მოვძებნო არჩილი? ეგებ ლალის ბოლო წერილზე დარჩა მისი მისა-მართი? ვინ იცის...

მკვლელობა ლაქლაქეთში

ირონეული დებამჭივი

ეს ამბავი ერთ შორეულ პროვინციულ დაბა-ქალაქ ლაქლაქეთში მოხდა. ზოგს, შეიძლება, დაუჯერებლადაც მოეჩვენოს იგი და, ეს რა გამოუგონიო, ტუჩებაბზუებით თქვას ჩემზე. სხვებს გააცინებს, ახარხარებს, მერე ჩააფიქრებს...

დაბა-ქალაქი იმიტომ ვუწოდებ ლაქლაქეთს, რომ ქალაქისათვის პატარა იყო, დაბისათვის კი მოზრდილად მოგეჩვენებოდათ. აქაურები ქალაქს უწოდებდნენ, მერედა, რა სიამაყითა და პატივმოყვარეობით! ამიტომ ჩვენც ასე მოვიხსენიოთ, თორემ ლაქლაქეთელების ხასიათი რომ ვიცი, არ გვაპატიებენ. ყველაფერს გვაპატიებენ, ყველა-ფერს! ლაქლაქეთს დაბა ვუწოდოთ, არ გვაპატიებენ.

ისევე, როგორც ყველა დასახლებულ ადგილს, ლაქლაქეთსაც თავისი ისტორია აქვს, გამოჩენილი ისტორიკოსის, სამამულო და საზღვარგარეთის ქვეყნების მრავალი სამეცნიერო აკადემიისა და საზოგადოების წევრის ბარნაბა ლაქლაქეთელის სენსაციური გამოკვლევით, წარსულში ლაქლაქეთის ტბა ისეთი სუფთა და კამკამა ყოფილა, მაღლობიდან რომ გადმოხედავდი, მისი კრიალა ზედაპირის ლაპლაპი თვალებს მოგჭრიდათ თურმე, ამიტომაც უწოდებიათ ამ ადგილისათვის ლაპლაპეთი. პირველი დასახლების გაჩენისთანავე ლაქებიც გაჩენილა ტბაზე. იზრდებოდა მოსახლეობა და იზრდებოდა ლაქებიც. ახლა რომ გადმოხედავდი მაღლიდან, ლაქები და ლაქები დაცურავდა ტბაზე. ამიტომაც ბრძენმა ხალხმა ლაპლაპეთი ლაქლაქეთად შეცვალა.

მართალია, ამ სიტყვამ დღეს სხვა მნიშვნელობა მიიღო, მაგრამ, გარწმუნებთ, დიწჯ და სიტყვაძვირ ლაქლაქეთელებთან არავითარი კავშირი არა აქვს. თუმცა ამაში თავადაც მალე დარწმუნდები, მკითხველო. სხვა მხრივ ჩვეულებრივი ქალაქი იყო. აქაც, როგორც მსოფლიოს ყველა დიდ და პატარა ქალაქში, იყო მაღაზიები, კაფეები, რესტორანი, კინოთეატრები, პარკები... და რაც მთავარია, ქუჩები. ამ დაწესებულებებში, როგორც სხვაგან, ჩვეულებრივი ლაქლაქეთელები მუშაობდნენ და, ცხადია, ყველაფერი ადამიანური არც მათთვის იყო უცხო. ქუჩებსაც არცთუ იშვიათად

თად ამკობდა ლაქლაქეთური ძარღვიანი ქუჩური, ხოლო პარკებს... თუმცა, უმჯობესია, მწუხრი რომ ჩამოეშვება, მაშინ ვეწვით ქალაქის პარკებს. ახლა ვაცალოთ — მშვენიერი დილა უთენდება ლაქლაქეთს.

რაკი, იურიდიული ტერმინით რომ ვთქვათ, სამართალდამრღვევნიც ჰყავდა ლაქლაქეთს, სამართალდაცველნიც ეყოლებოდა, ცხადია. ქალაქის ცენტრში იდგა ორსართულიანი ქვიტკირის შენობა, რომლის ფა-სადს ამშვენებდა წარწერა:

„ქ. ლაქლაქეთის მილიციის სამმართველო“.

სახურავსა და აბრას შორის, მთელი ფასადის გასწვრივ, ზეთის საღებავით გულმოდგინედ გამოეყვანათ ბრძნული ფრაზა:

„ფორმით — ორსართულიანი, შინაარსით — მრავალსართულიანი“.

იგი საგანგებო შეკვეთით შეესრულებინათ და ქალაქის ამ მეტად ავტორიტეტული დაწესებულების, ასე ვთქვათ, სავიზიტო ბარათი გახლდათ.

სამმართველოს ჰყავდა უფროსი, ანუ, როგორც უცხოეთში უწოდებენ — კომისარი, ანუ, როგორც იქაცა და აქაც მიღებულია — შეფი. ანუ, როგორც იქაცა და აქაც (პირუკან) სიყვარულით ეტყვიან ხოლმე — ბოსი. დაწესებულებაში, მოგეხსენებათ, ყველაფერი მისაღებიდან იწყება და ჩვენც აქედან დავიწყეთ.

ნარგიზას ათასშიც არ შეეცვლებოდა თავისი უფროსის ფეხის ხმა. ახლაც, მოესმა თუ არა, ხელოვნური წამწამების თვალიერებას თავი მია-ნება, კოფტის გულისპირს თლილი თითები ჩააყოლა, დეკოლტეს მაქმანე-ბი მისწია-მოსწია, რათა ღრმა ღარი გამოეჩინა. თვალის დახამხამებაში ყველაფერს საქმიანი იერი მისცა და ოთახში შემოჯლავებულ შავტუხა ახმას. პოდპოლკოვნიკ პიერ პირველს უმანკო ღიმილი დაუხვედრა.

არ იფიქროთ, სამმართველოს უფროსობა ამ ქალაქში დინასტიის პრინციპით მიდიოდა.

პირველი — შეფის გვარი იყო. თუმცა, სამართლიანობა მოითხოვს აღნიშნოს, რომ პიერ პირველი, ანუ კაცი ასეთი სახელითა და გვარით მართლაც პირველი შემთხვევა იყო აქ მილიციის სამმართველოს უფროსის თანამდებობაზე.

ასეთი დამთხვევის გამო ბატონ პიერსა და ქალაქის პირველ კაცს შორის ხანდახან უხერხულობა იქმნებოდა.

— პირველთან ვიყავი, — იტყოდა ვინმე.

— რომელთან?

მე კიდევ არაფერი. ქალაქის პირველის თანდასწრებით მოიკითხავე, ვინმე მილიციის შეფს:

— პირველი არ მოსულა?

— აგერ, მოდის... და ა. შ.

ძნელია იცოდე წინასწარ, როგორ ხასიათზე მობრწყინდება უფროსი დილით. ყოველ შემთხვევისათვის, ნარგიზა ისეთ ფორმაში ხვდება, შეფის გემოვნებას რომ შეესაბამება. მაგალითად, გუშინ დიდიდებულ ხასიათზე გახლდათ ბატონი ბოსი. შემოვიდა თუ არა, შეჩერდა, თვალები მოჭუტა, ერთი კარგად შეათვალიერა ნარგიზა და თქვა:

— ჰმ!..

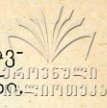
მაგრამ, მოგეხსენებათ, „ჰმ“-ცაა და „ჰმ“-ც. ეს კი ისეთი „ჰმ“ გახლდათ, რომელსაც ნარგიზა არც თუ ისე ხშირად იმსახურებდა უფროსისაგან, ყოველთვის კი ელოდა. ძნელია თქმა, რატომ ელოდა, რისთვის სჭირდებოდა ამ სიცოცხლითა და მიწიერი სურვილებით სავსე ოცდაათიოდე წლის ქალს კუპრივით შავთმიანი, ჯან-ლონით გატენილი ორმოცდახუთი წლის მამაკაცისაგან. ეს მისი საქმეა და ჩვენი ცხვირს ნუ ჩავყოფთ. მით უმეტეს, რომ უფროსისა და პირადი მდივნის მრავალწლიანი თანამშრომლობის ტრადიციებმა დაამტკიცა, რომ არც უფროსსა და არც პირად მდივანს არ ეხატებათ, როცა მათ საქმეებში ცხვირს ჰყოფენ. ამასთან, ეს ჩვენი მოთხოვნის თემაც არ გახლავთ. მე მხოლოდ ის მინდოდა მეთქვა, რომ დილით ბატონ პიერს ნარგიზასათვის გუშინდელივით „ჰმ“ აღარ უთქვამს. კიდევ მეტიც, ზედაც არ შეუხედია და გუშინდელი „ჰმ“-ს შემდეგ საგანგებოდ შეძენილი, მაღალ მკერდზე მაღის აღმძვრელად შემოტმასნული დეკოლტირებული ხორცისფერი კოფთა არც კი შეუნიშნავს, ისე შევარდნაღა კაბინეტში.

რას არ გაუძლებს ქალი, მაგრამ ამის ატანა?! კინალამ ცრემლები წასკდომია საბრალოს, მაგრამ უცებ დეფიციტური საღებავი გახსენებია უბებზე და თავი შეუკავებია.

უმიზეზოდ არაფერი ხდება ამ ქვეყნად, უთქვამს ბრძენკაცს, ჰოდა, ბატონი პოდპოლკოვნიკის დღევანდელ გუნება-განწყობილებასაც ჰქონია თავისი მიზეზი.

ო, არა, ბატონო, არა! ნარგიზა არაფერ შუაშია. რას იზამ, უფროს ხშირად ასეა: უფროსს ბზიკი უკბენს, შხამი კი უმცროსებზე გადადის, ასე რომ, გამოთქმა: „ვინ გაუგებს ქალს“ — მოძველდა, არატიპური გახდა და ბანალურადაც ედერს. სამაგიეროდ ახალი: „ვინ გაუგებს უფროსს“ შემოიჭრა და დამკვიდრდა ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

რა იცოდა ნარგიზამ, რომ ყველაფერი იმ წერილის გამო მოხდა, გუშინ, დღის ბოლოს რომ შეუტანა თავის უფროსს. ბოსმა ერთხელ კიდევ

შეათვალიერა ქალი და ისე ჩაუღიმა ქაღალდებს, თითქოს მთელი ცხოვრების განმავლობაში ნანატრი ოცნებების ახდენას ჰპირდებოდნენ ისინი.

ამ დილით კი კაბინეტში შევარდა თუ არა, ნარგოზა იხმო და იქუხა:
— სამმართველო ჩემთან!

სამმართველო სულ ჩვიდმეტი კაცისაგან შედგებოდა. მაგრამ, როცა ბატონი პოდპოლკოვნიკი გასცემდა ბრძანებას, ეს ნიშნავდა, რომ უნდა გამოცხადებულყოფნენ მაიორი ბისმარკ ბრაუნინგია (მთელი ქალაქი რომ სიყვარულით ბრაუნინგს ეძახდა), კაპიტანი პეპიტო კარამელიძე, ლეიტენანტი ვალტერ (იგივე დონალდ) ჟუანიძე, ანუ, როგორც პროვინციელი ლამაზმანები ნაზად უწოდებდნენ, ვალტერ დონეჟუანი, და სერჟანტი ტუჩა ტუჩელი. ისინიც ჩინას მიხედვით შემოლაგდნენ კაბინეტში და კარებთან აიტუხუნენ. მხოლოდ ბრაუნინგი (რაკი მაიორი ამ სახელით გახლდათ ცნობილი, ჩვენც ასე ვუწოდოთ) ჩაჯდა სავარძელში ნებართვის გარეშე.

— დაბრძანდით თქვენც! — ხელი ჩაიქნია უფროსმა, — რა აზრი აქვს, გინდ მჯდარხართ, გინდ მდგარხართ, ორივე შემთხვევაში ჰყრიხართ!

— რა დავაშავეთ, ბატონო... — შეჰბედა-იყო სერჟანტმა, რასაც თანამშრომელთა თვალების მრავალმნიშვნელოვანი ტრიალი მოჰყვა, ჩანდა, სერჟანტი არ იცნობდა პიერ პირველს. აბა, საიდან ეცოდინებოდა, სულ ხუთიოდე დღის წინ გადმოსულიყო ამ ქალაქში.

— რაო?! — დასჭექა შეფმა და ჭალმა ციმციმი დაიწყო.

„აფსუსს რა ხმა ფუჭდება! — გაიფიქრა ვალტერ დონეჟუანმა, — ეს ახლა რომ იტალიაში იყოს, მეორე კარუზო იქნებოდა... ჟალ-ჟალ!“

უფროსი ჰექდა და ქუხდა, სავარძელში ველარ ეტეოდა, თანამშრომლები კი, პირიქით, სულ უფრო პატარავდებოდნენ, მხოლოდ ტუჩა იდგა ქვედატუჩადამობრუნებული და გაოგნებული სახით ხან ჭალს ახედავდა, ხან უფროსს მიაჩერებოდა.

ბოლოს ბატონი პიერი დადუმდა, მაგრამ ჭალი და თანამშრომლები ჯერაც ცაცხებდნენ.

— მაინც, რა დავაშავეთ, უფროსო? — მშვიდი ხმით ჰკითხა სერჟანტმა, რასაც კვლავ თვალების ქაჩვა-ტრიალი მოჰყვა. მაგრამ, ყველას გასაკვირად, შეფი ღუმილით შეხვდა ამ რეპლიკას. გამგმირავად შეხედა სერჟანტს, მერე საქაღალდედან რამდენიმე ფურცელი ამოიღო და ბრაუნინგს გაუწოდა...

... ხმამაღლა წაიკითხეთ, ბატონო მაიორო, დასკვნები — შემდეგ ბრაუნინგმა პიჯაკს ჩიბიდან სათვალე ამოიღო, ჰუ-ჰუო, შეუბე-რა. შეშებს ცალ-ცალკე, ცხვირსახოცით გულმოდგინედ გაწმინდა, მსუ-

ქან ცხვირზე მოიარგო, მერე ჩამოსწია ისევ, წამით შეათვალიერა ჩემი მსხდომნი და ხრინწიანი ხმით დაიწყო:

„მოგახსენებთ, რომ მე, მიტუშა კამიკაძეს, ქვეყნისა და ხალხის წინაშე ვალმოხდილ ადამიანს, ჩემს მეზობლად მცხოვრებმა დეზდემონამ (ვაი, სადაა ოტელო?!) და მისმა კავალერმა ბენო გენიძემ (სწორედ იმან, ი-იქ რომ ზის!) ერთი თვის წინ სიცოცხლეს გამოასალმეს ჩემი ოჯახის ასე ვთქვათ, მკვიდრი, ჩემი მეგობარი, ჩემი სიბერის უკანასკნელი გატაცება — შარლოტა, ანუ, როგორც სიყვარულით ვეძახდით — ლოტა. ჩემი მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ მან მაგრძნობინა კვლავ სიცოცხლისა და სიყვარულის ფასი და აზრი.

საქმე იმაში გახლავთ, პატივცემულო, რომ ქ-ნი დეზდემონა ცხოვრობს ჩემს მეზობლად, ე. ი. მესამე სართულზე სამოთახიან ბინაში, რომელიც ბატონთ-ბატონმა გენიძემ ურიგოდ მიაღებინა მაგ ურიგოს. დეზდემონას ჰყავდა ქმარი, შესანიშნავი ადამიანი, კაცური კაცი! მაგრამ მაგისტანა ქალთან აბა, ვინ გაჩერდება! დეზდემონას, ბატონო, მასშტაბები სჭირდებოდა, მასშტაბებია!

რაც შეეხება ბენო გენიძეს (მე მისი პიროვნების „დამსახურებებზე“ ლაპარაკით არ წაგართმევთ უძვირფასეს დროს), ისეთი ყურადღებოანია ამ დედაკაცის მიმართ, ისეთი თბილილი, მოსიყვარულე, ისეთი მოალევეერსე, რომ სულ ჩიტის რძეში აბანავებს... ბანაობაზე გამახსენდა, ახლა აბაზანას არ იტყვი, რავა გკადროთ და, იქნებ ტულეტშიც შეიჭვრიტოთ, პატივცემულო? გამოსვლა არ მოგიწდება კაცს, უკეთეს დასასვენებელ ადგილს სად ნახავ. ან იქნებ გარდერობით დაინტერესდეთ?..

ვიცი, ფიქრობთ ახლა, რა შუაშიაო ჩემი აწ განსვენებული შარლოტა. მოგახსენებთ, ბატონო.

თქვენთვის, ალბათ, გასაგებია, რომ ბენო გენიძე ტყუილუბრალოდ არ ანებივრებს თავის დეზდემონას... იმ ვაჟბატონს ლოტას დანახვად ელეთ-მელეთი მოსდიოდა, შიშისაგან ფერს ჰკარგავდა. მაინც დიდი ავიყო ის ცხოვრებული. ისეთი სიტყვებით შეამკობდა, მეზობლები ყურებში თითებს იცობდნენ. როგორ არ ეცადნენ ჩემი მეზობელი და მისი საყვარელი, გამოენახათ ლოტასთან საერთო ენა, ვერაფერს გახდნენ. არ მოსწონდა, ბატონო, ეს მრუშობა და რა ექნა! ჰოდა, ბენო გენიძე იძულებული იყო, ლანდივით აპარულიყო კიბეებზე და სწრაფად გაუჩინარებულიყო დანიშნულ დროისათვის საგანგებოდ ღიად დატოვებულ კარებში.

რალა ბევრი გავაგრძელო, პატივცემულო, და გაუჭირდათ ასე ბ-ნსა და ქ-ნ ბენოსა და დეზდემონას, შეუდგნენ გამოსავალის ძებნას. ეძიებდნენ და ჰპოვებდნენ, უთქვამთ. იმათაც ჰპოვეს. გამოძებნეს ვინმე კალისტო ბომბორაძე, რომელიც ადრეც სჩადიოდა თურმე შავბნელ საქმეებს.

(თქვენ კი ჭურში ზიხართ!). არ იფიქროთ, ბატონო, კალისტო დეზდემონას ოქროსფერი (შეღებილი!) თმების გულისათვის დათანხმდა ბოროტ მოქმედების აღსრულებას. ქალაქში დადის ხმები, რომ სანეპიდსადგურის ინსპექტორის ნიღბს ამოფარებული რეციდივისტი და მკვლელი კალისტო ბომბორაძე დარიშხანს (arsenicum) ზემდგომი პირების ფარული მითითებით, მათთვის მამებლობისა და მლიქვნელობისათვის იყენებს. ანადგურებს ცოცხალ ძალას (რომ შეეძლოს, ტექნიკასაც გაანადგურებდა). ეს უკანასკნელი, ჩემი არყოფნის დროს, თითქოსდა სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების მიზნით, შევიდა სახლში და ჩემს საყვარელ...“ — აქ ნაწერი დადღაბნილია, ჩანს, ცრემლი დაცემულა, — განმარტა ბრაუნინგმა და განაგრძო, — დარიშხანის ((arsenicum) დიდი დოზა შეაპარა.

აღბათ ხვდებით, რაოდენ დიდია ჩემი მწუხარება!

ახლა ერთადერთი ქალიშვილია დამრჩა და მალე მისკენაც გაიწვლიან თავიანთ ბინძურ ხელებს ეს შენიღბული მკვლელები..

ახლა ყველაფერი იცით.

გთხოვთ, თქვენთვის ჩვეული ობიექტურობით და ოპერატიულობით გამოიძიოთ ეს საქმე და ბოროტმოქმედნი შესაფერის სკამზე დასვათ.

პატივისცემით მიტუშა კამიკაძე“.

— აუუ, — შეჰყვირა კაპიტანმა, — ეს რა მომხდარა, კაცო!

— ნწუ, ნწუ, — თავი გააკანტურა ლეიტენანტმა და პირველს თვალეზში შეაჩერდა.

— ოო, ეს რაფინირებული მკვლელები... ისინი ყველაზე საშიშნი არიან! — თქვა ბატონმა ბისმარკმა და ვილაცას მუშტი მოუღერა. იგი ჩვეულებისამებრ, წინადადებაში, ისეთ სიტყვას ან ფრაზას ჩააგდებდა, რაც მის მაღალ განსწავლულობას წარმოაჩენდა.

— ნება მომეცით, უფროსო... — წამოდგა სერჟანტი.

— რა გნებავს?

— ჩემი აზრი...

— შენ რა გგონია, ცხვირა... თუ რა გქვია... პო, ტუჩა, ჩვენ უაზრონი ვართ?

— მაგრამ, მე...

— დაჯექით, სერჟანტო. ვერ ვიტან მეტიჩრებს.

— ბატო...

— მე რა ვთქვი!

— ბატონო პოდ...

— სერჟანტო, უწესრიგობისათვის კაბინეტიდან მიგაბრძანებთ!

ტუჩელი დაჯდა.

— აბა, მაიორო!..

ბრაუნინგმა თვალები აახამხამა და ხელები უმწეოდ გაშალა.

— დამნაშავე ვართ, უფროსო... მავრამ... გაუგებარია, — მაღალი ხმით იყო
ამდენ ხანს ის კამიკაძე და რაღა ერთი თვის შემდეგ გაახსენდა თავისი
საყვარლის...

— შარლოტას, — გაუსწორა პირველმა.

— იგივე ლოტას, — დაუმატა ლეიტენანტმა.

— ალი ხოჯა და ხოჯა ალი ერთი არ არის? — ჩაუბნო სერჟანტმა.

— ეს ვინ არის, კაცო! — ხელი აიქნია პოდპოლკოვნიკმა, — და
საერთოდ, ვინ დაგიბარათ აქ?

— მე არ მითხოვია.

— ჰოდა, გაქ-რარი!

სერჟანტი შეტრიალდა და კაბინეტიდან გავიდა.

— უყურე შენ!

— ეგ რა თქვა, ალი ხოჯაო! — ხელები გაასავსავა მაიორმა, — მაგი
შემოგზავნილია!...

— გავარკვევთ მაგას, აუცილებლად გავარკვევთ! — მაგიდას მუშტი
დაჰკრა ბატონმა პიერმა, — საეჭვო ელემენტებს ადგილი არ უნდა ჰქო-
ნდეთ ისეთ ორგანოში, როგორიც მილიციაა. აქ საჭიროა ცივი გულისა
და ცხელი გონების ადამიანები. ასე არ არის, მაიორო ბრაუნინგ?

— სწორედ!

— იქნებ ნაობოროტ, უფროსო? — გაუბედავად ჩაუბნო კაპიტანმა
კარამელიძემ.

— ეს როგორ, „ნაობოროტ“?

— ცხელი გულისა და ცივი გონების...

— ?!..

— კაცო, მაგი ნარგიზას ჰკითხეთ, დახასიათებებს ის ადგენს! — ხე-
ლი ჩაიქნია პირველმა და ახლა იქეთ შეუტია კაპიტანს, — რას ჩამაცი-
ვით მაგ შენი „ნაობოროტით!“

— ბ-ბო-ოდიში, უფროსო, — ენა დაებორკა კარამელიძეს.

პოდპოლკოვნიკმა თავი ხელისგულებში ჩარგო და გაოგნებული სა-
ხით ჰერს მიაჩერდა. თანამშრომლებიც რიგ-რიგობით ახედავდნენ უფ-
როსის ყურადღების საგანს, მაგრამ საინტერესოს ვერაფერს პოულობდ-
ნენ იქ და ისევ ხელმძღვანელზე გადმოჰქონდათ მზერა.

— რაზე ვლაპარაკობდით? — მეოცნებესავით იკითხა მან ისე, რომ
ხელისგულებიდან თავი არ აუღია.

— ლოტა და საყვარელი — ალი ხოჯა და ხოჯა ალიო, — უბასუხა
აქამდე მდუმარე ლეიტენანტმა და, თავისი მესხიერებით კმაყოფილმა.

„მაყად შეარსია მხრები: „მილიციის მუშაკისათვის მთავარი და მთავარი
მეხსიერება!“ — გონებაში დაასკვნა.

— მერე?

— მერე, ბატონმა მაიორმა, ალი ხოჯა შემოგზავნილიაო, — ჩაუბრუნა
კარამელიძემ.

— მერე?

— მერე...

— ჰო, მერე?

— მერე... თქვენ ბრძანეთ, მაგას გავარკვევო.

— კი; მასე ვთქვი, მერე?

— არაფერი, უფროსო.

— არაფერი? სულ არაფერი?

— მმ... მგონი... — კაპიტანმა მხრები აიწურა და იქ მყოფთ ისეთი
თვლებით გადახედა, თითქოსდა ემუდარებოდა, რას გაჩუმებულხართ,
თქვით რამე, მიხსენით ამ გასაჭირიდანო.

— აბა, „ნაობოროტ“?

— აა-ი, სად გამოიჭირა — მოზეიმე ხმით შეჰყვირა ლეიტენანტმა.

— აბა-აბა! რას ნიშნავს ნამდვილი მადეზარი. ხედავდით, როგორი,
თანმიმდევრობით წარმართა დაკითხვა? შეკითხვების კორიანტელით თავ-
ბრუ დაახვია, დააბნია, ფსიქოლოგიურად დაშალა, მორალურად დაან-
გრიო. ესეც შენ — დამნაშავეს გამოჭერისა და გამოტეხის ყველაზე ეფექ-
ტური ნიშნული! მაგასთან, შვილო, შერლოკ ჰოლმსი მიქარვია, კომისარი
მეგრე ხომ — არარაობაა! ამას მე გეუბნებით, მაიორი ბისმარკ ბრაუნ-
ნგი.

— მე... მე დამნაშავე არა ვარ, — ამოთლულულა კაპიტანმა.

— აბა, „ნაობოროტ“?

— ეს ისე ვთქვი, სიტყვისათვის.

— მილიციელი, კაპიტანო, სიტყვას სიტყვისათვის კი არა, საქმისათ-
ვის უნდა ამბობდეს.

— თქვენი ყოველი ფრაზა აფორიზმია, უფროსო! — წარმოსთქვა
ლეიტენანტმა.

— ჯერ ახალგაზრდა ვარ, გამოვსწორდები, — კაპიტანმა გამგმირავი
მზერა ესროლა ლეიტენანტს.

— აბა, მაგ იმედით ვცოცხლობ მე, — ჩაიცინა პიერ პირველმა. —
ძარგი, დაჯეკი.

კაპიტანმა შვებით ამოისუნთქა და დაჯდა.

პოდპოლკოვნიკი წამოდგა, ოთახში გაიარ-გამოიარა და ფანჯარასთან
გაჩერდა.

„ რას გააწყობ კაცი ამისთანა თანამშრომლების შემყურე! — ფიქრობდა იგი. — არა, ძმაო, განცხადებას დაეწერ, რომ სხვაგან გადამიყვანონ. წავალ სადმე სოფელში და ვიმუშავებ ჩემთვის წყნარად. შენ გეტყვი, დაფასება აკლიათ იქ თუ პატივისცემა! მერე, სუფთა ჰაერი რად ღირს მარტო, — კაბინეტის ოთხივე კედელი შეათვალიერა, — რა მინდა აქ, ამათთან... სოფელი, ცივი წყალი... შიგ ბოთლები... იფუ! — აქ მან ხელები მოიფშვნიტა, — გადაწყდა, უნდა წავიდე! — ბატონმა პიერმა ისევ შეათვალიერა თანამშრომლები, — ისა... მაინც, რისთვის მოვიწვიე უტვინოები! ჰო, რაღაც წერილის გამო“. — ისევ მაგიდასთან მივიდა და ქაღალდები აიღო.

— ამ წერილის შინაარსი თქვენთვის ნათელია, არა?

— დიახ.

— ბატონო ბრაუნინგ, მე გთხოვეთ ახრი გამოგეტყვათ.

მაიორი ზღაპრით წამოდგა.

— მმ-ე მგონია, საშინ მკვლევლებთან უნდა გვქონდეს საქმე... შეიძლება განგსტერებთანაც კი. ყურადღება მიაქციეთ იმ ფაქტს, რომ კამიკაძის მეზობლებმა სპეციალურად დაიქირავეს კაცი, რათა ალი ხოჯა მოეკლათ.

— ვი-ინ?!

— ხოჯა ალი...

— რას ამბობ, კაცო, რას! ალი ხოჯა და ხოჯა ალი ერთი არ არის?

— მასე არ თქვათ, შეფ! — ხელები გაასავსავა კაპიტანმა.

— კაპიტანო კარამელიძე!

— გისმენთ! — ჭიგოსავით ხმელი და გრძელი კაპიტანი კლაკნით წამოდგა და უფროსს თვინიერი თვალები მიაპყრო.

— თქვენი სახელი?

— პეპიტო.

— გვარი?

— კარამელიძე.

— მერედა, პეპიტო კარამელიძე, კარამელიძე პეპიტო ხომ ხარ?

— კი ვარ, — გაიღრია კაპიტანი.

— ჰოდა, პეპიტო კარამელიძე და კარამელიძე პეპიტო, და ალი ხოჯა და ხოჯა ალი ერთი და იგივე არ არის?

კაპიტანს თვალები გაუფართოვდა.

— ეს როგ... როგ...

— ორ-ორ! — დაეხმარა მას ლეიტენანტი.

— როგორ თუ ერთი და იგივე? — თითქმის ჩურჩულით წარმოსთქვა მან.

— ისე...

— მე ალი ხოჯა არა ვარ... არც ხოჯა ალი ვარ... საერთოდ, ხოჯა არა ვარ... არც ჩვენს გვარში ყოფილა ვინმე. რაღა მაინც და მაინც მე ამოვიღეთ ნიშანში, ჩვენ ისა.. რა ქვია... ჰო, ათეისტები ვართ, როგორც ყველა თქვენ... ალბათ, ვილაცის ვილაცისათვის გინდათ ჩემი ადგილი...

— კმარა!!! — დაიღრიალა მოთმინებიდან გამოსულმა მილიციის შეფმა და ჭერში კვლავ აჟიფჟივდა ჭალის კენჭები. — არაფერი გამოვა თქვენგან! აი, რის თავები გაბიათ, — მაგიდას მუშტი დაუკაუნა, — არა-რობა... სიცარიელე!

პოლბოლკოვნიკმა მაგიდიდან სივარეტის კოლოფი აიღო, ფსკერს ისტატურად გაჰკრა წვიპურტი, ერთ ხვეულას თავი ამოაყოფინა, მოუკიდა და გააბოლა. მერე ოთახში გაიარ-გამოიარა და უცებ წიგნების კარადასთან შეჩერდა, თითქოს რომელიმეთი დაინტერესდაო. მილიციის მუშაკები სმენად იქცნენ: ეს იმას ნიშნავდა, რომ ბოსი მსჯელობას იწყებდა.

— მიტუშა კამიკაძის უბედურება მართლაც განუზომელია, — წარმოსთქვა მან და შეტყუებული შუბლი მოისრისა, — წერილიდან ჩანს, რომ იგი პენსიაში იმყოფება.. ესე იგი, როგორი კაცი ყოფილა?

— პენსიონერი! — ყველას დაასწრო ბრაუნინგმა.

— ხანშიიი...

— შესულიი! — იყვირა ყველამ ერთხმად.

— ჰყავს ერთადერთი ქალიშვილი, — განაგრძო პირველმა, — მამის ოჯახში ცხოვრობს, ჩანს, გაუთხოვარია.

„ნეტავ ლამაზია?“ — ოცნებაში ჩაიძირა დონყუანი.

— ჩემს მეზობელსაც უზის ქალიშვილი სახლში, მაგრამ ბარე სამი ქმარი გამოიცვალა, — ჩაუბრუნა კაპიტანმა.

— ეს საქმეს არ ეხება, — შენიშნა ბატონმა პიერმა, — კამიკაძე ცოლის შესახებ არაფერს ამბობს, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ ერთ მის გულისამაჩუყებელ სტრიქონს: „ახლა ერთადერთი ქალიშვილია და მრჩა და მალე მისკენაც გაიწვდიან თავიანთ ბინძურ ხელებს“... დავასკვნით, რომ იგი უცოლო, უფრო სწორედ, ქვრივი უნდა იყოს.

მიუხედავად კამიკაძის ხანდაზმულობისა... — უფროსი კარადას მოსცილდა და კვლავ ბოლთას ცემას მოჰყვა, — იგი გულგრილი არ ყოფილა მშვენიერი სქესისადმი, რაც სერიოზულად მაფიქრებს მისი ქალიშვილის მორალზე (რასაკვირველია, თუ იგი ძალიან ახალგაზრდაა). არა მგონია, რომ მამამისის ასე თავისუფალ ქცევას გავლენა არ მოეხდინოს გოგონაზე... ან მის ხასიათზე მაინც. აქვე საჭიროა ყურადღება მივაქციოთ ერთ გარემოებას.

— ძალზე საინტერესოა, — წარმოსთქვა ლეიტენანტმა.

— ორივე მეზობელი კანონგარეშე ურთიერთობაშია თავისი ვარლებთან, დეზდემონა-ბენიძესთან, ლოტა-კამიკაძესთან. ერთმანეთთან უთანხმოება ჰქონიათ. კონკრეტული მიზეზები ჩვენთვის ცნობილი არ არის, მაგრამ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ შარლოტა, როგორც ქალი, და, ვინ იცის, დეზდემონაზე იქნებ არანაკლებ ლამაზიც, მტკივნეულად განიცდიდა ბენო გენიძის ხელგაშლილობას თავისი საყვარლის მიმართ, მაშინ როცა მიტუშა კამიკაძეს თავისი საწყალი პენსიის გარდა არაფრის შეთავაზება არ შეეძლო. მე ვიცი, მე ჩემი მრავალწლიანი მუშაობის გამოცდილება და ინ-ტუ-ი-ცი-ა მკარნახობს, რომ მხოლოდ ამის გამო წამოიჭრებოდა პირველი უკმაყოფილება მეზობლებს შორის. მაგრამ ჯერ, რასაკვირველია, მიტუშასა და ლოტას მოუვიდოდათ კინკლაობა, რომელიც თანდათან ჩხუბში გადაიზრდებოდა... ძნელია თქვა, სადამდე მივიდოდა მათი უთანხმოება, მაგრამ ერთი კი ნათელია, საბოლოოდ მაინც ლოტას მოუქცევია გავლენის ქვეშ მიტუშა. ეს კი ერთი პატარა აბზაციდანაც ჩანს: — „რაც შეეხება ბენო გენიძეს (მე მისი პიროვნების „დამსახურებებზე“ ლაპარაკით არ წაგართმევთ უძვირფასეს დროს), ისეთი ყურადღებიანია ამ დედაკაცის მიმართ, ისეთი თბილი, მოსიყვარულე, ისეთი მოალევერსე, რომ სულ ჩიტის რძეში აბანავებს... ბანაობაზე გამახსენდა და, ახლა აბაზანას არ იტყვიან? რაღა გკადრით და, იქნებ ტუალეტშიც შეიჭვრიტოთ? გამოსვლა აღარ მოგინდებათ, უკეთეს დასასვენებელ ადგილს სად ნახავთ! ან, იქნებ, გარდერობით დაინტერესდეთ, პატივცემულო?!“

შარლოტა, როგორც მიტუშა ამბობს, კაი ავი ვინმე ყოფილა, წარმოიდგინეთ, ისეთი ავი. რომ ბენო გენიძე მისი შიშით ძრწოდა თურმე.

საკვირველია არა?

— დიახ.

— საბრალო ბენო გე...

— ისმება კითხვა, რით აშინებდა ლოტა — ეს ერთი პატარა ქალი ამ სიმდიდრითა და თანამდებობით მორჭმულ ადამიანს?

შეფმა ოთახში გაიარ-გამოიარა, მერე თავის მაგიდასთან გაჩერდა. ნაოჭებით დასერილი შუბლი მოისრისა და განაგრძო:

— მაშ ვიყოთ უფრო გონიერნი, ჩავუღრმავდეთ ჩვენთვის უკვე კარგად ცნობილ სტრიქონებს... სამწუხაროდ, მიტუშა კამიკაძე ამის შესახებ სდუმს... და სდუმს წინასწარგანზრახვით!..

შეფი სავარძელში მოთავსდა და თვალები ჭერს მიაპყრო.

— ამასობაში კი, წარმოიდგინეთ, — განაგრძო მან, — მიტუშასა და შარლოტას ურთიერთ შეხლა-შემოხლა გახმაურდა და ბენო გენიძესა და

დეზდემონას პირველად დაეკარგათ მოსვენება, დიახ-დიიიახ. და კი-
 დევ დიახ!!! აქედან კი ადვილია დავასკვნათ, რომ ლოტა (რომელიც
 კვლავ ვიმეორებ, ვერ იტანდა ბენო გენიძის ასეთ ყურადღებას დეზდემ-
 მონასადმი) ერთ მშვენიერ დღეს მათ მილიციაში დასმენით დაემუქრებო-
 და.

დეზდემონა და ბენო საგონებელში ვარდებიან. მდგომარეობა კულ-
 გინაციურ წერტილს უახლოვდება.

საჭირო ხდება სასწრაფო და გადამჭრელი ზომების მიღება.
 დრო აღარ ითმენს...

ჰოდა, ხომ გავიგონიათ ის ანდაზა... დამავიწყდა ახლა... ასეა თუ ისე,
 კალისტო ბომბორაძემ ერთი მხრივ და, დეზდემონამ და ბენომ — მეო-
 რეს მხრივ იყნოსეს კიდევაც ერთმანეთი...

წერილში არ არის ნახსენები, კერძოდ, ვინ მიაგნო ბომბორაძეს, მაგ-
 რამ ერთი კი ნათელია, რომ ამ ბნელ საქმეში დეზდემონასა და ბენოს
 ერთნაირად ურევიათ ხელი.

შეფი წუთით გაყუჩდა. პირდაფჩენალ თანამშრომლებს თვალი გა-
 დაავლო და თვითკმაყოფილებით ჩაახველა. მერე სახეზე კვლავ კუშტი
 იერი გადაიკრა, თვალის კაკლები სანახევროდ ქუთუთოების ქვეშ მოაქ-
 ცია და ცივი წმით განაგრძო:

— და, აი, ერთ დაწყევლილ დღეს გაიმართა საზიზღარი ვაჭრობა.
 დი-ახ! იმ დღეს საბრალო შარლოტას სიცოცხლე... გაიყიდა, ბატონებო!

... აქ იგი კვლავ შეჩერდა, რათა მეტი ეფექტი მიეცა თავისი სიტყვები-
 სათვის და შედეგითაც დამტკბარიყო. არც შემცდარა. მაიორ ბრაუნინგს
 სახეზე მძულვარება ეხატა. კაპიტანი, ეტყობოდა, სხვა სამყაროში გადა-
 ქრილიყო და ახლა ახლადგამოღვიძებული ჩვილის დაფეთებული თვალე-
 ბით მისჩერებოდა უფროსს. ლეიტენანტს კი, რომელიც ყურადღების
 განსახიერება გაზღდათ და ამ დროს, გეგონებოდათ, ყურებიც კი უგრ-
 ძელდებო, აღტაცებისაგან პირი დაეფჩინა და მის სქელ ტუჩზე ნერწყ-
 ვი მძიმედ მოლოღავდა.

— მაშინ, — განაგრძობდა ბატონი მილიციის შეფი, — როცა შინ
 მხოლოდ შარლოტაა, ბომბორაძე კარებზე აკაკუნებს ან ზარს რეკავს,
 მერე თავს კომუნალური მომსახურების მუშაკად წარუდგენს საბრალო
 ქალს და ბინაში შედის. ნუ დაგავიწყდებათ, ბატონებო, რომ ბომბორაძე
 პროფესიონალი მკვლელია და მსგავს სიტუაციაში, ალბათ, პირველად არ
 შეყოფებოდა. მას, რასაკვირველია, არ გაუჭირდებოდა მიაშიტი ქალის
 ბულის მონადირება (მით უმეტეს, როცა საყვარელი პენსიონერია). ქალს
 თანდათან უფრო მოსწონს ვაჟკაცი, გულუხვობასაც იჩენს და ნუგბარ-
 ნუგბარით უკოკლოზინებს ყელს. კონიაკსაც აყოლებენ (აქ თანამშრომ-

ლებმა ტუჩები ააწკლავუნეს). ამასობაში ბოროტმოქმედი დარიშხანს დიდ დოზას აპარებს ლოტას და გარეთ გამოდის. შედეგი დიდხანს ვერ დააყოვნებდა... ვინ იცის, რამდენ ხანს იკრუნჩხებოდა მარტომარტო საბრალო ქალი.

— ოოო, რა საზიზღრობაა, რა სიმხეცეა! — კბილები გახარჭილა ბრაუნინგმა.

— ოჰ, ოჰ... საბრალო ისა... — კაპიტანი კვლავ გამოტვინებული სახით აცეცებდა თვალებს, ისა...

— ვინ? — ჩაეკითხა დონჟუანი.

— ისა... ოტ... ოტელო...

— რაო?! — თვალები დააჭყიტა მაიორმა.

— ისა... კლეოპატრა... — კაპიტანი შველას ეძებდა, — რა ჰქვია იმას...

— ჰერცოგინია ჯინა სან-სევერინა! — დასჭექა შეფმა.

— დიახ... მართალი ბრძანდებით, ჰერ...

ლეიტენანტმა ფეხი დააჭირა ფეხზე და, თითქოსდა თავისთვის, ჩაბურტყუნა:

— არ დაიჯეროთ, ბატონო კაპიტანო, იმ წერილში ჯინა ლოლობრი-ჯიდას ხსენებაც არ ყოფილა.

— ერთი შეკითხვა, უფროსო!

— გისმენთ მაიორო.

— წერილიდან ჩანს, რომ შარლოტა ერთი თვის წინ მოუკლავთ. რატომ მაინც და მაინც დღეს აღძრა საჩივარი კამიკაძემ და არა მაშინ?

— სწორი შეკითხვაა, — კვლავ მუჭში ჩაახველა მილიციის შეფმა, — მე ველოდი ამ შეკითხვას, და წარმოიდგინეთ, ერთხანს ვერ გავეცი პასუხი. მაგრამ, დახეთ, თურმე სულ უბრალო კი აღმოჩნდა. საჭიროა მხოლოდ ანალიტიკური გონება და სწორი ლოგიკური აზროვნება.

— მართლაც, რა ცოტა ყოფილა საჭირო! — მიამიტურად წარმოსთქვა კაპიტანმა პეპიტო კარამელიძემ.

— ჰი-ჰი-ჰიი! — ისე ჩაიქირქილა ბატონმა ბრაუნინგმა, რომ მალე სიცილი ყველას გადაედო. თვით შეფმაც რამდენჯერმე სცადა თავა შეეკავებინა, მერე ერთი ჩაიფხუტუნა და დანგრეული წისქვილივით არიზროხდა. კაპიტანი კარამელიძე გაოცებული თვალებით გადახედავდა თოთოელს და დროდადრო საცოდავად იღრიჭებოდა.

— ჰი-ჰი-ჰიი!... — გემრიელად ქირქილებდა მაიორი და ლაწვებზე ლაპალუჰით ჩამოსდიოდა ცრემლები.

— იჰი-ჰი-იჰი-ჰი... — განაგრძობდა როხროხს შეფი და ჯიბეებში ამაოდ აფათურებდა ხელებს ცხვირსახოცისათვის.

— ხხხ!.. ხხხ!.. — ხრიალებდა ლეიტენანტი ვალტერ დონჟუანა და წინა ღამით ძმაბიჭებთან მიღებული ალკოჰოლის ოხშივარს უშვებდა პილან.

— კაპიტ... კაპიტ... იჰო-ჰი!.. — შეფი ხელისგულებით იმშრალედა თვლებს, — რატომ მაინც და მაინც მილიციაში დაიწყეთ მუშაობა?

კაპიტანმა თვალები აახამხამა.

— აბა, სად უნდა დამეწყოს?

ამ პასუხმა კვლავ გააცინა შეფი, მერე უცებ ჩააფიქრა, რამდენიმე წუთის შემდეგ საგონებელშიც ჩააგდო. ბოლოს კი იძულებული გახდა ეღიარებინა, რომ ასეთი ჭკვიანური შეკითხვა-პასუხი თავის დღეში არ დაესვა კაპიტან კარამელიძეს მისთვის. მართლაცდა, სხვაგან სად უნდა დაეწყოს?

— დაუძახეთ ერთი, იმ... იმ... — შეფმა ნეკით შეიფხანა თავი.

— ტუჩა ტუჩელს? — მიუხვდა ლეიტენანტი.

— დიახ.

სერჟანტი მორიდებით წარსდგა შეფის წინაშე.

— წელან არ გვაცალე... ახლა ჰე, გაგვაცანი შენი ბრძნული მოსაზრებები.

— მე არავითარი მოსაზრებები არა მაქვს, ბატონო შეფ. მე მხოლოდ... — სერჟანტმა მუტში ჩაახველა.

კაბინეტში ატმოსფერო დაიმუხტა.

— ხომ უნდა გეთქვა რაღაც? — დაედრიჯა ბრაუნინგი.

— ის პენსიონერი კამიკაძე ჩემი მეზობელია.

— ეს, როგორ თუ მეზობელი?! — მილიციის ბოსს ხმაში ხრინწი გაჰყვა.

— ისე... ერთ ქუჩაზე, ერთ სახლში და ერთ სადარბაზოში რომ ცხოვრობ, რა ჰქვია, აბა?

— მერე, დროზე ვერ თქვი?!

— მათქმევინეთ?

— ესე იგი, თქვენ ყველაფერი იცოდით?!

სერჟანტმა თავი დაუქნია.

— და მილიციას დაუმაღეთ, არა?! როგორ გაბედე! — დაიგრგვინა შეფმა, — სამართალში მიგცემთ!.. ვოონ!!!

— ბატონო კომისარო!..

— ვო-ო-ნ!!!

— შეფ... მას ხომ არაფერი უთქვამს!.. — შეახსენა ბრაუნინგმა.

— მობრუნდი, — დააწია კარებთან შეფმა.

სერჟანტი შემობრუნდა.

— შარლოტა მართლა ლანძღავდა იმ ბენო გენიძეს?

— უჰ!..

— მაინც, როგორ?

— მაგას ვერ ვიტყვი...

— თქვი, კაცო, — ჩაერია ბრაუნინგო, — აქ ხომ ყველა მამაკაცები ვართ.

სერჟანტმა რიდით შიიხედა კარისაკენ, მუჭში ჩაახველა და ჩურჩულით წარმოსთქვა რამდენიმე სიტყვა. კაბინეტში მსხდომთ თვალს გუგები უფართოვდებოდა და ღრანჭები განზე ექცევათ.

— ვოტ სუკა, ა?! — ნერწყვი გადაყლაბა ლეიტენანტმა, — ლამაზი თუ იყო მაინც?

— ძალიან.

— მერე მაგისთანა ქალს იმ ბებერ კამიკაძესთან რა ჯანდაბა უნდოდა?!

— მართლაცდა... — დამოწმა შეფი.

— საქმეც მაგაშია...

— რაშია, რაში, გამაგებინე ერთი!

— შარლოტა, იგივე ლოტა, ქალი არ გახლდათ.

— აა-ბა... აბა?

— თუ... თუთიყუში.

— ?!!

იხმადილ ქარა(ზავიზვილი)

სადაც ჟოროსი მთავრდება

6. მკვდრებით აღმდგარი ნათესაობა

საქართველოში, აჭარაში სისხლის ყვილმა ჩამომიყვანა. ჩემი არცთუ ისე ახლო ბავშვობიდან მოყოლებული, დღემდე გულით ვატარებდი და ვატარებ ჩემი წინაპრებისაგან გადმოცემულ ამბავს, რომ წარსულში ჩვენი დიდი სანათესაოს ფესვები საზღვრის აქეთაც დარჩენილა, რომ დიდ მემლეკეთში ჩვენ ახლო ნათესავები და ნათესავთა ნათესავები გვყოლია. უნდა აქვე დავძინო, რომ ასეა მთელი გურჯობა, ვინც თურქეთში ცხოვრობს ამჟამად, თითქმის ყველა იქაურ ქართველს თვალი აქაურობისკენ მიუბრის და გულიც აქაურობისკენ ეზიდება. არა, ისე არავინ გაიგოს, თითქოს მათ იქ უჭირდეთ და იმიტომ. არა! ცხოვრება ცხოვრებაა და მუყაით ქართველს იგი მიწაზე რაა, შიშველ ქვაზეც არ გაუჭირდება, მით უფრო, თუ იგი მამა-პაპისაგან ნაანდერძვე, მამა-პაპურ, ღვიძლ მიწაზე ცხოვრობს და მას პატრონობს. მიმიხვდით ალბათ, მე ახლა ისტორიულ მუშეთ-იმერხევს და ართვინს ვგულისხმობ. მაგრამ, როგორც გითხარით, თუ თვალი და გული მაინც აქეთკენ უჭირავს, ეს იმიტომ, რომ სისხლის ყვილი ეძახის მას.

ზოდა, ასე დამემართა მეც, როცა ჩემი ახლო წინაპრები გარდაიცვალნენ, ჩვენ მათგან დაგვრჩა გადმოცემა, რომ აჭარაში, შუახევში, ოლადაურში, უჩაბისა და მარეთის ხეობაში გვყოლია ახლო ნათესავები, ჩემი მეუღლის დედის მხრით ნათესავებიც დარჩენილან იქ. ბავშვობამ ისე გაიარა, რომ მე ვერ მოვასწარი დაწვრილებით გამომეკითხა მათთვის და ჩამეწერა იმათი სახელები. და ამგვარ რამეზე ფიქრი მაშინ, მართალი გითხრათ, ცოტა არ იყოს, სარისკო საქმეც გახლდათ, გადიოდა დრო, უთქმელობასა და სათქმელ-საფიქრალის გულში ჩაცვლაში გამოსდა ჩემი ბავშვობა. უფროსები მიიცვალნენ... დრო გამოუკეთესდა, სუსხი ცოტათი გატყდა და გაჩნდა გულის ზრახვისა თუ ოცნების გამჟღავნების დროც, მე არ მინდა ღრმად და შორს გავყვე იმ მიწებებსა და მიწებზეთა მიწებებს, რაც იწვევდა ჩვენში თუ ჩვენს გარეთ ხალხების ამგვარ გამიჯვნას...

წამოვიზარდე თუ არა, წინაპრებისაგან დანატოვარ ამბავს ყულფი მოვუნახე, ყულფში წვერს მივაგენი და ასე თანდათან დავიწეე ჟამთასვლის მიერ აბნეული ჩვენი სანათესაოს გორგალის გახსნა. პირველი წერილები დიდი მემლეკეთისაკენ ამ ათი წლის წინ გამოვგზავნე, ზოგი ფოსტით, ზოგიც ხელით, შემთხვევიდან შემთხვევამდე დიდი მემლეკეთიდან ჩამოსულ თითო-ორი სტუმარს გამოვატანე. ხშირად წერილის გადასაცემად ათასი, ათას ხუთასი კილომეტრის გავლა მიწვედა, რომ სტუმარი მენახა და წერილთან ერთად მეთხოვა დამხმარებოდა ჩვენიანების მოძებნაში. სამწუხაროდ, დიდი მემლეკეთიდან ნანატრი პასუხი იგვიანებდა და არა და არ ჩანდა. და აი, ახლა,

ამ წერილების კვალს თვითონ გამოვდგომივარ და ის, რაც წერილმა ვერ მოახერხა, გადაწვეტილი მაქვს, ვიდრე ცოცხალი ვარ და საამისო ჯანი და ღონე მომდევნ, თვითონ ავასრულო.

ჩემი გზა ჯერ მღვრიე ქოროხის, შემდეგ ანკარა აქარისწყლის ხეობას მიიყვება. მოლოდინის ფიქრებით გართულმა გავიარე მთელი სამი საათის სავალი. გზა და ბუნება თითქმის არაფრით განსხვავდება ართვინულ მთა-ხეობებისაგან, აქაური ქოროხი იქაური ქოროხისაგან, აქაური აქარისწყალი, იქაური იმერხევისა თუ ფაფართის, შავშეთისა თუ კარჩხალისწყილსაგან. გზადაგზა ციხე-ნაციხარებიც ისე მხვდება, როგორც შავშეთ-იმერხევაში. აშკარად ეტყობა, რომ წარსულში იგი ერთ ხელსა და ერთ გულს უშენებია.

ესეც ოღალაური, ბავშვობაში ჩემი ძველებისაგან სიხმარ-ცხადად გაგონილი სოფელი. ზღაპრით ლამაზად გვიხატავდა მას სოფელ ხოხლეველი დედაჩემის ბიძა, დედის ძმა, მემედ ფაჩიძე, უნდა ვთქვა, სოფლის სილამაზემ ახლა ზღაპარი სინამდვილედ მიქცია. ცოტა დრო რჩება თვალზიზღოვანებისათვის. სოფელში არც კი შევსულიყავით, ჩვენიანებს უკვე შეეტყოთ ჩემი სტუმრობის ამბავი და თითქოს მთელი სანათესაო სოფლის განაპირას გამოგვეგება, კალაში ვერ აღწერს იმას რაც იქ მოხდა. დიდი ხნის უნახავი ნათესავები, შთამომავლობით გადმოცემული ნათესაობა რამდენიმე წამში ჩვენს თვალწინ ხელმეორედ დაიბადა, გაჩნდა, გაცოცხლდა, გაიზარდა, გაძლიერდა. ერთ დიდ მუხის ხედ იქცა, უამრავი მძლავრი ფესვები გამოისხა, უთვალავი ძლიერი ტოტები ამოიყარა და მიწიდან უცაბედად ამოზრდილ სიცოცხლესავით აგუგუნდა. ამ ხის ფესვები მიწაში იწვნენ და მშვიდად ეძინათ, ზოგს ისევ აქა, აქარაში, ზოგს კიდევ იქა, ართვინში, ტოტები და კვირტები კი ჩვენ, ცოცხლები, მათი ახლანდელი შთამომავლები ვიყავით. აგერ ისინიც ჩვენი დიდმემლეკეთელი სისხლნი და ხორცნი, ისინი, ვისი ნახვისა და მოსიყვარულების წყურვილთაწყურვილითა და ნატვრითაც დახუჭეს თვალები, ჩემმა წინაპრებმა, ისინი, ვისთანაც აუწყავ-აუწყონელი საღამი და მოფერება დამაბარეს ჩვენიანებმა... ეს მერჯან მაკარაძეა, 92 წლისა, ეს ყოჩაღ მაკარაძე, 85 წლისა. ესენი კიდევ შოთა, მარინე, მინდია, მერიემი, ფატყუმე, ლილო, სულთანი, მათი შვილები თუ შვილიშვილები და შვილთაშვილები. ეს ნარგული რძალი და ეს... და ასე ბოლომდე, დაწყებული ღრმად მოხუცებიდან, აკანში მთვარესავით და მგესავით მნათ ბოლღებამდე დამთავრებული... ნათესავებს ნათესავთა ნათესავები მოჰყვნენ, იმათ მათი ნათესავები, ახლობლები, მეზობლები, და ასე გავხდი მეც იმ მთელი სოფლის ნათესავი. ახლობელი და ღვიძლი. საზღვარი არ ჰქონდა ჩვენს სიხარულს. იგი ხან სიცილიად იღვრებოდა, ხან სევდად და ცრემლად, ხან ფიქრად და ოცნებად გადაიქცეოდა, ხან ხედავდა და ბაასად და ასე თანდათან გვიბრუნდებოდა დეკარგულ-დავიწყებული ურთიერთ, სიყვარული, ურთიერთ მონატრება, ურთიერთ წყურვილი და სიხლოვე. და მე მიხაროდა, რომ სწორედ მე და ჩემს მეუღლეს, ხატიჯეს, ჩემს პატარა ქალიშვილს, — ზეინაბს გვერგო წილად გაგვეღოთ თითქმის საუკუნის ყინული, გაგვეთბო გაცივებული ურთიერთობა, ხელმეორედ გაგვეხარებინა დეკვირტნედლად მოგვევლო ფესვმაგარი და ტოტებძლიერი ჩვენი დიდი სანათესაოს ხისთვის, რომელიც ღვთის წყალობით ამირიდან, ახალ, უფრო მძლავრ სიცოცხლეს იწყებდა.

უიუხო გახვეული წერილები

საქართველოში რომ მოვდიოდი, მე და ჩემს ოჯახს, მრავალ საფიქრალ-საზრუნავთაგან სამი ასეთი მიზანი გქონდა. მენახა სანატრელი და სანუკვარი დიდი მემლეკეთი, მოგვენახა ჩემი და ჩემი მეუღლის, ხატიჯეს, აქეთ თარჩენილი ნათესავები, მოგვეძებნა

და ამბავი ჩავატანა ბევრი ჩვენთვის უცნობი აქაურისა, რომელთა მონახულება თუ მოძებნა დაგვავალეს იქაურმა გურჯებმა. ათობით წერილი, მოკითხვა; ნახვის ნატვრა ჩამომყვა, რომელთაც ადრესატების მონახვა, მიტანა, ჩაბარება და შემდეგ სამაგიერო კასუხის უკან წაღება უნდოდა. ჩვენებური ქართული ანდაზისა არ იყო, ჯერ თავი და თავი. ჰოდა, მეც ოლადაურში იმითმე ავედი, რომ იქ ჯერ ჩემიანები, უშუალოდ ჩემი ნათესავები შეგულებოდნენ. და აკი არც შევმცდარვარ, შეხვედრამ ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა, ყოველგვარ იმედს გადაამეტა. ჩემიანები, რომელთა ნახვაც ამდენ ხანს მენატრებოდა, ვნახე.

ახლა, როგორც კვლავ ჩვენებური ანდაზა იტყვის — მერე სხვაო და სხვაო. ჰოდა, მეც ამის შემდეგ „სხვისი“ ანუ ჩემი მეუღლის წინაპართა ნათესავ-ნაჯარამების ძებნას შევუდექი. ასე მივედი ჩვენ შუახევის რაიონის უჩაშბის ხეობის ერთ კოპწო სოფელში, რომელსაც გოგაძეები ჰქვია.

ჯერ კიდევ თურქეთში ვიცოდით, რომ აქ უნდა ყოფილიყვნენ შთამომავლები ხატიჯის ბაბუის — მამის მამის — ნური სარაჩის დის მერიემ მიღმამე-დავითაძისა, რომელიც აჭარის სოფელ შუბნიდან ართვინის სოფელ მაჩხატეთში გათხოვილი თუნთულ ფუტკარაძე — მიღმამის ასული იყო, ხოლო თვითონ მერიემი თუნთულს სოფელ გოგაძეებში ემინ უსტა-ნათიბოლლი-დავითაძეზე გაუთხოვებია და მისი ნამრავლი ანუ ხატიჯის დღევანდელი ნათესაობაც აქ, გოგაძეებში, სახლობენ... ადრე, როცა ართვინი და სხვა ქართული მიწები თურქეთს გადასცემია, ორ ქართულ მიწას შორის მიმოსვლა მაინც დარჩენილა და ნათესავებიც ერთმანეთში მიმოდიოდნენ თურმე. მაგრამ ნაღე, თუ არ ვცდები და თუ ხნირთა გადმოცემებს დავჯერება, 1933 წლიდან ორი სახელმწიფოს საზღვრები ურუდ დაიგმანა და მიმოსვლაც შეწყდა. ჰოდა იმ დღიდან მოყოლილბული, აქეთ დარჩენილმა ნათესავებმა არაფერი იცოდნენ იქით დარჩენილებისა, ხოლო იქით დარჩენილებს აქაურობის ამბავი გვენატრებოდა. შემდეგ როცა ორ მეზობელ ქვეყანას შორის ურთიერთობა ასე თუ ისე გათბა და პირველი ტურისტული თუ საქმიანი ჯგუფებისა და დესპანების გაცვლა-გამოცვლა დაიწყო, თითო-ორილა ჩვენებურმა თავისი ნათესავი მიაგნო. ზოგმა ამბის დაბარებით, ზოგმა გადმოცემით, ზოგმა ნახვით და ზოგმაც კიდევ წერილებით. ეს იყო ამ 15-20 წლის წინათ, ერთბაშად აფუთფუთდა თურქეთში დარჩენილ ქართველთა გულში ნოსტალგიის ჭია, ჯერ ოდნავ გაღვივდა, მერე გაძლიერდა და ბოლოს ერთ დიდ ხანძარივით აბრიალდა აქაურობისა და აქაურთა მონატრება და დაიძრა თურქეთიდან აქეთ და აქედან თურქეთში მშვიდობის ბარათები... ორი დიდი მეზობელი ქვეყნის განსხვავებული პოლიტიკური ინტერესების მიუხედავად, მაინც გახდა შესაძლებელი მეზობლობის კეთილშობილურ კვალზე შედგომა.

ჰოდა, მას ვამბობდი, წერილების გაგზავნა-გამოგზავნის ნება დავვრთეს-მეთქი. დეკარგული ნათესავების გამო ჩემი ცოლის გამუდმებული სევდა გულს მითუთქავდა. მეც ავდექი და პირველი წერილი დავწერე დიდ მემლექეთში გამოსგზავნად... დავწერე და აქეთიენ დავულოცე გზა. შემდეგ... შემდეგ დაიწყო გაუთავებელი ლოდინი. დღეები დღეებს მისდევდა, წერილის პასუხი კი იგვიანებდა. წუხდნენ ჩვენებურები, წუხდნენ ჩვენი მაშინდელი მოზუცი წინაპრები, ყოველი დაგვიანებული დღე საუკუნედ მჩვენებოდათ, შიშობდნენ, რომ ნათესავების ნახვას ვეღარ მოესწრებოდნენ. ამიტომ მაძაღბდნენ და მეც ყოველ დაგვიანებას ახალ წერილს ვამატებდი. მერე მოხუც ჩვენიანებს ხელმეორედ დაგვითხავდი აქაურთა გვარ-მინამართებს, ვამოწმებდი, ვაზუსტებდი, კონკრეტს ვაწერდი, ანკარაში ჩამქონდა და ასე ვგზავნიდი.

ღრო გადიოდა, იქ დარჩენილებს თანდათან ძლივს შენახული ქართული ეგავწყუღბოდა, ქართული წერა-კითხვა სომ ჯერ მთელს ჩვენს სანათესაოში მე ერთმა ვიცოდი

იბრაიმ გორაძე

სადურსა სად წაიყვან...

ჩემს განვლილ გზაზე სამშობლოში და უცხოეთში, რაც მსურდა, ნათქვამია, თუმცა ძალიან შემოკლებით, მაგრამ ესეც მიცემს მკითხველს გარკვეულ წარმოდგენას იმ ადამიანზე, რომელმაც მთელი თავისი ახალგაზრდობა უცხოეთში გაატარა. ალბათ, მკითხველი მიმიხვდება, რომ ჩემს ნაამბობში მოგონილი და გაზვიადებული არაფერია, ყველაფერი აღწერილია ისე, როგორც იყო.

შეიძლებოდა აქ დამესვა წერტილი, მაგრამ სამშობლოში ჩამოსვლას შემდეგ კვლავ დიდი გულისტკივილი დამემატა. სამი ოჯახი ჩამოვედით და გვინდოდა ჩვენს მიერ მიტოვებულ მიწა-წყალს შევებრებოდით, იქ დავსახლებულიყავით, სადაც დავიბადეთ და ფეხი ავიდგიოთ. სამწუხაროდ, იქ დასათვალიერებლადაც კი არ გავვიშვეს. გინდ ნება დაერთოთ, სად უნდა დავსახლებულიყავით? ჩვენს ნასახლარზე ეკალ-ბარდია მოდებული. კვლავაც კოლექტივები და გეგმები... კიდევ ისეთია რეჟიმი სოფელში, რომელიც ჩვენ დავტოვეთ 1939 წელს. კოლექტივებს გაუძულებია მიწა ხალხისათვის. ჩემს სოფელებს ბათუმში ჩამოსვლა-ასვლისათვის ორ ადგილას უსინჯავდნენ პასპორტებს. ესეც სამწუხარო ფაქტია. ჩვენ პირველ ხანებში საშვებიც არ მოგვეცა, იქ საზღვართან ახლოს რა საქმე გაქვოთ, შემოგვიწყრნენ.

ჩემი ძმა ცხრა სულით, და შვილი ოთხი სულით უკანვე, თურქეთში დაბრუნდნენ. ისინი ახლა სტამბულში ცხოვრობენ. ერთი შვილი ოთხი წლის წინათ გერმანიაში ძმასთან ჩავიდა და აღარ დაბრუნებულა.. მჭერა, შეჭველად დაუბდუნდება სამშობლო საქართველოს.

მე ხუთი სულით ქ. ბათუმში დავრჩი. ბინით კმაყოფილი ვარ. შვილები დავაოჯახე, ეს დიდი მოვალეობა მოვიხადე როგორც მამამ. მე რვა შვილით, 25 შვილიშვილით და 9 შვილთაშვილით სამ ქვეყანაში ვარ გაფანტული — თურქეთში, გერმანიასა და საქართველოში.

ღმერთმა დაგვილოცოს სამშობლოს ცა და მიწა... და ღმერთმა გვაღიოს თავისუფლება და დემოკრატია. სამუდამოდ აღკვეთილიყოს ისეთი

დიქტატურა და რეჟიმი, რომელმაც მილიონობით ოჯახები ააწიო და უდროოდ მოუსპო სიცოცხლე. უცხოეთში არც მშვიერ-მწყურვალნი და გულჩენილვართ და არც ტანშიშველი, რაც მთავარია, გულში არ გექონდა შიში და ჭერისა და გადასახლებისა.

ჩენი სოფელი დღესაც დაცარიელებულია და ეკალ-ბარდითაა დაფარული. გული მიტირის, ასე რამ გააპარტახა ჩემი მარად საფიცარი მშობლიური სოფელი? 1939 წელს ჩვენ სამი ოჯახი წავედით, თავს ვუშვევით, როგორც იტყვიან, ციმბირი უკან დაგვრჩებოდა. ჩვენი სახლ-კარი დარჩა უბატრონოდ. ეზოში მოსულან ნათესავ-მეზობლები და ვითომ მე სახლში ვიყავი, — ჰეი, გორაძე, კოლექტივში გეძახიანო, — უთქვამთ განგებ. ეს ამბავი 1966 წელს ტურისტული ვიზიტით რომ ვიყავი ბათუმში ჩამოსული, მაშინ მითხრეს. როდესაც საშვი მომცეს და სოფელში ავიდი, დავათვალიერე დაცარიელებულ სოფლებში ნასახლარები, ერთ ნასახლართან გავჩერდი. ისინი თითქოს იმ სახლში იმყოფებოდნენ, განგებ შევძახე: — ჰეი გორაძეებო, ქავთარაძეებო, სადა ხართ, სად?! მე ჩამოვედი უცხოეთიდან სამშობლოში. თქვენ სადა ხართ?! რომ ვეღარ გხედავთ, გული მიღონდება და უნებურად ცრემლი მომდის. აწი გადავაგდებთ ამ კოლექტივიზაციას და თავისუფალ ცხოვრებას შევეუდგებით. რა კარგი იქნებოდა თქვენც გეხილათ ახალი, თავისუფალი ცხოვრება-მეთქი, — ასე შევძახე მათ ნასახლარებს. ეკალ-ბარდებით დაფარული ნასახლარები თითქოს ელოდებიან იმ ოჯახების აღდგენას. სიო რომ დაუქროლებს, მიწის მწვანე სამოსი შეირჩევა და თითქოს ხმასაც გამოსცეს კიდევ. იქნებ ის დალოცვილთა სული დაჰქრის აქ და ჰკოცნის საყვარელ მიდამოს.

დიახ, აღდგება ის ნასახლარები, აშენდება სახლები, გამრავლდება სოფელი... ხალხი უშაშრად იცხოვრებს. სტალინურ-კოლექტიური ცხოვრება, რომელმაც დააშორა კაცი და მიწა, გაუწელა მას თავისი მარადიული სივანის სიყვარული, დალახვროს ღმერთმა, ნუღარ ვახსენებთ, იგი იყო ადამიანის სულით და ხორციით გამანადგურებელი.

იმ ყველა ბოროტის მიერ ხალხზე მაყენებული ზარალი აუწერელია, მაგრამ დავივიწყოთ ძველი ტანჯვა და შევეუდგეთ ახალ თავისუფალ ცხოვრებას. მჯერა, ჩვენი დიდი ხნის ოცნება გაგვიმართლდება და თავისუფალი საქართველო ჩვენი შვილებისა და შვილიშვილებისათვის დაამკვიდრებს ცხოვრების ახალ გარანტებს. ეს კი ნიშნავს ხალხის მონობიდან განთავისუფლებას. გლეხი დაიბრუნებს მის მიწა-წყალს, რაც ძალით ჩამოართვეს. და თუ გლეხი დაიბრუნებს მიწას, დაუბრუნდება მას მიწის სიყვარულიც, დაუბრუნდება მას მხიარულება და ბედნიერება. ღმერთმა გვადირსოს ჭეშმარიტი დემოკრატია. ეს არის ჩვენი ნატვრა... და მის მოლოდინში ვართ...

აკაკი—მხატვრული კითხვის ოსტატი

აკაკი წერეთელი ბუნებრივი და შთამბეჭდავი დეკლამატორი იყო, მის წაკითხულ გასალას ახასიათებდა სისადავე, სინათლე, უშუალოება, მკაფიობა, მისაწვდომლობა, სიღრმავალე და მიმზიდველობა. ყოველივე ეს კი ხელს უწყობდა აკაკის ნაწერების გზის გაწვდვას მსმენელთა გულებისაკენ. „არ არის საკმარისი იმის ცოდნა, რაც უნდა ითქვას: აუცილებელია აგრეთვე ისე ითქვას, როგორც საჭიროა“, — წერდა არისტოტელე. ეს ჭეშმარიტება კარგად იცოდა „სულიკოს“ ავტორმა.

აკაკის, სანამ მსმენელთა აუდიტორიის წინაშე გამოვიდოდა, წინასწარ ჰქონდა გათვალისწინებული სამი რამ: გადმოსაცემი შინაარსის თავისებურება, სპეციფიკა, მისი ფორმა, ლექსი იყო ეს, პროზის ნაწევრები თუ მიმართვითი სიტყვა, გადმოსაცემი სიტყვის თქმის ხელოვნება, ე. ი. წარმოთქმის ტექნიკური მხარე; სიტყვის წარმოთქმისას ყოველთვის სწორად გამოხატავდა მახვილს, ტონაციას, ტემპს, მელოდიკას, ტემბრს...

რა თავისებურებები ახასიათებდა აკაკის დეკლამაციას, რით გამოირჩეოდა იგი? უპირველესი, რაც აკაკის ცოცხალ სიტყვას ახასიათებდა, იყო ემოციური ელემენტების შეტანა ზეპირ მეტყველებაში და გადმოსაცემი შინაარსის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირში წარმოდგენა. გარდა ამისა, აკაკის დეკლამაციას ყოველთვის ახლდა გარკვეული შესტ-მიმიკა, მეტად ზომიერად და თითქოსდა გამოზომილად. ლ. ტოლსტოი წერდა: „მსმენელებს ყველაზე კარგად ახსოვთ ზეპირი სიტყვის მოსმენისას ის ადგილი, სადაც ზოგჯერ აკეთებს გადმოსაცემი შინაარსის შესაფერ შესტსა და ინტონაციას“.

აკაკის ჰქონდა კარგი დიქცია — სიტყვების წარმოთქმის მანერა. მკაფიო, გარკვევით წარმოთქმა, რაც მეტყველების კულტურის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მხარეა.

აკაკი სიტყვას ამბობდა ნათლად, აუჩქარებლად, თითოეულ ლექსიკურ ერთეულს წარმოთქვამდა მკაფიოდ, ხმას არასოდეს არ აუწევდა არაბუნებრივად, ემოციურობა მისი სიტყვის თანმზღები იყო ყველგან და ყოველთვის.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა აკაკის მოღვაწეობის პერიოდში იმ ლიტერატურულ წრეებსა და შეკრებებს, რომლებიც ეწყობოდა ჭავჭავაძეების, წერეთლების, ორბელიანების, ბაგრატიონებისა და სხვ. ბინებზე. ამათი როლი უფრო გაიზარდებდა, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ქართული წარმოდგენა იმ პერიოდში ოფიციალური სცენებიდან განდევნილი იყო და თავს ინახავდნენ შინაური საღამოების სახით, ამ საღამო-წარმოდგენებს, რომლებიც ვიწრო ხასიათისა იყო (ბილიტებიც იყიდებოდა), ლიტერატურული განხრა ჰქონდა და მათ რეპერტუარში საკმაო ადგილი ეთმობოდა ე. წ. დეკლამაციებს. ამ ღონისძიებებში მონაწილეობდნენ და ინიციატორები იყვნენ ილია, აკაკი, დ. ყიფიანი, მ. გურიელი, გრ. დადიანი, რ. ერისთავი, ალ. ყაზბეგი, ს. მესხი და სხვ.

იყო შემთხვევები, როცა მუდმივი დასის მოგზაურობისას აკაკი სცენაზე გამოდიოდა დეკლამაციით. იგი დასს კი არ დაჰყვებოდა, მაგრამ, როცა დამთხვევოდა მისი ყოფნა იმ ქალაქში, სადაც დასი ჩამოვიდოდა, აკაკი მათთან იყო და თავისი დეკლამაციით ატკბობდა მსმენელებს.

აკაკისათვის მთავარი იყო სიტყვის წარმოთქმის სისწორე, სიმშვიდე და აუღელვ-

ბლომა თხრობაში, მხატვრული ინტონაციის გამოკვეთა, წარმოსატქმელი მასალის მისა და ტემბრის გათვალისწინება.

აკაკი ენატკბილი მუსიკის, ენაზღობის დიდოსტატი იყო. მისი მოსწავდე სიტყვები და ნაკვესები ქართული მეცერმეტყველების ოკროს ფონდშია შესული, ხოლო სიტყვები გამოირჩევა პარმონიულობითა და ესთეტიკური სინატიფით. აკაკის სიტყვებს, გამოსვლებს პროფ. ნ. კანდელაკი უწოდებს მუსიკის უმაღლეს მწვერვალს. ეს შეუნიშნავთ კიდევ ჭერ კიდევ მაშინ: „აკაკი წერეთელს ორატორული ნიჭი, მართალია, არა აქვს; ის გემუსიკება, გელაპარკება, თითქო ამბავს რასმე გიამბობსო, მაგრამ ეს ლაპარაკი და მუსიკი ისე ტკბილია, ისეთი საამოა, რომ არ შეგიძლიათ ყური მოაშოროთ“ (გაზ. „დროება“, 1881, № 68).

აკაკის წარმოუთქვამს სამადლობელო, სადღესასწაულო, სამოსამართლო და სხვა სახის სიტყვები. ყველასათვის ცნობილია კახეთში აკაკის მიერ წარმოთქმული სიტყვა 1882 წელს და მისი შეფასება ილიას მიერ 1882 წლის სექტემბრის „შინაურ მიმოხილვაში“: „ამაზედ მშვენიერი სიტყვა ჩვენ არ გვახსოვს ქართულ ენაზედ“, — ბრძანებდა დიდი ილია.

აკაკი უნდა დავიმოწმოთ პროფ. ნ. კანდელაკი, რომელიც წერს, რომ აკაკი ერთადერთი ორატორია, რომლის სიტყვა ჩვენამდე მოღწეულია ავტორისეული წარმოთქმის ფონოგრაფიული ჩანაწერით. ამ ბედნიერი შემთხვევით სამუდამოდ დაცულია პოეტის ხავერდოვანი და მოალერსე ხმის ლამაზი ჟღერა, რომლითაც აღბეჭდილია რამდენიმე ლექსი“ (იხ. ქართული კლასიკური მეცერმეტყველება, გვ. 387).

აკაკი წინასწარ მოუმზადებელი, სახელდახელოდ სათქმელი სიტყვების დიდი ხელოვანი იყო. ეს ყველასათვის ცნობილია და მასზე აღარ შეგჩერდებით.

დეკლამაციის კლასიკური ნიმუშია აკაკის სიტყვა ილიას ცხედართან: „თუ საქართველოს სიკვდილი არ უწერია, მაშინ იმასთან ერთად შენც უკვდავი იქნები და თუ სასიკვდილოა, როგორც ზოგიერთებს სურთ და ჰგონიათ, მაშინ ნეტავი შენ, რომ მაგ შენი სიკვდილით წინა-უსწარ მის სიკვდილს და თვლით ვეღარ ნახავ!“

ცნობილი კრიტიკოსი კიტა აბაშიძე გადმოგვცემს:

„ერთხელ, სახსრებში აკაკი სტუმრად ყოფილა თურმე მის ახლობელ მეგობარ — ბეჟან წერეთელთან, სადაც იქამაღ ბევრი სხვა სტუმარიც ყოფილა მიწვეული. აკაკისათვის უთხოვნიათ წაეკითხა რამე ლექსი. პოეტს საზოგადოების თხოვნა დაუკმაყოფილება და წაუკითხავს იმ დღეს ახლად დაწერილი ლექსი, რომელიც დაახლოებით, რამდენიმე ტაქსს შეიცავდა. როდესაც აკაკის ლექსის კითხვა დაუსრულებია, სწორედ იმ დროს დარბაზში შემოსულა გრიშა აბაშიძე. საზოგადოებას მისთვისაც მიუმართავს თხოვნით ლექსის წაკითხვის შესახებ, რაზედაც პოეტი სიამოვნებით დასთანხმებია და დიდის პათოსით წაუკითხავს კიდევაც ლექსი.

აკაკი, გაცეცხული, მაშინვე მივარდნილა გრიშასთან და აღელვებული უკითხავს: — ეს ლექსი შენია?

— დიახ, ბატონო, სწორედ დღეს დილით დავწერე.

— როგორ თუ შენ დაწერე, როდესაც ეს ლექსი, მე თვითონ დავწერე დღეს და ესეცა მისი კითხვა დავასრულე.

გ. აბაშიძის მხიარულ სიცილს დაუსრულებია ეს ინციდენტი. პოეტს მაშინვე უამბნია შემდეგი: როდესაც აკაკის ლექსის კითხვა დაუწყია, ამ დროს გრ. აბაშიძე დარბაზის კარებთან ყოფილა მისული. ხელი რომ არ შეეშალა აკაკისათვის, იქვე ამოვარებია კარებს, დიდის ყურადღებით მოუსმენია ლექსი და მთლიანად აღუბეჭდავს იმ თავის მეხსიერებაში. როდესაც მისთვის მიუმართავთ თხოვნით ლექსის წაკითხვის შე-

სახე, პოეტს ხუმრობით განუმეორებია აკაკის ლექსი თავიდან-ბოლომდე“ (იხ. ძ. აბა-
შიძე, გრ. აბაშიძე „ფედერაცია“, 1936, გვ. 14.).

მარიამ ციციშვილი-წერეთლისა იგონებს:

„როდესაც აკაკი მუზაზე იყო — უცნაური სახე დაედებოდა, თმა აებურღებოდა,
თვალები უბრწყინავდა ცეცხლივით, გეგონებოდათ მზე ადგიაო, რაღაც ალელუგბული
იყო. მიდიოდა და მოდიოდა. ის არასოდეს არ დაჯდებოდა, როცა „თორნიკე ერისთავს“
წერდა, მაშინ შევუსწარი. სამი თვე წერდა ამ პოემას. ნახევარი რომ დასწერა, დაგვიძახა
ჩემს ქმარსა და მე, სხვები აქ არ იყვნენ (ეს ზამთარში მოხდა) და წაგვიკითხა. ჩვენ
ძალიან გავცინარდა, მოვუწონეთ.

ერთ ნაწარმოებში ისე ჰქონდა გამოყვანილი აკაკის, რომ გიორგობისთვეში ჰქუნდა,
მე ვუთხარი გიორგობისთვეში როდის იცის ქუხილი-მეტყი, კი, იცისო, და მართლაც იმ
წაში დაიქუხა.

როცა ჩვენ „თორნიკე“ წაგვიკითხა. აღტაცებაში მოვედიო. შევაქეთ, თვითონ კვე-
ხნა არ იცოდა, ვერც შეატყობდით, რომ რაღაც შესანიშნავი რამ დაუწერიაო. ძალიან
შორცხვი იყო თავის ქებაში. დედამ ჩამინერგაო, რომ დიდი წარმოდგენის არ იყო შენს
თავზეო, დედის შთაგონებით კუზიანიც კი მეგონა ჩემი თავიო“. (იხ. ლიტერატურის მა-
ტიანე, 3-4, თბ., 1942, გვ. 8).

მოვუსმინოთ ქუთაისელ პოეტსა და პუბლიცისტს დ. თომაშვილს:

„ორიოდე სიტყვა იმაზედაც მინდა ვთქვა, თუ როგორ კითხულობდა აკაკი. ჭერ იყო
და აკაკის საუბარი ყოველთვის მოსჩქეფდა სადად, უბრალოდ, ყოველგვარი ძაღდატა-
ნებისა და შერჩეული სიტყვების გარეშე. მაგრამ ყოველ ხალხურ ფრაზას თუ სიტყვას
პოეტი შესაფერი ლიტერატურული სამოსლით მოჰკაზმავდა და ისე გადმოგვცემდა.
ზედვე ეტყობოდა, რომ სიტყვის მარაგის ზღვა იყო. ხალხური მეტყველებით დაგანძულს
უცხო და, მით უმეტეს, მიუღებელი სიტყვების ხმარება ეჭაერებოდა. ასეთი სიტყვებით
დატვირთული საუბარი ჭირის ოფლს მოაწურვინებს მთქმელსაც და გამგონესაცო და
პოეტისთვის ეს ნაკლია და არა ღირსებაო. პოეტს ფართო გასაქანი აქვს შექმნას ახალი
შესიტყვება, ახალი სიტყვებიც, მაგრამ უთუოდ დედა-ენის საფუძველზეო...

ლექსს აკაკი კითხულობდა სადად, თითქო გვესაუბრებო, მსახიობურ კითხვას
გაუბრობდა: სახიობა ლექსსაც და თხრობასაც დამაჭერებლობას უკარგავსო. გადაჭარ-
ბება არ ვარგაო, მაგრამ ეს იმას სრულიადაც არ ნიშნავს, რომ მხატვრული ნაწარმოე-
ბის მხატვრულად წაითხვა საჭირო არ იყოსო“ (ლიტ. მატინე, გვ. 70).

აკაკის დეკლამაციას აძლიერებდა და განსაკუთრებულ შთაბეჭდილებას ახდენდა
მისი ღვთაებრივი გარეგნობა. გიორგი ზამბახიძე მოგვითხრობს:

აკაკი გარეგნულად ძალიან სასიამოვნო შესახედავი იყო. რაც უნდა ცუდ გუნებაზე
ყოფილიყო, მაინც მცინარი სახე ჰქონდა. თვალები სანდომიანი, თაფლისფერი ჰქონდა;
სიბერე რომ ეტყობოდა, იმდენი ხნის არ იყო. კბილები ჰქონდა უნაკლულო, გაღიმება
უხდებოდა ძალიან; ბოლო დროს ცოტათი თვალის ქუთოთოები დაუწიანდა, მაგრამ
არ აუშნოებდა. კაი შესახედავი კაცი იყო. სავსე მთვარეს ჰგავდა. (ლიტ. მატინე, 3-4,
გვ. 16).

აკაკი ტანად საკმაოდ ახოვანი კაცი იყო. ამშვენებდა შავი, დიდრონი, ნაბერწყლის
მეტოცნელი თვალები, ოდნავ მოხრილი ქართული ცხვირი: კლასიკური შუბლი; მა-
ღალი აქოჩრილი თმა; ზომიერად განფენილი წვერულვაში; გაბადრულ სახეზე დასთამა-
შებდა ღიმილი, რომელიც ხშირად ნაღვლისა და ვარამის ნიშანი იყო. ხან — უღმობელი
დაცინვის გამომეტყველი, ხან კიდევ — მაღალი, პოეტური ზეშთაგონებისა და აღმა-
ფრენის ანარეკლი. ამ დროს პოეტი ცისკენ მიპყრობილი თვალებით ხან საყვედურს გა-
ნოხტავდა, რომელიც მხოლოდ აკაკის პოეტურ კუთვნილებას შეადგენდა, ხან კიდევ —

მგზნებარე სურვილს, — სწვდომოდა იმავე ცას, რომ რაც სიკეთე გააჩნდა, მოეცა და, ქვეყნისათვის გადაეცა (ლიტ. მატიაწე, გვ. 16).

აკაკის სიტყვები ისე ჰქონდა შერჩეული, რომ მსმენელზე განსაკუთრებულ ზემოქმედებას ახდენდა. ჩანს, მგოსანი ანგარიშს უწევდა ლექსიკური ერთეულების კეთილ-სმოვნებასაც — არჩევდა ისეთ სიტყვებს, რომლებიც გამოსათქმელად ადვილია და სმენისათვის სასიამოვნო.

ნ. აზიანი მიუთითებს აკაკის ერთი ლექსის შესახებ: „ყველა აღტაცებაში მოგვიყვანა ამ ლექსმა. დადგა ბენეფისის დღეც. გაზეთში მოთავსებულმა ანონსმა — „აკაკი ახალ ლექსს წაიკითხავსო“ — გასჭრა და იმდენი ხალხი მოიზიდა ქართულ თეატრში (რომელიც მაშინ ცარიელი იყო ხოლმე), რომ ნემსი არ ჩავარდებოდა. იმდენი ხალხი მხოლოდ ისეთ პირველ ხარისხოვან არტისტების ბენეფისზე გროვდებოდა, როგორიც იყვნენ ვასო აბაშიძე, ნატო გაბუნიანი, ლიზა ჩერქეზიშვილი...“

ფარდა აიხადა, გამოჩნდა აკაკი სცენაზე და გაიმართა ისეთი ოვაციები, ისეთი ტაშის ქუხილი, რომ კარგა ხანს ლექსის წაკითხვაც აღარ დააცალეს. მიუხედავად იმისა, რომ ლექსი წაიკითხა ძალიან დაბალი ხმით და ბევრს უკანა რიგებში არც კი ესმოდათ, მაინც საუყვარელი პოეტი ისეთი აღტაცებით მიიღეს, გეგონებოდათ მისი ბენეფისია და არა მსახიობისო“ (ლიტ. მატიაწე, გვ. 130).

თამარ ბეჟან წერეთლის ასულის სიტყვით, „ერთხელ, ქუთაისში საბავშვო დილა იყო, რომელსაც დავით კლდიაშვილი ხელმძღვანელობდა. ლოქაში აკაკი იჯდა. მე ვკითხულობდი „განთიადს“. შუა კითხვის დროს მომესმა ძია აკაკის კვითინი. ლექსის კითხვა რომ გავათავე, სცენიდან ამიყვანეს და პირდაპირ აკაკის ლოქაში გადასხვეს, სადაც გულაჩუყებულმა მოსულმა გულში ჩამოკრა. თურმე ჩემი ბავშვური გულუბრყვილობით წაკითხულმა მისმა მშვენიერმა ლექსმა მასზე ასე იმოქმედა, ერთხელ ჩემმა ძმამ დათიკომ და ანეტა იურკევიჩმა გადასწყვიტეს, ეთხოვთ აკაკისათვის, ჩვენთან გადმო-სულიყო და აქ ახალგაზრდებთან ერთად, რომლებიც ჩვენთან იყვნენ ჩამოსულნი, წაეკითხა და გაერჩია „ვეფხისტყაოსანი“. აკაკი სიამოვნებით დათანხმდა და ეს კითხვაც გაიმართა: მთელი ერთი კვირა გაგრძელდა მისი განხილვა. საუბრის დროს მივუჭდებოდი ფეხით აკაკის და ვითომც მეც ვიღებდი მონაწილეობას“ (ლიტ. მატიაწე, გვ. 137-138).

აქ არ შეიძლება სიტყვა არ მივსცეთ ქართველ მწერალს, ხელოვნებათმცოდნეს ილია ზურაბაშვილს, რომელსაც ვრცელ ნაწყვეტს დავესხსნებით, რადგან ყველაზე კარგად მან შეამჩნია აკაკის დეკლამაციის თავისებურება:

— აკაკი — ორატორი...

ამაზე ბევრს ვერას ვიტყვი.

ორატორი პაექრობაში გამოიცდებოდა. არ ვიცი, ჰქონდა თუ არა შესლა-შეჯახება ილია ზურაბაშვილს, რომელსაც ვრცელ ნაწყვეტს დაგვისხსნებით, რადგან ყველაზე კარგად მისი სიტყვა, უფრო სწორად რომ ვთქვა, ეგრეთწოდებული „სხიჩი“, საზეიმო სახიათისა.

უნდა ითქვას, რომ აკაკის ხმა მოდულაციებით არ იყო მდიდარი. პირიქით, მის ბუმბერაზულ გარეგნობასთან შედარებით, აკაკის ხმა საკმაოდ სუსტი იყო და წვრალი.

მეორე, არც მკვერთმეტყველური პაუზები იცოდა. ისე, როგორც შინაური საუბარში, საჯაროდ გამოსვლის დროსაც უესტიკულაციაზე აკაკი ძალიან ძუნწი იყო, მხოლოდ ერთი ჩვეულება ჰქონდა: გაჩერების დროს ღაღი თითით და ხალოკი თითით ნიკაპის ღარების ოდნავ ნერვიული ფხანვა იცოდა, თითქო ფიქრშია წასულიო, და ამ დროს იმის ხანეს ისეთი მტყვევლება ჰქონდა, რომ გრძნობდით, რადაც მნიშვნელოვანი რამ უნდა ეთქვა.

და ამ მოძრაობას მოსდევდა ან ნაკვეთი რამ სიტყვა, ან პოეტური მეტაფორა. ასე რომ, ერთიც და მეორეც წინასწარ ნავარაუდევია არ უნდა ჰქონოდა და იქვე, სიტყვის კროცესში იბადებოდა.

პათოსი და მგზნებარება აკაკისათვის უჩვეულო იყო. მისი სიტყვა თავისუფლად მომდინარეობდა. არ იცოდა ზოგივით აზრისა თუ სიტყვის ძეხვის დროს შორისდებულ ბეგართა აზმუილება, გამოთქმა ჰქონდა მკაფიო. მის მეტყველებაში იმერული კილო გაიმოქმად, სოლო არა მკვეთრად...

აკაკი დეკლამატორიც იყო და დიდადაც მიღებული. საზოგადოება ყოველთვის აღტაცებით ეგებებოდა. მაგრამ, გულახდილად უნდა ვთქვა, ამ გარეგან ტრიუმფში თვით აკაკის დეკლამატორულ უნარს, ჩემის აზრით, დიდი ხვედრითი წონა არა ჰქონდა.

საკმარისი იყო მარტოოდენ, რომ აკაკი მონაწილეობას იღებდა ამა თუ იმ სალიტერატურო საღამოში და კითხულობდა თავის მშვენიერ ლექსებს. ვინ დაგიდევდათ იმას, თუ როგორ კითხულობდა! მარტო მისი დიდებული ფიგურისა და ღვთაებრივი ხანის ვამოჩენა — ისევე, ვით ილიასი — იმგვარ ენთუზიაზმს იწვევდა დამსწრე საზოგადოებაში, რომ თვით დეკლამაციის ნამდვილი შეფასება ვისღა ახსოვდა!

როგორც თითქმის ყოველი პოეტი, აკაკიც, რასაკვირველია, სუსტი დეკლამატორი იყო. ამისათვის მას არც ხმა გააჩნდა. არც მგზნებარე ტემპერამენტი, არც ამ ხელოვნებისათვის უცილებელი შინაგანი მუსიკალობა.

კითხულობდა იგი ლექსს მკაფიოდ, ცოტა არ იყოს, მოსიმღერო მელოდიურობით და მნიშვნელოვანი ადგილების განსაკუთრებული ინტონაციური განფენილობით, რის გამოც მისი ხმა საკმაოდ წვრილდებოდა.

სხვებთან ერთად მეც გაგაფიებით ტაშს ვუკრავდი, ვინაიდან მოწყურებული ვიყავი, რაც შეიძლება მეტხანს ყოფილიყო სათაყვანებელი ადამიანი ესტრადაზე, რაც შეიძლება მეტხანს მეტკირნა მისი მშვენიერი სახისათვის, მომესმინა მისი „უმისოდაც“ მუსიკალური ლექსები.

რალა თქმა უნდა, ვინმე ხელოვანი დეკლამატორი უფრო მეტის ექსპრესიით და გამომეტყველებით წაიკითხავდა მის მართლაც და სადეკლამაციო თვისებებით მდიდარ ლექსებს. მაგრამ აკაკის მაინც ვერ გააფასებდა საზოგადოების თვალში, ვინაიდან იმ წამს მსმენელზე მოქმედებდა არა წამოკითხვის უნარი, არამედ სულ სხვა საიდუმლო ძალა, სულ სხვა სულთაძვრა. (ლიტ. მატინე, 3-4, თბ., 1942, გვ. 92-93).

აქ კი სიტყვა უნდა მივცე არტურ ლაისტს — ჩვენი ერის დიდ მეგობარს, თავის „საქართველოს გულში“ იგი წერდა: „იახ, აკაკი გახლავთ ჭეშმარიტი მგოსანი, მდიდარი ზანტაზიის პატრონი, ენაწყლიანობითა და გრძნობებით აღსავსე, მხატვრული და ჰუმანოზვილი მჭევრმეტყველი. ბუნებამ მასში თავი მოუყარა გონების ყოველგვარ ღირსებას... წარათვით საქართველოს აკაკი და... დარჩება ლირიკის ადგილი, რომელიც, ალბათ, დიდხანს ვერ შეივსება.“

აკაკი იყო დეკლამატორი, მჭევრმეტყველი. ამ უკანასკნელის სინონიმებად ქართულში გვხვდება: ენამეტყველი, ენამზიანი, ენოვანი, ენაწყლიანი, ენამოქარგული, სიტყვანამაქიანი, მშვენიერმოუბარი, ოქროპირი, რიტორი, კაფია-გამომეტყველი, მჭევრი. აკაკი „თორნიკე ერისთავში“ არსენის შესახებ ამბობს: „ოქროპირობდა მჭევრობით ძლიერი მქადაგებელი“ (თხზ., ტ. 5, გვ. 50).

აკაკი წერეთელმა 1874 წლის 4 აპრილს, თბილისში ლიტერატურულ საღამოზე წაიკითხა თავისი „ადვოკატის დილა“ და „სცენა საპურობილეში“. ამის შესახებ „დროება“ წერდა: „ჩვენ იშვიათად გავვიგონია ისეთი ოსტატები და ხელოვნური წაიკითხვა, როგორც აკაკიმ თავის „ადვოკატის დილა“ და „სცენა საპურობილეში“ წაიკითხა და

ი. ჭავჭავაძემ თავის „კაცია აღმაინის“ ერთი ალაგი და გრ. ორბელიანის „დამიჯი“
ონიკოვის დარღები“.

ამ საღამოს შესახებ პოეტი გიორგი ჭალადიდელი გადმოგვცემს: „დღეს საღამოს
ტფილისის საზაფხულო თეატრში იყო ქართული სალიტერატურო კითხვა. ჩემთვის
მით უფრო სასიამოვნო იყო ამ კითხვაზე ყოფნა, რომ აქ კითხულობდნენ სხვათა შორის,
ჩვენის ლიტერატურის წარმომადგენელნი ილ. ჭავჭავაძე, აკ. წერეთელი, დ. ი. ყოფიანი
და რაფიელ ერისთავი...“

„ძნელი შესადარებელია აკაკი და ილია. ერთი ილიაა და მეორე — აკაკი და ისეთი
იქმნებიან მუდამ, ესე იგი, ორნივე ქართველნი, მაგრამ ერთი იმერელი და მეორე კახელი.
ერთი გაიცინებს არა თუ თხზულებით, იმერლობითაც. მეორე კი — მხოლოდ თხზულე-
ბით. მაგრამ როგორც ერთის, ისე მეორისაც მაღლიერი რჩებით, და დიდხანს არ იკარ-
გება მათი გავლენა მსმენელებზე“.

ასეთია აკაკი წერეთლისა და ილია ჭავჭავაძის გამოსვლები 1875 წლის 4 აპრილის
ლიტერატურულ საღამოზე. თავის მხრივ ეს საღამო უდიდესი მნიშვნელობისაა იმით,
რომ მან დასაბამი ღისცა ფართო, საყოველთაო ხასიათის ლიტერატურული საღამოების
ტრადიციას საქართველოში (იხ. აპ. მახარაძე, ა. წერეთელი ლიტერატურულ შეკრება-
საღამოებზე: აკაკი წერეთელი, საიუბილეო კრებული, 1940, გვ. 250-260).

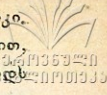
ჩვენამდე მოაღწია 1875 წლის 22 აპრილს თბილისში ჩატარებულმა 11 ქართული
სალიტერატურო და სამუსიკო საღამოს პროგრამამ. საღამოში მონაწილეობდნენ:
ს. აბგარციათი, რ. ერისთავი, პ. უმიკაშვილი, დ. ყოფიანი, გ. ჩიქოვანი, ა. წერეთელი,
ი. ჭავჭავაძე და სხვ.

1880 წლის 30 სექტემბრის გაზ. „მომამბეში“ ვკითხულობთ:

„მაგრამ ყველაზე მომეტებული ტაში და ყურადღება საზოგადოებისაგან დივერტი-
სმენტში ღიმილსახურა და ღიმილსახურა თ. აკ. წერეთელმა თავისი მშვენიერი ლექსების
მშვენიერი წაკითხვით. განსაკუთრებით ლექსი „არ მომკვდარა, მხოლოდ სძინავს“,
ისეთი აღტაცებითა და გრძნობით სთქვა, რომ როცა გათავდა, თეატრში ერთი ისეთი
საშინელი გაუთავებელი ტაშისკვრა, „ბრავოს“ ძახილი, სკამების ბრახუნი და გრილი
შეიქმნა, რომ თეატრის პატრონი რომ ყოფილიყო იქ, უეჭველად იტყოდა: „ესტაჟთ
აკ. წერეთელი კარგად ამბობს, მაგრამ ჩემმა სკამებმა რა დააშავაო!“

იმავე წლის 7/19 დეკემბერს წარმოადგინეს „აი როგორი უნდა პრისტავი“ (კომ.
2 მოქმ. გადმოკეთებული რაფ. ერისთავის მიერ ღვთის პიესიდან) და „სუსტი მხარე“,
სუმბოლა-ვოდვეილი გადმოკ. კ. მესხის მიერ, შემდეგ კვლავ ნაიბართა დივერტიკლენტთ.
რომელშიც სხვებთან ერთად აკაკიმ და ავქს. ცაგარელმა მიიღეს მონაწილეობა. გაზ.
„დროება“ (№ 260) გადმოგვცემს, რომ „ჩინებული იყო დავერტისმენტი აკაკის მშვე-
ნიერი ლექსების აკაკისავე გრძნობით წაკითხვის წყალობით და ა. ცაგარელის სცენე-
ბით“.

1882 წლის გაზაფხულზე (სახელდობრ 14 მარტს) გორში ლიტერატურულ საღამო-
ზე, რომელსაც ბევრი ხალხი დაესწრო, აკაკი იყო ყურადღების ცენტრში. „დროება“
იუწყება: „ლიტერატურულ საღამოზე იყვნენ გორის ყველა სასწავლებლის მოსწავდენი
უფასოდ. „ბრავო“, „გაუმარჯოს“ და „აკაკი, აკაკის!“ ძახილს საზღვარი აღარ ჰქონდა.
საზოგადოებამ აღტაცებით მიიღო თავისი საყვარელი პოეტი. არ იცოდნენ როგორ გ-
მოეტქვათ თანაგრძნობა, სიყვარული, პატივისცემა ამ დაუცხრომელი სამშობლოს მგოს-
ნისათვის“.

1894 წ. აკაკი წერეთლის 14 იანვრის საღამოზე დეკლამაციით გამოვიდა აკაკი „სხვათა მოწვეულთა შორის გვესტუმრა ჩვენი აკაკი, და, საზოგადოების თხოვნით, სცენიდან წაიკითხა თავისებური ხელოვნებით რამდენიმე თავისი ლექსი და აღტაცებაში მოიყვანა ყველანი“.

1899 წლის 27 თებერვალს ქუთაისში ადგილობრივი სათავადაზნაურო სკოლის სასარგებლოდ მოეწყო დიდი ლიტერატურულ-მუსიკალური საღამო, რომელშიც მონაწილეობდა აკაკი წერეთელიც. ამის შესახებ „ივერია“ წერდა: „მონაწილეობა მიიღო ჩვენმა საყვარელმა მგოსანმა ა. წერეთელმა, რომელსაც საზოგადოება აღტაცებით მიეგება. აკაკიმ წაიკითხა ხუთი-ექვსი საკუთარი ლექსი; წაიკითხა იგინი ჩვეულებრივის გრძნობითა და ეშხით, რამაც ხანგრძლივი ტაშისცემა გამოიწვია საზოგადოებაში“.

აკაკის გამოსვლებით, დეკლამაციით რუსებიც მოიხიბლენ; მაგ., მოსკოვის ინტელიგენციამ დიდი პატივი სცა მგოსანს და რუსულმა გაზეთმა მაშინ აკაკის „საქართველოს უგვირგვინო მეფე“ უწოდა.

1911 წელს, 20 ივლისს, თელავში ილიას ხსოვნისადმი მიძღვნილ ტრადიციულ საღამოზე, ლ. ასათიანის სიტყვით, აკაკის სიხოვენ ლექსების თქმას. ის აღის სცენაზე, თითქმის ავსებს სცენას თავისი სიდიადით. ვერცხლის თმები ორგოლივით ადევს. რა მშვენიერია! აკაკი დიდხანს დგას, ფიქრობს, იწყებს „მთაწმინდა ჩაფიქრებულა“... ისეთი სიჩუმეა, ბუზი რომ გაფრინდეს, გავიგონებთ... „დედაშვილობამ ბევრს არ გთხოვ, შენს მიწას მიმბარეო“... ისეთი სიძლიერით იტყვის, რომ დარბაზში რაღაც კვნესასავით მოისმის. ყველა გაფითრებული შეჰყურებს აკაკის ლექსის გათავებისას თეატრი სდუმს. აკაკი დგას. უეცრად ისეთ აღტაცებაში მოდის ხალხი, რომ ილიას საღამო აკაკის საღამოდ იქცევა.

ასეთი იყო სცენიდან კითხვის დროს მოხუცებულობაში აკაკი და ახალგაზრდობის დროს ალბათ უფრო ძლიერი და ანდამატივით მიმზიდველი იქნებოდა.

დიდი პოეტის რეპერტუარში თავისი ნაწარმოებებიდან უმთავრესად შედიოდა შემდეგი ლექსები: „ავადმყოფი“, „მესტირე რას ამბობს“, „პატარა მური“, „საიდუმლო ბარათი“; და სხვა მრავალი. მსმენელები განსაკუთრებით დიდს აღფრთოვანებით ისმენდნენ უკანასკნელ ლექსს „ამირანი“. (იხ. ს. გერსამია, აკ. წერეთელი და ქართული თეატრი“, 1949, გვ.94).

1913 წელს, ოქტომბრის დასაწყისში ქუთაისის თეატრის დარბაზში ჩატარდა ლიტერატურული საღამო, რომელშიც ძირითადად ქუთათური მწერლები მონაწილეობდნენ (დ. კლდიაშვილი, ია. ეკალაძე, ვ. რუხაძე, დ. თომაშვილი...), აქ ბევრი გამოვიდა დეკლამაციით, მაგრამ ბოლოს გამოვიდა დიდი პოეტი აკაკი წერეთელი...

გაიხმა მგოსნის ხმა. იგი კითხულობს ხალხის საყვარელ ლექსს „განთიადს“. ისმის ხმა ხმა... დინჯი... მკაფიო:

მთაწმინდა ჩაფიქრებულა,
შეჰყურებს ცისკრის ვარსკვლავს;
მნათობი სხივებს მალლით ჰფენს
თავდადებულის საფლავსა.
დადუმებულა მთაწმინდა,
ისმენს დუღუნსა მტკვრისასა.
მდინარე ნანას უმღერის,
რაინდსა ურჩისა მტრისასა.

აქ თითქოს პოეტს ხმა აუკანაჲლდა, სხეული აუცანცანდა და ქუთუთოებზე ცრემ-
ლი დაეცა... მაგრამ კვლავ განაგრძო. გრძნობთ მსმენელები ხელში ჰყავს ჩვენი
ყველა სულგანაბული მისჩერებია დიდბუნებოვან ადამიანს და მასთან ერთად განიცდის
იმ აზრისა და შინაარსის სიდიადეს, რაც დიდმა მგოსანმა ამ უშესანიშნავეს პოეტურ
ნაწარმოებში ჩააქსოვა... კვლავ ნარნარებს აკაკის ხმა... სიტყვები შადრევანივით მო-
დიან... მაგრამ უცებ ლაპარაკი შეწყვიტა, დაავიწყდა ის, რაც მას ხშირად მოხუცებუ-
ლობის დროს მოსდიოდა. სიტყვები დაავიწყდა... შუბლზე ხელი მიიღო... ისევ დაიწყო
ლაპარაკი და კვლავ შედგა... (იხ. ს. გერსამია, აკაკი წერეთელი და ქართული თეატ-
რი, 1949, გვ. 92-93).

როცა ტაში დაცხრა, აკაკიმ განაგრძო:

„რა დროს ჩემი ლექსების კითხვა... მაგრამ რადგან დავიწყე, როგორმე დავამთავ-
რებ... კვლავ ტაშის გრიალი და ვაშას ძახილი აყრუებდა იქაურობას... განაგრძო ლექსის
კითხვა ნახტომებით. მივიდა ბოლომდე და მომხიბლავად გაისმა სიტყვები:

ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო,
სულის ჩამდგმელო მხარეო,
შენი ვარ, შენთვის მოვკვდები,
შენზედვე მგლოვიაო!..

ნურც მკვდარს გამწირავ, ნურც ცოცხალს,
ზე კალთა დამაფარეო...
და რომ მოვკვდები, გასსოვდეს,
ანდერძი დაგიბარეო,

დედა-შვილობამ, ბევრს არ გთხოვ:
შენს კალთას მიმაბარეო,
ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო,
ჩემო სამშობლო მხარეო.

დაასრულა... უკანასკნელი სიტყვები მკვნესარედ გაისმა მსმენელებში... თითქოს ყვე-
ლას ლახვარივით ეცა გულში... ერთი წუთით მდუმარებამ მოიცვა ყოველივე... ყველა
მგოსანს მისჩერებოდა“ (იქვე, გვ. 93).

თეატრმცოდნე სერგო გერსამია გადმოგვცემს:

1914 წლის გაზაფხულზე, თუ არ ვცდები, აკაკი როგორც დეკლამატორი, უკანას-
კნელად გამოვიდა სცენაზე. ეს მოხდა ქუთაისში. პოეტი მაშინ უკვე 74 წლის იყო.
საერთოდ სცენაზე სალიტერატურო სადამოებში მონაწილეობის მიღებას გაუბრუნდა,
მაგრამ ვინაიდან მისი სცენაზე დანახვა ხალხს ძლიერ უყვარდა და მაყურებლებსაც
მრავლად იზიდავდა, ამიტომ სადამოების მომწყობნი არ ეშვებოდნენ და აიძულებდნენ
აკაკის მონაწილეობა მიეღო (ს. გერსამია, აკაკი წერეთელი და ქართული თეატრი,
გვ. 96).

ო. გრიშაშვილი წერდა: „ილიას ესმოდა სიტყვის საიდუმლოების შინაარსი. ხში-
რად სიტყვა ილიას ურჩი ზალღივით ებუთებოდა: ილიას უყვარდა ამ სიტყვის ხელში

ჩაგდება, მოთვინიერება. მისი შემოქმედების უაბახი სავსე იყო ათასნაირი სიტუაციით.
ფალავანით. იგი სიტუაციის რაინდი იყო“ (იხ. ილიას საიუბილეო კრბ., 1939, გვ. 87), ეს
მოსაზრება თამამად შეიძლება გავიმეოროთ აკაკის მიმართაც.

ილია და აკაკი იქნენ ქართველი ხალხის პიროვნულ და ეროვნულ შესაძლებლო-
ბათა პოტენციური გამონათება. რუსთაველის საქართველო სწორედ ამ ბრძენკაცთა,
სიტუაციის დიდოსტატთა გონების შუქზე ამოწმებს და კვლავაც შეამოწმებს თავის მიღ-
წევებსა და ნაკლოვანებებს.

რეზიუმე საგვარჯიშო,
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.

მალხაზ ჩოხარაძე

კონსტანტინე გამსახურდიას

ერთი წერილის გამო

„...ხელმეორედ გადავიკითხე ცოტად თუ ბევრად საყურადღებო თხზულებანი, და წერილნი 1921 წლის შემდგომ. მოულოდნელი და საოცარი სურათი აღმოვაჩინე. თურმე ზედამხედველობის განკარგულებით დროდადრო ამა თუ იმ თხზულების შინაარსი ახალი დირექტივების შესაბამისად იცვლებოდა“. აკაკი ბაქრაძე („ცამეტი წელი კინოში“. თურნ. „კინო“ № 1, 1989 წ.).

1917 წლის 4 ივნისს, თბილისში, სათავადაზნაურო ბანკის შენობაში შეიკრიბა ქართველ მწერალთა ერთი ჯგუფი, რომლებმაც იმსჯელეს ჩვენი მწერლობის საჭირო-რობო პრობლემებზე და გადაწყვიტეს მოეწვიათ ყრილობა, რომელზედაც მწერალთა კავშირი უნდა შექმნილიყო, კრებამ აირჩია ყრილობის მომწვევი კომისია (ბიურო) ექვხი კაცის შემადგენლობით: კოტე მაყაშვილი. (თავმჯდომარე), კონსტანტინე გამსახურდია (მდივანი), შალვა დადიანი, ვარლამ ხუროძე, ლეო ქიაჩელი და დავით ლიხელი. უნდა ითქვას, რომ ბიურო საკმაოდ ძნელ საქმეს შეეჭიდა: მათ არა მხოლოდ ორგანიზაციულად უნდა მოემზადებინათ ყრილობა, არამედ, უნდა დაესაბუთებინათ კიდევ მისი მოწვევის და მწერალთა კავშირის შექმნის აუცილებლობა, რადგან მაშინ ცოტა როდი იყო ასეთი გაერთიანების წინააღმდეგი.

სწორედ ამ მიზნით, კრებიდან რამდენიმე დღის შემდეგ, 9 ივნისს, გაზეთ „სახალხო ფურცლის“ 884-ე ნომერში კონსტანტინე გამსახურდიამ გამოაქვეყნა წერილი „ქართველ მწერალთა კავშირისათვის“. ეს წერილი შეტანილია მწერლის თხზულებათა რვატომეულშიც (ტ. 7, გვ. 227) და ათტომეულშიც (ტ. 7, გვ. 288). აღსანიშნავია, რომ გაზეთში დაშვებულია კორექტურული შეცდომა, რაც მეორდება მწერლის თხზულებათა ორივე კრებულში და, მათზე დაყრდნობით, — ზოგიერთ მკვლევართა ნაშრომშიც. კერძოდ, მხედველობაში გვაქვს პირველივე წინადადება წერილისა: „**ქ ა კ რ ი ლ ს** (ზაზი აქაც და ყველგან ჩვენია. მ. ჩ.). ქართველ ხელოვან მწერალთა კრებაზე გადაწყდა: მოწვევულ იქმნას ქართველ ხელოვან მწერალთა ყრილობა...“ საქმე ისაა, რომ ეს კრება გაიმართა არა ოთხ აპრილს, არამედ, ოთხ ივნისს (რაც ზემოთაც აღვნიშნეთ). რასაკვირველია, შესაძლებელია, რომ ანალოგიური კრება ოთხ აპრილსაც გამართულიყო, მაგრამ, ჭერ ერთი, ძნელი წარმოსადგენია, ცხრა ივნისს დაბეჭდილ წერილში კონსტანტინე გამსახურდიას ესაუბრა ორი თვის წინ გამართული კრების შესახებ და ერთი სიტყვითაც არ ეხსენებინა ის შეკრება, რომელმაც ოთხიოდე დღის წინ დაამთავრა მუშაობა, სადაც იგივე პრობლემებზე იყო საუბარი და იგივე გადაწყვეტილებები მიიღეს; მეორეც, — ოთხ აპრილს მწერალთა არავითარი კრება არ გამართულა, მაშინდელ

პრესაში ამის შესახებ კრინტიც არაა დაძრული, მაშინ, როცა ზემოხსენებული შეკრები
 გის შესახებ თითქმის ყველა გაზეთში იყო ინფორმაცია.

მაგრამ ეს ყველაფერი, ასე ვთქვათ, ტექნიკური შეცდომაა, მხოლოდ და მხოლოდ
 კორექტურა გაიპარა გაზეთში და მერე მწერლის თხზულებათა კრებულში გამეორდა.
 რასაკვირველია, იგი უნდა გასწორდეს, მაგრამ ეს წერილი ამ შეცდომის გამო არ და-
 წერილა, ჩვენ სხვა, უფრო მნიშვნელოვან საკითხზე გვექნება საუბარი.

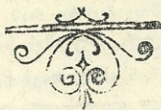
წერილზე აკაკი ბაქრაძის სიტყვები შემთხვევით არ წავგიმძღვარებია. ხსენებულ
 ნაშრომში იგი მიმოიხილავს ქართველ მწერალთა სხვადასხვა ნაწარმოებს (კ. გამსახუ-
 რდიას „მთვარის მოტაცება“, ლეო ქიაჩელის „შაკი აძმა“, ალ. ქუთათელის „პირისპირ“,
 დ. შენგელიას „ბაშკადილარ“, მ. ჭავჭავაძის „ჭაყოს ხიზნები“, ნ. ლორთქიფანიძის
 „უმთა სიავე“ და სხვ., რომლებსაც საბჭოთა ცენზურა, ანუ შესაბამისი დარგის ზედ-
 მხედველები შეხედულებისა და დროის მოთხოვნილებისამებრ ცვლიდნენ ან საერთოდ
 შლიდნენ იმ სტრიქონებს, რომლებშიც მცირე რამ საექვოს და საბჭოთა ხელისუფლები-
 სთვის საზიანოს შენისწავდნენ. ზოგჯერ, თუ ამას საჭიროდ ჩათვლიდნენ, მწერლის გარ-
 დაცვალების შემდეგაც კი უმატებდნენ ახალ თავს (!). ასე რომ, საბჭოთა ცენზურა გაფა-
 ციებული მუშაობდა და მის მახვილ თვალს არა გამოეპარებოდა რა.

აკაკი ბაქრაძე, თავის წერილში ძირითადად 1921 წლის შემდგომ დაწერილ თხზუ-
 ლებებზე საუბრობს, მაგრამ საბჭოთა ზედამხედველობის (აკაკი ბაქრაძის ტერმინია.
 მ. ჩ.) სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ არც მანამდე დაწერილ თხზულებებს სტოვებდა
 უყურადღებოდ და საექვო სტრიქონებს არ აქაჩანებდა.

თითქმის რა უნდა ყოფილიყო კონსტანტინე გამსახურდიას ამ პატარა წერილში
 საბჭოთა ხელისუფლების მიუღებელი, მით უმეტეს, რომ იგი საქართველოში ამ ხელი-
 სუფლების დამყარებამდე თითქმის ოთხი წლით ადრე დაიწერა. მასში მწერალი ცდი-
 ლობდა მანამდე დაქსაქსული და შეუკავშირებელი მწერლების ერთ ორგანიზაციად
 გაერთიანების აუცილებლობა დაესაბუთებინა. გულისტკივილით საუბრობდა იმ
 პრობლემებზე, რომლებიც მომავალ მწერალთა კავშირს უნდა მოეგვარებინა და რომე-
 ლთა გალაქრაც ამ კავშირის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა.

მაგრამ ამ წერილში არის მონაკვეთი, რომელსაც შეეხო საბჭოთა ცენზურის ხელი
 და საბჭოთა პერიოდის ქართველ მკითხველამდე იგი დაჩხილ-შესწორებული სახით
 მივიდა. კერძოდ, ზემოხსენებულ თხზულებებში შესული წერილიდან ამოღებულია
 შემდეგი სიტყვები: (ეს სიტყვები გაზეთში დაბეჭდილ პირველწყაროში მოსდევს წინა-
 დადებას: „მწერლობა-ლიტერატურის ამგვარ ჩამორჩენას არა მარტო კულტურული,
 არამედ ფრიად მავნე პოლიტიკური შედეგებიც მოსდევს...“) „რ უ ს უ ლ ი წ ი გ ნ ი ს
 ბ ა შ ა რ ი დ ღ ი თ ი დ ღ ე ფ ა რ თ ო ვ დ ე ბ ა ჩ ვ ე ნ შ ი დ ა ქ ა რ თ ვ ე-
 ლ ი მ კ ი თ ხ ვ ე ლ ი ლ ა მ ი ს ს ი ს ტ ე მ ა ტ უ რ ა დ ქ ა რ თ უ ლ ა დ კ ი-
 თ ხ ვ ა ს გ ა დ ა ე ჩ ვ ი ო ს. რ ო გ ო რ ც ქ ა რ თ ვ ე ლ მ ა მ წ ე რ ა ლ მ ა, ი ს ე
 მ კ ი თ ხ ვ ე ლ მ ა ე რ თ ი წ ა მ ი თ ა ც ა რ უ ნ დ ა დ ა ი ვ ი წ ყ ო ს, რ ო მ
 ლ ი ტ ე რ ა ტ უ რ ა უ ძ ლ ი ე რ ე ს ი ი ა რ ა ღ ი ა გ ა ბ ა ტ ო ნ ე ბ უ ლ ი ე რ ი ს
 ხ ე ლ შ ი, უ ც ხ ო, გ ა ბ ა ტ ო ნ ე ბ უ ლ ი ე რ ი ს ლ ი ტ ე რ ა ტ უ-
 რ ა ა ღ მ ო უ ფ ხ ვ რ ე ლ ფ ს ი ქ ო ლ ო გ ი უ რ დ ე გ ე ნ ე რ ა ც ი ი ს
 შ ხ ა მ ს ა ფ რ ქ ე ვ ს ნ ო რ ჩ ი მ ო ზ ა რ დ ი თ ა ო ბ ი ს გ უ ლ-
 შ ი. ა მ შე მ თ ხ ვ ე ვ ა შ ი დ ი დ ი ე ნ ე რ გ ი ა გ ვ მ ა რ თ ე ბ ს რ უ ხ უ-
 ლ ი ტ ე რ ა ტ უ რ ი ს გ ა ვ ლ ე ნ ი ს ა ს ა ც დ ე ნ ა დ, რ ო მ ლ ი ს სა უ-

კეთესო წარმომადგენელიც კი, საგიჟეთისა
კიშოსაკენ ეპატიუებიან ნორჩი თაობის ფანტაზიისა
აი, ეს მონაკვეთია ამოღებული წერილის „ქართველ მწერალთა შეკავშირებისა“
თვის (ასეთი სათაურითაა შეტანილი იგი ზემოხსენებულ ტომებში) საბჭოური გამო-
ცემებიდან. ალბათ გასაგებია მკითხველისათვის, თუ რატომ „შეკრებდნენ“ წერილს, —
1917 წელს დაწერილი ეს სიტყვები, რომელიც მაშინდელ რუსეთს ეხებოდა, რევოლუ-
ციის შემდეგაც ისევ აქტუალურად ჟღერდა. ერთა თავისუფლების ღოწმუნგით მო-
სული ბოლშევიკები ცარიზმზე უფრო მეტი ჟინით და სისასტიკით იმონებდნენ სხვადა-
სხვა ხალხებს და ამ დაპყრობა-დამონებაში წარმატებით იუენებდნენ ლიტერატურასა
და ხელოვნებას. საბჭოთა ხელისუფლება კი ვერ დაუშვებდა, რომ სიმართლე თქმულ-
ყო მისი ნამდვილი სახის შესახებ თუნდაც წარსულში დაწერილი სიტყვებით!

„...ღმერთმა გიშველოს, სიკვდილო...“

(სიკვდილი და სიცოცხლე ვაჟა-ფშაველას ერთი ლექსის
მიხედვით)

ჩვეულებრივ, ყოველდღიური ცნობიერების დონეზე, ადამიანები სიკვდილს იაზრებენ, როგორც ბოროტებას, რომელიც სპობს სიცოცხლეს და მაშასადამე, არსებობას. პრაქტიკული ცნობიერება სიკვდილის ნებისმიერი ფაქტით იცნობიერებს საკუთარი, გარდაუვალი სიკვდილის აუცილებლობას, რის გამოც ადამიანები სიკვდილის მუდმივი შიშით არიან შეპყრობილნი. სიკვდილის ამდაგვარი გააზრება ერთ-ერთია და იგი არ მოწურავს მას.

ცნობიერების უფრო მაღალ, კერძოდ, რელიგიური ცნობიერების დონეზე, სიკვდილი გააზრებულია როგორც მხოლოდ ამქვეყნიური არსებობის შეწყვეტა და არა როგორც საერთოდ არსებობის შეწყვეტა. უფრო მეტიც, რელიგიური ცნობიერებით, ამქვეყნიური სიკვდილის ფაქტით იწყება იმქვეყნიური, მარადიული არსებობა, ე. ი. ამქვეყნიური სიკვდილი ძლევს დასაბამს მარადიულ, უკვდავ არსებობას. აქედან გამომდინარე, რელიგიური ცნობიერება სიკვდილს არ განიხილავს, როგორც აბსოლუტურ ბოროტებას.

არსებობს სიკვდილის ფილოსოფიურ-მეტაფიზიკური გააზრებაც, რომელიც სიკვდილს განიხილავს როგორც თავისთავად აღებულ მოვლენას, მისგან გამომდინარე შედეგების გარეშე. გონება, ყოველდღიური ცნობიერების შესაბამისად, წმინდა პრაქტიკული მიზნებით მოქმედებს, რაკი სიკვდილი წყვეტს პრაქტიკულ საქმიანობას — ცხოვრებას — ამიტომ იგი ამ დონეზე გაიზრება როგორც აბსოლუტური ბოროტება, მის მიჯნას არ წარმოადგენს სიკვდილის, როგორც მოვლენის შესახებ არსებითი ცოდნის დადგენა, მეტაფიზიკისათვის კი შთავარია მოვლენის არსის და არა მისი მხოლოდ სადღეისო პრაქტიკული შედეგების თვისებების და კავშირების ახსნა.

სიკვდილის მეტაფიზიკური გაგება არ გამორიცხავს მის კავშირს სიცოცხლესა და ცხოვრებასთან, მაგრამ ამ მოვლენებს იგი ერთმანეთთან კავშირში განიხილავს.

სიკვდილს ამ თვალსაზრისით იაზრებს ქართველი მგოსანი ვაჟა-ფშაველაც. შევეცდებით გადმოვცეთ მისი ფილოსოფიურ-მეტაფიზიკური შეხედულებები სიკვდილისა და სიცოცხლის შესახებ მხოლოდ ერთი ლექსის — „მოგონების“¹ მიხედვით.

სიკვდილის არსებობა, მისი დადებითი ღირებულების გამო, ისევე აუცილებლად მიაჩნია ვაჟა-ფშაველას, როგორც სიცოცხლის არსებობა, რის გამოც იგი ღმერთს სიკვდილის შველას სთხოვს: „ღმერთმა გიშველოს, სიკვდილო...“ ვაჟას აზრით, სიკვდილის გარეშე ისევე წარმოუდგენელი და შეუძლებელია ცხოვრება, როგორც სიცოცხლის გარეშე. სიკვდილი და სიცოცხლე ვაჟას მეტაფიზიკური გააზრებით თანაბარმნიშვნელოვანი ღირებულებებია ცხოვრებისათვის. უფრო მეტიც, სიკვდილი სიცოცხლის დამამშვენებელია — „სიცოცხლე ჰშვენობს შენითა“... (სიკვდილით — მ. გ.).

რით ამშვენებს სიკვდილი სიცოცხლეს? რა თვისებები გააჩნია მას ისეთი, რომ ცხოვრება შეუძლებელია მისი არსებობის გარეშე?

პირველი. სიკვდილი სიცოცხლის შეწყვეტით ცხოვრებას აძლევს ფორმას. სიკვდილის გარეშე სიცოცხლე უფორმო იქნებოდა, მას არ ექნებოდა საზღვარი, ხოლო რასაც საზღვარი არ აქვს, რაც უსაზღვროა, მას არც ფორმა აქვს. ისევე როგორც ჭიქაში ჩასხმულ სითხეს შემოსაზღვრავს ჭიქა და ამით მას გარკვეულ ფორმას აძლევს, ასევე სიკვდილი, დროის თვალსაზრისით, (დროის თვალსაზრისით იმიტომ, რომ სიცოცხლე დროული მოვლენაა და სივრცითი) შემოსაზღვრავს სიცოცხლეს და ამით გარკვეულ ფორმას აძლევს ცხოვრებას. უსაზღვრო, უფორმო მშენიერება შეუძლებელია (განსხვავებით, ამაღლებულის კატეგორიისაგან), მშენიერია ის, რასაც გარკვეული საზღვარი, გარკვეული ფორმა აქვს, სიკვდილი შემოსაზღვრავს, ფორმას აძლევს სიცოცხლეს, ამიტომაც მშენიერებს სიცოცხლე სიკვდილით.⁴

მეორე. ცხოვრებას ფორმას აძლევს არა მხოლოდ სიკვდილი, როგორც ფაქტი, რომელიც უკვე მოხდა, არამედ სიკვდილი როგორც იდეა, საქმე ისაა, რომ სიკვდილის შიშის გარეშე ადამიანი ვერასოდეს ვერ დაძლედა სიზარმაცის ინსტინქტს. მისი ცხოვრება ღუპ-შეხვალის ცხოვრებას დაემსგავსებოდა. ადამიანი რომ უკვდავი იყოს, იგი ყველა საქმეს მომავლისათვის გადადებდა, მისთვის მნიშვნელობა არ ექნებოდა იმას, თუ როდის შეასრულებდა მოცემულ საქმეს ან შეასრულებდა საერთოდ თუ არა. აუცილებლად მოსალოდნელი სიკვდილის თანამდევს იდეა კი ადამიანისაგან მოითხოვს მაქსიმალურად გამოიყენოს საკუთარი სიცოცხლე, რომლის სანგრძლიობაც მისთვის უცნობია. სიცოცხლის მოულოდნელად დასრულების აუცილებლობის იდეა, ადამიანს აიძულებს აზრი მისცეს საკუთარ ცხოვრებას, დაისახოს კონკრეტული მიზანი და მისი განხორციელება არ გადადოს მომავლისათვის. შესაძლებელია, ადამიანმა ვერ მოიწონა თავისი ცხოვრების საზრისი, მაგრამ ის ფაქტი, რომ იგი ცხოვრების საზრისს ეძებს, უკვე აძლევს ცხოვრებას საზრისს. ე. ი. სიკვდილის არსებობა აზრს აძლევს ცხოვრებას, ამშვენებს მას.

მესამე. აუცილებლად მოსალოდნელი სიკვდილის გამო ადამიანები ცდალობენ იცხოვრონ ისე, რომ მუდამ მზად იყონ, ნებისმიერ მომენტში, მოულოდნელი სიკვდილის შემთხვევაში პასუხი აგონ თავიანთ განვლილ ცხოვრებაზე. „სცდების და სცდების, სიკვდილსა ვინ არ მოელის წამისად“ (რუსთაველი), ამიტომ ადამიანები აუცილებლად მოსალოდნელი სიკვდილის გამო, აცნობიერებენ რომ სულაც არ აქვს მნიშვნელობა იმას, თუ რამდენი იცხოვრებ, მნიშვნელოვანია, თუ როგორ იცხოვრებ. მაშა სადამე, სიკვდილის არსებობა პასუხისმგებლობის გრძნობას წარმოშობს ადამიანში. პასუხისმგებლობის გრძნობა კი ადამიანურობის ყველაზე უფრო დიდი სახეობაა. ამდენად, სიკვდილი ადამიანს (როგორც პასუხისმგებელი არსების) ცხოვრების აუცილებელი პირობაა. იგი ამ აზრით, ადამიანურებს მის არსებობას.

მეშასადამე, ვაჟა-ფშაველას გაგებით, სიკვდილი წარმოადგენს სიცოცხლის საპირისპირო მოვლენას, მაგრამ ამავე დროს ცხოვრებისათვის აუცილებელ პირობას.

შემოთ მოყვანილი ვაჟა-ფშაველასეული შეხედულება სიკვდილის შესახებ, ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქმის ამით პოეტი სიკვდილის აპოლოგეტად გვევლინებოდეს. სრულებითაც არა. ვაჟამ იცის სიკვდილის უარყოფითი მნიშვნელობაც ემპირიული თვალსაზრისით და ამას კიდევაც არაერთხელ აღნიშნავს თავის შემოქმედებაში. საილუსტრაციოდ ერთი რომელიმე მათგანის მოტანაც კმარა. მაგ.: ლექსში „სიკვდილი გმირისა“ ვაჟა ბრძანებს:

როგორც ვხედავთ, ვაჟა-ფშაველა არ არის სიკვდილის აპოლოგეტი. მას, როგორც გენიოსს, სიკვდილი აინტერესებს მისი ყველანაირი გააზრებით და არა მხოლოდ წმინდა პრაქტიკულ-ემპირიული თვალსაზრისით. სწორედ აქედან გამომდინარეობს მისი მიზანი — ადამიანის ცხოვრებაში სიკვდილის, როგორც გარკვეული დადებითი ღირებულების როლის ჩვენებით შეუშუბუქოს ადამიანს სიკვდილით გამოწვეული ტრაგიზმი. სიკვდილის, როგორც გარკვეული დადებითი ღირებულების გაცნობიერება ადამიანს უშუბუქებს მისი აუცილებელი მოსალოდნელობით თანამდევ სევდას და ამავე დროს აძლევს მას მუდამ ახსოვდეს მოსალოდნელი სიკვდილი, რომელმაც უნდა დაამთავროს, ფორმა და აზრი მისცეს მის არსებობას.

რომელღებს აქვთ გამოთქმა „მემენტო მორი!“ („გახსოვდეს სიკვდილი!“), ვაჟა-ფშაველაც სწორედ ამას მოითხოვს, „გვახსოვდეს სიკვდილი“ და ვიცხოვროთ ისე, თითქოს ჩვენი ცხოვრების უკანასკნელ დღეს ვცხოვრობდეთ. და დღესვე მოვასწროთ ის, რის გაკეთებასაც ვფიქრობთ, რამეთუ ხვალ აღარ ვიქნებით, მომავალი თაობა ჩვენზე იმსჯელებს იმის მიხედვით, თუ როგორ ვიცხოვრეთ და არა იმის მიხედვით, თუ რამდენი ვიცხოვრეთ. ამიტომ უნდა გვახსოვდეს სიკვდილი, ამიტომაც „ღმერთმა გიშველოს სიკვდილო“.

ვაჟა-ფშაველა აღნიშნულ ლექსში სიკვდილის ფილოსოფიურ-მეტაფიზიკურ გააზრებასთან ერთად ეხება აგრეთვე ცხოვრებისა და სიცოცხლის საზრისის პრობლემასაც. ლექსში მოთხრობილია იმის შესახებ, რომ ქალმა ვაჟს უთხრა: „თუ შენ არ გხედავ ცოცხალს, არც მე ვარ ცოცხლად დამრჩობი! ცოცხალი თან ჩამოგყვები, საფლავში დაგვტანები; შენ მკვლარს, შენთან მე ცოცხალსა დაე, დავისწონ კარები! მოგვკვდები შენსა გულზედა, ზევიდზე დაგვფარები: მე შევსჭამ — მიწას არ ძალუძს, რომ შეგიქმოს თვალები. მწადს ერთად შეწელილიყოს ჩემი და შენი ძვალები!“. ქალის ამ სიტყვებიდან რამდენიმე დღის შემდეგ უბედურება მართლაც მოხდა, გარდაიცვალა ქაბუჯი, „ზარი აჩქამდა გლოვისა“, „სატრფო დასტირის, ჭაბუკსა, ცრემლი სდიოდა ღვარადა, გულიც ხომ უწუხდებოდა, (წყალსაც ასხამდნენ კვალადა). გულდაბნედილსა დიაცსა აბრუნდებთან ძალადა.“ ვაჟი დაკრძალეს, ქალმა კი უღალატა თავის ნათქვამს და საფლავში არ ჩაჰყვა ვაჟს.

ვაჟა-ფშაველას წინაშე დადგა ამოცანა — როგორი ახსნა-გამართლება მოუძებნოს ქალის საქციელს. ვაჟას სიდიადე ქალის მიერ თავისი საქციელის ახსნა-გამართლების დასაბუთებაში მდგომარეობს. პოეტი ამ ახსნა-განმარტებით გადმოგვცემს თავის უბედურებებს ცხოვრების საზრისისა და ადამიანის დანიშნულების შესახებ.

ვაჟა-ფშაველა, ამ ლექსის მიხედვით, ადამიანს განიხილავს, როგორც არსებას, რომელსაც აქვს თავის არსებობაში დაეჭვებისა და საკუთარი ყოფიერების მრავალმნიშვნელობის შეგრძნების უნარი. ქალს ეუბნებიან: „რა უყავ ფიცი, გოგონავ, ჩაჰყევ (ვაჟს საფლავში. — მ. გ.) ვის მეელოდები?!“.

თავისი წინა გადაწყვეტილების სისწორეში დაეჭვებული ქალი პასუხობს: „სად ჰყვევ, ძმაო, რას ვარგებ, — მკვლარს რა ვუშველო იმითა?!“6

ქალის მიერ წინათ მიღებული გადაწყვეტილების შეცვლა გამართლებულია იმით, რომ ადამიანის ცხოვრება აღსავსეა მოულოდნელობით. სანამ ცნობიერება არ დასტოვებს ადამიანს, იგი ვალდებულია ამ ქვეყანაზე განახორციელოს გარკვეული ღირებულებები და მათზე პასუხი აგოს, თუ აღრე ამ ვაჟის სიცოცხლის გარეშე ქალის ცხოვ-

რებას აზრი არ ჰქონდა და ამიტომ ქალი მზად იყო თავის მოსაკლავად, ცხოვრებამ უკვე მისგან სხვა ფასეულთა განხორციელება მოითხოვა. მის ცხოვრებას სხვა აზრი გაუჩნდა, კერძოდ:

„უნდა ვიცოცხოლო ქირითა,
ვიგონო ვარდი გულისა,
ვიტანჯო მოგონებითა!...
ვიცოცხოლო იმის მამგონედ
ვინც გულს მამჩნია წყლულია“.

მაშასადამე, ქალმა თავისთავს ვაჟის მოგონების და ამით, გარკვეული აზრით, მისი უკვდავების ღირებულების განხორციელება დააქისრა. თვითმკვლელობა (საფლავში ჩაყოლა) კი ამ ღირებულებებზე პასუხისმგებლობისაგან გაქცევას ნიშნავდა. თავის მომკვლელს სიკვდილის არ ეშინია, მას ცხოვრების, გარკვეული ღირებულებების განხორციელებისა ეშინია და ამიტომ იკლავს თავს. თვითმკვლელობა ცხოვრებიდან გაქცევაა და ამდენად იგი არავითარი ცხოვრებისეული პრობლემის გადაჭრის საშუალებას არ წარმოადგენს. ქალის მიერ თავის მოკვლა ვაჟის მოგონების ღირებულების განუხორციელებლობის ტოლფასი იქნებოდა, ამიტომაც, გარკვეული კატეგორიულობით ასკვნის ქალი — „არა, მე სიცოცხლე მინდა“.

ვაჟის სიკვდილიდან მთელი ერთი წლის განმავლობაში გოგონა დაიარებოდა ვაჟის საფლავზე, უნებდა წმინდა სანთლებს, საფლავის პირზე რგავდა ყვავილებს, უვლიდა და „ცრემლებით რწყავდა“ მათ. მაგრამ, „ეს ერთი წელიც გავიდა, იცვლება დრო და უამია“. დროის ამ ცვლილებამ ქალის წინაშე ახალი ღირებულებები წარმოშვა. და ეს ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით საკვებით გამართლებულია, ვინაიდან ადამიანის ყოფა საკუთარი თავის მოლოდინით განსაზღვრული ყოფა (ბლოხი), კაცმა რომ თქვას, ცხოვრება ხომ სხვა არაფერია, გარდა იმისა, რომ გქონდეს საშუალება საკუთარ თავში მიაგნო საკუთარ შესაძლებლობებს და იზრუნო მისი განხორციელებისათვის. ცხოვრება ხომ გარკვეული მიზნის დასახვისა და მისი განხორციელების, მისი სინამდვილედ ქცევის შესაძლებლობაა, ადამიანმა იცის არა მხოლოდ ის, რომ მას სურს რაღაც, არამედ ისიც, რომ მას არ შეიძლება არ სურდეს. იგი არასოდეს არაა კმაყოფილი თავისი წარსულით და აწმყოთი, ყოველთვის წინ და მალა იყურება. ადამიანმა იცის, რომ საკუთარი ადამიანობა თვითონვე უნდა მოიპოვოს.

ვაჟა-ფშაველას გმირიც, რაზან მან ცხოვრება არჩია სიკვდილს, იწყებს საკუთარი შესაძლებლობების განხორციელებისათვის ზრუნვას, მისი მიზანია ცხოვრება, როგორც საკუთარი შესაძლებლობების განხორციელების პირობა, მოიხმაროს მაქსიმალურად. იგი ცდილობს ცხოვრება გამოიყენოს ადამიანობის მოსაპოვებლად. ე. ი. საკუთარი პიროვნების განუმეორებლობისა და თავისთავადობის დასამტკიცებლად. ამ უკანასკნელი მიზნის მიღწევით იგი საკუთარ თავს დამკვიდრებს საზოგადოებაში, როგორც აუცილებელი ინდივიდი. ადამიანი იმდენადაა საჭირო და აუცილებელი სამყაროში, რამდენადაც არ ჰგავს სხვებს, რამდენადაც განსხვავდება სხვებისაგან. საკუთარი პიროვნების განუმეორებლობისა და თავისებურებების დასამტკიცებლად კი ორი გზა არსებობს: ერთი აქტიური — შემოქმედებითი ღირებულებების რეალიზაციის გზა და მეორე პასიური, ამ შემთხვევაში ის, რისი მოპოვებაც სხვებს აქტიური მოქმედებით უნდება, ზოგს ეძლევა, როგორც „ზეციური მანანა“, ეს არის გზა სიყვარულისა ან უფრო ზუსტად თუ ვიტყვით, გზა — ვინმეს უყვარად⁷. ვაჟა-ფშაველას გმირი საკუთარი პიროვნების დამკვიდრების მეორე, პასიურ გზას ირჩევს:

„გოგოს სწავლიან იბოვნოს
პირველის მსგავსი გვამია;
მსგავსი პირველის მიჯნურის
თვალითა, ტანადობითა,
მოკეთეს ჰმოკეთებდეს,
მტერს ექმნას ჯალათობითა“.

როგორც ვხედავთ, ვაჟა-ფშაველას გმირს საკუთარი არსებობის დასასაბუთებლად სიყვარული სწადია, მაშასადამე ვაჟა-ფშაველა მისი გმირის სიცოცხლის საზრისად სიყვარულს მიიჩნევს, უსიყვარულოდ ადამიანისთვის სიცოცხლე არასრულფასოვანი არსებობაა. უფრო მეტიც, ვაჟას აზრით, სიცოცხლე სიყვარულის გარეშე და სიყვარული სიცოცხლის სურვილის გარეშე არ არსებობს და არც შეიძლება რომ არსებულიყო:

„სიცოცხლე სიყვარულითა
და სიყვარული სიცოცხლით,
უერთურთისოდ ვერც ერთსა
ვერც ვიცნობთ, ვერც როს ვიცნობდით“.

თუ სიცოცხლეა, იგი სიყვარულს უნდა მოითხოვდეს, თუ სიყვარულია, მას უცილობლად სიცოცხლე უნდა სწყუროდეს. ეს ფილოსოფიური დებულება შესანიშნავ პოეტურ სტროფში აქვს გადმოცემული პოეტს, რომლითაც ამთავრებს იგი ლექსს.

„ერთურთი სწყურან ორთავე,
ერთურთთან დაილევიან,
უერთურთისოდ ვერც სძლებენ.
მაღედვე დაილევიან!“

მაშასადამე, გენიოსი ქართველი პოეტი ვაჟა-ფშაველა აღნიშნულ ლექსში გადმოცემული დებულებებით გვევლინება XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე კაცობრიობის წინაშე განსაკუთრებული აქცენტით დასმული ისეთი ფილოსოფიური საკითხების ერთ-ერთი თავისებურ გადამწყვეტად, როგორიცაა სიკვდილის ფილოსოფიურ-მეტაფიზიკური გააზრება და სიცოცხლის საზრისის პრობლემა. ვაჟა-ფშაველა აღნიშნული პრობლემების თავისებური, გარკვეული აზრით, ორიგინალური გააზრებით, გვერდში უდგას და ზოგჯერ წინ უსწრებს კიდევ XX საუკუნის ისეთ სახელგანთქმულ ფილოსოფიურ მიმდინარეობას, როგორიცაა — ეგზისტენციალიზმი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ვაჟა-ფშაველა, ორ ტომად, ტ. I, თბ., 1979, გვ. 101-102.
2. იქვე, გვ. 217.
3. დიმიტრი უზნაძე, ფილოსოფიური საუბარი. სიკვდილი. იხ. დ. უზნაძე, ფილოსოფიური შრომები, თბ. 1984, გვ. 239.

4. ქართულ ხალხურ პოეზიაში სიკვდილის აღნიშნული გააზრების შესახებ მხილეთ ბ. კარტოზია, დიმიტრი უზნაძე ყოფნა-არყოფნის პრობლემის შესახებ და ქართული ხალხური პოეზია, ჟურნალ „ცისკარი“, 1986 წ. № 8.
5. ნ. ბერდიაევის აღნიშნული აზრი მოტანილი გვაქვს წიგნიდან, ა. ა. ნაუშკის ბურჟუაზიული ფილოსოფია, თბ., 1970, გვ. 530.
6. შელერის განსაზღვრებით ადამიანი არის არსება, რომელსაც შეუძლია უარი თქვას.
7. Френкл В. Человек в поисках смысла, М., 1990, стр. 244-245.
8. Трубников Н. И. Проблема смерти, времени и цели человеческой жизни (через смерть и время к вечности), журн. «ФН», 1990, № 2, стр. 104.

ო ლ თ ი ს ი

ვიგონებ იმ დროს, როდესაც
შენ იდეგ, მტკიცე, ძლიერი,
და შენში მედგრად ზღვებოდა
მოსულ მტერს ქართველი ერი.

დ ი მ ი ტ რ ი ს ო შ ტ ა რ ი ა

„ამას ზეით, (ვახუშთით — ბანას ზევით — ი. ს.). ქოროხის აღმოსავლეთით კიდე-
ზედ, არს ოლთისი კარგი ქალაქი და კეთილ-შაოვანი. აქ არს ციხე მაგარი და
დიდ-შენი. არს მეორე საჯდომი ათაბაგისა, ვითარცა ახალციხე“. — წერდა ვახუშტი ბა-
გრატიონი (აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, 1941, წ., გვ. 138).

აქ ყველაფერი სწორადაა მითითებული, გარდა ოლთისის მდებარეობისა. „ქორო-
ხის აღმოსავლეთ კიდე“ ის საკმაოდ შორავს და ოლთისის წყლის, ორივე ნაპირზეა
გაშლილი, მაგრამ ფიზიკურ გეოგრაფიულ სარვეს რაიმე თვალსაჩინო ნიუანსი არ
შეაქვს სახელოვანი მეცნიერის საერთო ჩვენებებში.

ვახუშტის საშუალება არ ჰქონდა ოლთისის ხილვისა, თორემ მისი მახვილი თვალი
ვის სხვა არაერთ პირველხარისხიან ასპექტს მოჰყენდა ნათელს.

ოლთისის ისეთი მდებარეობა და ზომიერი კლიმატი ახასიათებს, რომ იგი ადამიანს
უძველეს დროშივე უნდა აეთვისებინა. ვიდრე ოლთისი ისე ამაღლდებოდა, რომ ტაოს
მკერდზელი დავით მესამე კურაპალატი (გარდ. 1001 წელს) საციხოდ აქცევდა, მანამ
განვითარების დიდი გზა გაიარა გორა საცხოვრისიდან და ხევის შემკრებიდან ტაოს
ქვეყნის წარმოქმნელ ცენტრამდე.

ის „მაგარი და დიდ-შენი“ ციხე, რომელზეც ვახუშტი მიგვანიშნებს, თუ დავით
კურაპალატის აშენებული არ არის, მისი განახლებული და გადიდებული უთუოდ უნდა
იყოს. პირველი ციხე ოლთისის იმ გორაზეა სავარაუდებელი, სადაც უკანასკნელი
„მაგარი და დიდ-შენი“.

ამ ციხესა და მთელ ქალაქსაც უამთა სიგრძეზე არაერთი ავბედობა დასტეხია თავს.
და არა მარტო მოსულ მტერთაგან, არამედ თვით მისი ამგები ქართველებისაგანაც.
საქმე ის იყო, რომ როდესაც ქართველები ტოვებდნენ ოლთისს, იძულებული ხდებოდა-
ნენ ცეცხლისათვის მიეცათ ციხეც და ქალაქიც.

ასე მოიქცნენ ქართველები 1021 წელს და მე-11-ე საუკუნის მიწურულსაც. პირ-
ველად იმიტომ დასწვეს ოლთისი, რომ მტერს (ბიზანტიელებს) არ გამოეყენებინა,
ხოლო მეორედ იმიტომ — თურქ-სელჩუკებს ეპყრათ და ოლთისის გადაწვით დავით
აღმაშენებელმა თვალსაჩინო პოლცდარში გამოაცალა მტერს.

დავით კურაპალატის შემდეგ ოლთისს (კარნუ-ქალაქსა (არზრუმი) და კართან (ყარ-
სი) ერთად კარგა ხანს ფლობდა დიდი ქართველი ფეოდალი; ბიზანტიის იმპერიის მალაღო

სამხედრო მონღელე (ჭერ აღმოსავლეთის ზოლკარი, ხოლო შემდეგ — დასავლეთის დომესტიკოსი) გრიგოლ ბაკურიანისძე.

დავით აღმაშენებელმა თავისი მძლავრი მარჯვენით მოახერხა ოლთისის დაპყრობა და საქართველოს შემადგენლობაში დარჩა იგი მე-13 საუკუნის 40-იანი წლების შუაწინ. ბამდე, ვიდრე თურქმანები დაიკავებდნენ მას. მაგრამ მცირე ხნით, რადგან ქართველებმა (კერძოდ, სამცხის ლაშქარმა) მალე გაათავისუფლეს იგი და კვლავ მშობლიურ წიალს დაუბრუნეს.

მე-16 საუკუნის დამდეგს ოლთისი კოპაძეთა სათავადო სახლის მეთაურს სოლო კოპაძეს უბუკია. ამას მოწმობს სოლის მოხატული ერთი ხატის წარწერა, რომელიც 1502 წლით თარიღდება. ამ წარწერაში მომხატველი „ოლთისის მთავრად“ იწოდება (ხ. კაპაძე, ოლთისის მთავარი კოპაძე, წვრილი შენიშვნა და მასალები, საისტორიო კრებული, 119, გვ. 110-111).

„მთავრობა“ აქ ერისთავთ-ერისთავობის უკვე ყავლგასულ ინსტიტუტს უნდა გულისხმობდეს.

იგივე მოღვაწე მოგვიანო ხანის (მე-10 ს. 30-იანი წლები) ხელნაწერში უკვე „ტაოს ამილახორად“ იხსენიება.

ამავე ტაოში მიგვანიშნებს კოპაძეებს მესხი თავადების ნუსხაც, რომელიც მე-16 საუკუნის 10-იან წლებშია (1516 წლის ახლოს) შედგენილი. ამ დოკუმენტში კოპაძენი ანძაველთა და თუხარელთა შორის არიან დასახელებულნი (სამხრეთ საქართველოს ისტორიის მასალები (მე-15-18 ტექსტების პუბლიკაცია, გამოკვლევები და საძიებლო-ბი ქრ. შარაშიძისა, თბ., 1961, 35).

ტაო-ოლთისში კოპაძეთა ოდინდელი მკვიდრობის მოწმობა უნდა იყოს სოფლის სახელი კოპი-ც (ხ. ჩიქია, გურჯისტანის ვოლეთის დიდი დავთარი, მე-3, თბ., 1958, გვ. 564).

ეკვთიმე თაყაიშვილს ეს სოფელი „მეზრეს“ (არაბ. — „სათესველი“) მდგომარეობაში უნახავს 1917 წელს (ე. თაყაიშვილი, არქეოლოგიური ექსპედიცია კოლა-ოლთისში და ჩანგლში 1907 წელს, პარიზი, 1937 წ. გვ. 42).

სახელოვანი მეცნიერი ამ „მეზრეს“ (სოფელ პერტუსის შემავალს) მდ. ბარდუსის წყლის პირას ახსენლებს, (იქვე), ეს წყალი იმ ფანაქის (ბანა) რეგიონში მოედინება, რომელიც თავის დროზე სწორედ ისტორიულ ტაოში ერთიანდებოდა.

კოპაძეთა ჯეობა ოლთისსა და მის ქვეყანაში დიდხანს აღარ გაგრძელებულა. მე-16 საუკუნის 40-იან წლებში ამ მხარესა და სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს მნიშვნელოვან ნაწილსაც (კლარჯეთი, არტაანი, კოლა, შავშეთი და ზოგი სხვა) ოსმალები დაუფლნენ.

ოსმალთა მფლობელობაში ოლთისი სამ საუკუნეზე მეტხანს დარჩა.

ამ ხნის მანძილზე ოლთისის მკვიდრებმა დიდი ავბედობა გამოვლეს.

მათი მძიმე ზეგდრის თვითმხილველი გახლდათ ოსმალეთს ლტოლვილი ქართველი მეფე თეიმურაზ პირველი (1606-1663).

როდესაც არჩილი თავის „გაბაასებაში“ თეიმურაზ პირველის გონიას მისვლას ეხება, მეფეს ათქმევინებს:

„წამოვედით ოლთისიდან, ჩამოვედით გონიასა“.

(არჩილიანი, 1937).

1878 წელს ოლთისი კვლავ დაუბრუნდა საქართველოს (რუსეთ-ოსმალეთის 1877-1878 წლების ომის შედეგად 16 თებერვლამდე).

გასული საუკუნის 90-იან წლებში ოლთისისგანაწესის სამუშაოდ ახალგაზრდა ქართველი დიმიტრი ხოშტარია („დუტუ მეგრელი“).

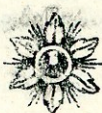
ნოვოროსიისკის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის კურსდამთავრებული პატრიოტი სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ამ ქალაქში გამგზავრებისას თავს იმით ინუგეშებდა, რომ „ოლთისიც ერთ დროს საქართველო იყო“.

ოლთისს ყოფნისას მწერლის ყურადღება მიუქცევია ციხეს, რომელიც მას სამშობლოს ოდინდელ სიძლიერესა და შემდეგ თავსდატყილ უბედურებას მოაგონებდა.

ამ ძეგლთან პოეტი ხშირად განმარტოვდებოდა და ფიქრებს ეძლეოდა თურმე, ამის ნაყოფია ის მშვენიერი ლექსი — „ოლთისის ციხე“, რომელიც 1894 წლითაა დათარიღებული (დაიბეჭდა 1897 წელს).

ვით მგლოვიარე მიჯნურსა
იზიდავს სატრფოს სამარე,
რომ მოგონებით წარსულის
დაიტკბოს აწმყო მან მწარე,
აგრეთვე აქ გადმოტყუარცნის,
მოკლებულ მშობელ მხარესა,
ძეგლო ძველ საქართველოსავ,
იზიდავ სულს მწუხარესა!
როს უცხოთ შორის მარტოდ მყოფს,
გულს სევდა შემომაწვება,
რომ მცირედ არის მაინცა
მივცე საბრალო თავს შვება,
მოვრბივარ შენს ნანგრევებზე,
ვისვენებ დაღონებული,
და დროთ სივრცეში მიმოვფრენ,
ოცნებით გატაცებული!
ვიგონებ იმ დროს, როდესაც
შენ იდეგ, მტკიცე, ძლიერი,
და შენში მედგრად ხედებოდა
მოსულ მტერს ქართველი ერი.
და შორს, შორს, ძვირფას მამულში
მიმაფრენს ეს მოგონება,
და გულში მიძგერს სიამით,
ვიდრე არ ქრება ოცნება!...

იური სიხარულიძე,
პროფესორი.

ამ მზვანეთში...

შოთა როყვას ხსოვნას

მეგობარო, ჩემო შოთა,
ეს ხომ შენი მამათია,
გაოცებით გეკითხება:
— შეილო, ეგ რა დაგმართია?!—

უპასუხე — ავდგები-თქო,
ცოტა უნდა შევისვენო,
სადაც ვიყო, შენ გახსენებ,
გესტუმრები შენ ისევო!

აქ გირწევდა დედა აკვანს.
აქ აიდგი ფეხი შოთა.
და ვგრძნობ ახლა, სოფელი ვით
დედის გული, ისე შფოთავს.

აქ დაფურცლე სულ პირველად
საყვარელი დედაენა,
აქ დაწერე ლექსიც პირველ,
აქ გასწავლა მუზამ ფრენა.

ილიამ თქვა: პოეზია
გვიშუშებსო სისხლის დენას,
და შენც, ზქნებ, შენს დაჭრილ
სულს

აქ ლექსებით იშუშებდი...

ბაღს ნახავდი დამჟკნარს
გვალვით,
იქ შენს წყაროს მიუშვებდი.

ღამე იყო და თუ დილა,
ცა ცისფერად იალებდა,
და თან შენი კალმის წვერი
ამ მწვანეთში წკრიალებდა.

ბათუმისკენ მიაფრენდი
თბილ-თბილ ლექსებს სოფლის
ბიჭი,
მერე გახდი ბათუმელიც,
იქ აღზევდა შენი ნიჭი.

ყველას გვესმის შენი სიტყვა,
შენი სიტყვა ასე წრფელი.
შენ გასულხარ მთაშიც, ბარშიც,
და გვაოცებს შენი რთველი...

მაგრამ უცებ ჩაიმუხლე,
ვერც წამოდექ, ჩემო შოთა...
დღეს, ბათუმიც და მამათიც
შენს შავბედზე ამაღ მოთქვამს.

ო, რა წმინდა გული გქონდა,
როგორც მთაში წყარო რომ
სდის,
მით გვიყვარდი, მეგობარო,
შენ შობილო კეთილ მოდგმის,

აქ რომელი შენ არ გიცნობს.
რომელი არ მოგეხვევა!
შენი წილი მიწა მამათს
დღეს ბარებით მოეხვევა.

დაგაყრიან მერე გულზე
ცრემლებით და ტკივილებით,
არც შეწყდება ოხვრა აქ და
არ შეწყდება ტირილები.

ხაიამს, რომ უთქვამს, მე იქ
დამმარხეთო, სადაც მარად

ზედ ყვავილნი მაცვივოდეს..
ყვავილები შენც დაგფარავს,

შენი სოფლის ყვავილები,
ვინმეც შეჰკრავს აქ კამარას
და მშობლიურ ტკბილი ხმებით
იავნანას გიგალობებს,

შენი მიწა და ჰაერი
მადლს და ნათელს გიწყალობებს.
აწ, მშვიდობით, მეგობარო,
შენც ხარ სოფლის დამამშვენი...

და გფარავდეს სულ მსუბუქად
მამათური მიწა შენი!

მამია ვარშანიძე

1991, 9 ნოემბერი.

ბასულ ორ თვეში

საიუბილეო თარიღებისათვის

ბაიხსნა საქართველოს ისტორიის კათედრა

საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტმა მიიღო დადგენილებები „მემდ აბაშიძის დაბადების 120 წლისთავის საიუბილეო ღონისძიებათა შესახებ“ საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის 1991 წლის 12 აგვისტოს დადგენილებით დამტკიცებული კომისიის შემადგენლობაში ცვლილებების შეტანის, და ტბელ აბუსერისძის დაბადების 800 წლისთავის საიუბილეო ღონისძიებათა შესახებ საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის 1991 წლის 26 ივლისის დადგენილებით დამტკიცებულ კომისიის შემადგენლობაში ცვლილებების შეტანის თაობაზე.

მინისტრთა კაბინეტმა დაადგინა, რომ მემდ აბაშიძის დაბადების 120 წლისთავის და ტბელ აბუსერისძის დაბადების 800 წლისთავის იუბილეების მოწყობის კომისიის თავმჯდომარედ დამტკიცდეს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს კულტურის, განათლებისა და მეცნიერების მუდმივი კომისიის თავმჯდომარე თეიმურაზ ქორიძე.

თავმჯდომარის მოადგილედ მემდ აბაშიძის დაბადების 120 წლისთავისათვის იუბილის მომწყობი კომისიის შემადგენლობაში დამტკიცებულია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე ნანკა გუგუნავა.

ტბელ აბუსერისძის დაბადების 800 წლისთავის იუბილის მომწყობი კომისიის შემადგენლობაში შეყვანილია ხულოს რაიონის პრეფექტი თემურ ქათამაძე.

წელს ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დაარსდა საქართველოს ისტორიის კათედრა. მის საზეიმო გახსნას მიეძღვნა გაფართოებული სხდომა, რომელიც უნივერსიტეტის სააქტო დარბაზში გაიმართა და რომელსაც ქალაქ ბათუმის საზოგადოებრიობის წარმომადგენლებიც დაესწრნენ.

სხდომა გახსნა უნივერსიტეტის რექტორმა აზიზ ახვლედიანმა. შემდეგ სხდომას უძღვეოდა კათედრის გამგე დოცენტი აბელ სურგულაძე.

სიტყვით გამოვიდნენ და უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლებს, სტუდენტ ახალგაზრდობას საქართველოს ისტორიის კათედრის დაარსება მიულოცეს პროფესორმა შოთა ჯაფარიძემ, მწერლებმა ფრიდონ ხალვაშმა, რამაზ სურმაშიძემ, ჯემალ ქათამაძემ, დოცენტმა რევაზ დიასამიძემ, პროფესორმა თეიმურაზ ჩიქოვანმა, სტუდენტმა როინ ტაკიძემ, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილემ ნანი გუგუნავამ.

გამოითქვა ღრმა რწმენა, რომ საქართველოს ისტორიის კათედრა დიდ როლს შეასრულებს სტუდენტი ახალგაზრდობის პატრიოტულ აღზრდაში, ხელს შეუწყობს ჩვენი სამშობლოს ისტორიის მეცნიერული კვლევის გაღრმავებას.

დასასრულ ბათუმის ნიკო ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორმა, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა დავით ხახუთაიშვილმა წაიკითხა მოხსენება ქართველი ხალხის გენეზისის საკითხებზე.

ილია ჭავჭავაძის სახელობის დრამატულ თეატრში გაიმართა მუსიკალური ფესტივალის „მოცარტი-200“ დასკვნითი კონცერტი.

მხატვრული განყოფილების დაწყებაზე დამსწრეთ სიტყვით მიმართა კომპოზიტორმა იოსებ ბარდუაშვილმა. შემდეგ სცენაზე გამოვიდნენ შემსრულებლები. მათი პროგრამა კი, ცხადია, გენიალური ავსტრიელი კომპოზიტორის ვოლფგანგ ამადეუს მოცარტის ნაწარმოებს ეფუძნებოდა, მათ შორის აუღერდა სონატები და სიმფონიური ქმნილებები.

მრავალრიცხოვანმა აუდიტორიამ დიდი ინტერესით მოუსმინა საქართველოს მუსიკალური საზოგადოების კამერულ ორკესტრს, თბილისის სამუსიკო პედაგოგიური ინსტიტუტის ქალთა გუნდს.

შეხვედრის ფინალურმა აქორდმა თეატრის ფოიეში გადაინაცვლა, სამადლობელი სიტყვა წარმოთქვა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კულტურის მინისტრმა ნოდარ ფაღავამ.

ნანა გვარამაშვილის ახალი პრეზული

„მშვიდობა პლანეტას, მშვიდობა ბავშვებს“ — ასე ქვია ცნობილი ქართველი პოეტი ქალის ნანა გვარამაშვილის საბავშვო ლექსების ახალ კრებულს, რომელიც გამოცემულია „აჭარა“ დასტამბა. კრებულში შევიდა პატარებისათვის დაწერილი პოეტის როგორც ახალი, ასევე ბოლო წლების საუკეთესო ლექსები.

კინოსტუდია „აჭარა“

აჭარის მოწინავე საზოგადოებრიობის ძალისხმევით თანადგომითა და ქმედითი დახმარებით ასრულდა ჩვენი თანამემამულეების დიდი ზნის ნატვრა

— ბათუმში გაიხსნა კინოსტუდია „აჭარა“, რომელიც გახდება საწინდარი იმისა, რათა გავიგოთ და შევიტყუოთ ნამდვილი, დაუმასინჯებელი ქეშმარიტი გზა, წინაპართა გზა.

როგორც კინოსტუდია „აჭარის“ გენერალურმა დირექტორმა და სამხატვრო ხელმძღვანელმა ზ. ცინცილაძემ განაცხადა, — სწორედ ამაზე და მრავალ ამგვარ საკითხზე პასუხის გაცემის ყველაზე დიდი საშუალება გააჩნია ისეთ კულტურის კერას, როგორიცაა კინოსტუდია, ამიტომაც ეშურებოდნენ მის გახსნას ჩვენი ღირსეული მამულიშვილები. ახლა მათი ნაფიქრი—ექნება აჭარას კინოსტუდია!

ახლა სიტყვა ჩვენზეა, თუ როგორ წარმოვაჩინოთ, რას ნიშნავს ქართველი, როგორი იყო, როგორი არის და როგორი იქნება სრულყოფილი გმირი, როგორ ამოვუდგებით ერთმანეთს მხარში, როგორ გულმხურვალედ ვიმსახურებთ, როგორი დიდი სიყვარულით აღვივებთ გულს, როგორი მიმტევებლები ვიქნებით, როგორ შევევიბრებთ ურთიერთს სიყვარულში.

სეზონი ბანისნა

შესვენების შემდეგ ახალი თეატრალური სეზონი პრემიერით განაახლა ილია ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო დრამატულმა თეატრმა, რომელმაც მაყურებელს უჩვენა სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისა“. დადგმა განახორციელა რეჟისორმა მერაბ ლებანიძემ, სცენოგრაფია — ანტონ ფილიპოვმა, მუსიკალური გაფორმება — თენგიზ შამილაძემ.

ახლო მომავალში ზაზა სიხარულიძე წარმოადგენს ანატოლი გრებნევის „წამატებას“. ხოლო სერგო ზაზიაშვილი — გიორგი ნახუცრიშვილის „კინკრაქას“. თეატრის მთავარი რეჟისორი ენვერ ჩაიძე შეუდგება დავით კლდიაშვილის „სამანიშვილის დედინაცვლის“ დადგმას.

გონიოს კომერციული ინსტიტუტის ჟურნალისტიკის სტუდენტები შეხვედრენ თურქეთში მცხოვრებ მწერალს ისმაილ ქარას (შავიშვილს).

სტუმარმა დამსწრეთ თავისი შთაბეჭდილება გაუზიარა საქართველოში მიმდინარე მოვლენებზე, იგი დიდი ოპტიმისტია და სწამს, რომ საქართველო მალე მიაღწევს სანუკვარ მიზანს, თუნდ საქიროა ქართველი ხალხი ერთ მუშტად შეიკრას.

როგორც მწერალმა აღნიშნა, მალე გამოვა მისი წიგნი „მაქაბლის უღელტეხილი“. მასში ერთი საინტერესო დეტალია მდინარე ჭოროხთან დაკავშირებით. მღორედ ქართულ მიწაზე მიედინება ჭოროხი, თორემ თურქეთის მიწაზე ჩქარია. სულ ეჩქარება, რაც შეიძლება მალე ჩავიდეს თავის ქვეყანაში, გულში ჩაიკრას თავისიანები...

მწერალსაც ჭოროხივით მოეჩქარებოდა საქართველოში, ჭოროხივით ჩაიკრა გულში თავისიანები, მოინახულა ახლო ნათესავები შუახევის რაიონში.

ქობულეთის რაიონის განათლების განყოფილების მეთოდურმა კაბინეტმა, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიური საზოგადოების აჭარის საოლქო განყოფილებამ საკურორტო ქალაქის № I საშუალო სკოლაში გამართეს კონფერენცია თემაზე „დიდი საზრუნავი“.

იგი 1912 წელს გამოცემული „დედა ენის“ სწავლების პრობლემებს მიეძღვნა. როგორც ცნობილია, დიდი პედაგოგის სიცოცხლეში უკანასკნელად დაბეჭდილი ეს ხელი-ხელ საგომანებელი წიგნი უკვე შემუშავებულია სკოლებში ქართული ანბანის სახელმძღვანელოდ.

მოხსენება წაიკითხა მეთოდისტმა ნევრესტან ინაიშვილმა. კამათში მონაწილეობდნენ ქობულეთის № 1, 8, 7, ბობოყვათის, წყავროკის საშუალო და არასრული საშუალო სკოლების მასწავლებლები გული ჭიჭავაძე, ნინო ქვილორია, ნაზი მიქელაძე, კიკილო ანანიძე, მერი კალანდარიშვილი, ლილი მოწყობილი, საქართველოს პედაგოგიური საზოგადოების აჭარის საოლქო განყოფილებრი თავმჯდომარის მოადგილე აკაკი ზოიძე.

ძვირფასო მკითხველებო!

გამოიწერათ თუ არა ჟურნალი «ჭოროხი»?

უგახსენებთ, ჟურნალის გამოცემა შეი-
ძლება წლის ნებისმიერი თვიდან.

3560 60 353.

6 39/4